

İMGELEM

İMGELEM

IMAGINATION

Altı Aylık Hakemli Beşeri Bilimler Dergisi

Peer Reviewed Human Sciences Journal Twice a Year

Sayı: 3

Issue: 3

Aralık 2018

December 2018

EDİTÖR/ Editor in Chief

Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN

EDİTÖR YARDIMCILARI

Doç. Dr. Bayram SEVİNÇ

Doç. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER

Yard. Doç. Dr. Serdal FİDAN

Yard. Doç. Dr. Savaş TAŞ

Öğr. Gör. Dr. Selim KARYELİOĞLU

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Bayram SEVİNÇ

Öğr. Gör. Dr. Selim KARYELİOĞLU

Doç. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER

Yard. Doç. Dr. Leyla AYDEMİR ÖZDEMİR

Yard. Doç. Dr. Serdal FİDAN

Öğr. Gör. Veysel USTA

Yard. Doç. Dr. Savaş TAŞ

Öğr. Gör. Elif Baş

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ

Prof. Dr. Enver ÖZKALP

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR

Prof. Dr. Yümni SEZEN

Prof. Dr. Korkut TUNA

Prof. Dr. Zeki ARSLANTÜRK

Prof. Dr. H. Musa TAŞDELEN

Prof. Dr. Mustafa E. ERKAL

Prof. Dr. Edibe SÖZEN

Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN

Prof. Dr. Nadir SUGUR

Prof. Dr. Mustafa DELİCAN

ÜÇÜNCÜ SAYININ HAKEMLERİ

Öğr. Üy. Dr. Leyla AYDEMİR ÖZDEMİR

Dr. Hüseyin YADİGAROĞLU

Öğr. Gör. Elif BAŞ

Araş. Gör. Bahar USTA BAKİ

Özge KOÇ

Cemile YILMAZ

Emre ÖZTÜRK

Kapak Tasarımı

Okutman:

Gökçe YAĞCIOĞLU

Onur ÖZBEK

İÇİNDEKİLER

Sağlık Sektöründe İşyerinde Şiddet ve Toplam Kalite Yönetimi.....5

Nurşen AYDIN

Sınıf Öğretmenlerinin Öğretimsel Strateji, Yöntem ve Tekniklere İlişkin Görüşleri: Türkçe Dersine Yönelik Nitel Bir Araştırma27

Hakan KULAK - Mümin AYPARÇASI

Yabancı Öğrencilerin Yurtdışı Deneyimleri ve Aile-içi İletişimlerdeki Değişim: KTÜ Örneği.....59

Fatma BAYKUŞ

Din Görevlilerinin Dünya, Dünyalık ve Ekonomik Kazanç Algısı: Trabzon Örneği93

Nükhet ERDEN

SAĞLIK SEKTÖRÜNDE İŞYERİNDE ŞİDDET VE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

Nurşen AYDIN*

Özet: Bu çalışmada, sağlık sektöründe işyerinde şiddet üzerine sistematik literatür taraması yapılmış, işyerinde şiddet olgusu toplam kalite yönetimi uygulamaları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Literatür araştırmasında 126 çalışmaya ulaşılmıştır. Bunlardan 34 makale kalite ve içerik açısından değerlendirilmiş ve çalışmaya dâhil edilmiştir. Literatürde işyerinde şiddetin standart bir tanımı bulunmamaktadır. Çoğu araştırma işyeri şiddetinin oranına ve personel üzerindeki etkilerine odaklanmış ve şiddetin nedenleri, şiddeti uygulayanların özellikleri ve şiddeti önleme stratejileri açıklanmıştır. Genel olarak işyerinde şiddet olaylarının önlenmesine yönelik alınan tedbirler toplam kalite yönetimi uygulamaları kapsamında değildir. Türkiye'de işyerinde şiddeti önlemek için toplam kalite yönetimi uygulamaları kapsamında tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda şiddet olaylarının kök nedeninin araştırılması ve elde edilen bulgular neticesinde hem topluma hem de sağlık hizmeti sunanlara eğitim verilmesi ve uluslararası standart sağlık göstergelerine ilaveten, "Sağlık çalışanının verdiği sağlık hizmeti ile ilgili maruz kaldığı şiddet" göstergesinin eklenmesi, şiddetin azaltılması ve güvenli çalışma ortamının oluşturulmasına çok önemli katkılar sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: İşyerinde Şiddet, Toplam Kalite Yönetimi, Sağlık Yönetimi, Sağlık Çalışanı.

VIOLENCE IN WORKING IN HEALTH SECTOR AND TOTAL QUALITY MANAGEMENT

Abstract: In this study, the systematic literature search was conducted on violence in the workplace in the health sector and violence in the workplace was assessed within the framework of total quality management practices. The literature search identified 126 studies. 34 articles were evaluated according to quality and content and included in the study. There is no standard definition of violence of the workplace in the literature. Mostly researches are focused on the incidence rates of workplace violence and effects on staff, and were explained the causes of violence, the characteristics of those who practice violence and strategies for preventing violence. In general, measures taken to prevent violence in the workplace are not covered by total quality management practices. In Turkey, measures taken to prevent violence in the workplace are covered by total quality management practices. In this context investigation of the root cause of violent incidents and training of those both community and health care providers as a result of the findings obtained and in addition to the international standard health indicators, the addition of the "Violence related to health care provided by a health employees" indicator can provide significant contribution to reducing violence and ensuring a safe working environment.

Keywords: Workplace Violence, Total Quality Management, Health Management, Health Employees.

* Hatay İl Sağlık Müdürlüğü, nursen.aydin@saglik.gov.tr

GİRİŞ

Çalışma ortamı; ekonomik, sosyal, kültürel vb. olarak sürekli değişmektedir. Teknolojinin hızlı gelişmesiyle birlikte, sağlık hizmeti sunumunda ileri teknoloji giderek daha çok kullanılmaya başlamış ve etkili iletişim nispeten geri plana düşmüştür. Diğer taraftan bireylerin (hasta ve hasta yakınlarının) sosyokültürel seviyelerinin gelişmesi ve bilgiye erişimin artması ile sağlık hizmeti sunumundaki kalite beklentisi yükselmiştir. Sağlık sektöründe çalışanlara yönelik sözlü tehditler, fiziksel saldırılar vb. şiddet olayları çalışanlar için büyük bir risktir ve bu tarz saldırılar, çalışan ve ailesinin yaşamını etkilemektedir (Greenlund, 2011). Sağlıkta şiddet olayları (hasta, hasta yakını ve ziyaretçi şiddeti); sağlık çalışanları için kamusal alanda (McPhaul ve Lipscomb, 2013) özellikle hastanelerde (tıbbi ve cerrahi birimler) ciddi bir sorundur ve mesleki tehlike haline gelmiştir (Hahn ve ark., 2008).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre şiddet; güç veya fiziksel gücün kasıtlı kullanımı sonucu kişinin kendisine, başka birine, ya da bir gruba ya da topluluğa karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme bozukluğu ya da yoksunluğa yol açacak veya yol açma ihtimali yüksek olan tehdit veya fiillerdir (WHO, 2002). İşyerinde şiddet, Avrupa Komisyonu tarafından kişilerin işe gidip gelmek de dâhil olmak üzere, işlerine ilişkin durumlarda, istismara uğramaları, tehdit edilmeleri veya saldırıya uğramaları nedeniyle güvenlik, esenlik veya sağlığının bozulması olarak tanımlanmıştır (Cooper ve Swanson, 2004; European Agency for Safety and Health at Work, 2010). Sağlık kurumlarındaki şiddet ise hasta, hasta yakınları ya da diğer herhangi bir birey tarafından bir sağlık çalışanını riske sokan ve sözlü taciz, tehdit edici davranış veya saldırıdan oluşan herhangi bir olay olarak tanımlanmaktadır (Saines, 1999).

İşyerinde şiddet olayları için birçok ülkede panik butonu, sağlıkta şiddete sıfır tolerans vb. uygulamalarla önleyici tedbirler alınmasına rağmen azalmamakta hatta artmaktadır. Bu alanda yapılmış araştırmalarda şiddetin azaltılması için en iyi uygulamaların ne olacağı hususunda birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Birçok çalışmada artan şiddet olayları nedeniyle sağlık personelinin psikolojik ve fiziksel sağlığının olumsuz bir şekilde etkilendiği ortaya çıkmıştır. Tüm meslek grupları arasında sağlık çalışanlarının işyerinde şiddet görme riski açısından büyük olasılıkla ön sıralarda yer aldığı belirtilmektedir. Şiddetle ilgili yapılan çok sayıda çalışma, bu durumun aynı zamanda onların iş motivasyonunu ve sağladıkları bakım kalitesini de etkileyebildiğini ortaya koymuştur (Hahn ve ark., 2008; Fernandes ve ark., 1999; Ferrinho ve ark., 2003; El-Gilany ve ark., 2009; Magnavita ve Heponiemi, 2012; Bilişli ve Hizay, 2016; Gillespie ve ark., 2010).

İş yerinde şiddetin (hasta ve hasta yakınları ya da ziyaretçiler tarafından yapılan) süreçlerini anlamak için yoğun çabalar yapılmış olsa da genel olarak psikiyatri hastanelerinde ve acil servislerde, meslek gurubu olarak da hemşirelik mesleği kapsamında yapılmıştır. Sağlık çalışanlarına yönelik işyerinde şiddet olguları, ulaşılabilen literatürde genel olarak toplam kalite yönetimi ölçekleri çerçevesinde ve toplam kalite yönetimi süreci içinde değerlendirilmemiştir. Mevcut çalışmalarda sağlıkta şiddet olayları retrospektif olarak değerlendirilmiş ya da sağlık çalışanlarının alguları ölçülmek suretiyle çalışma yapılmıştır.

Toplam Kalite Yönetimi, bir işletmede sürekli geri bildirimlerin bir sonucu olarak yapılan iyileştirmeler yoluyla ürün ve hizmetlerin kalitesini artırmayı amaçlayan kapsamlı ve yapılandırılmış bir yönetim anlayışıdır. Başka bir ifadeyle bir organizasyon içindeki tüm süreçleri geliştirerek mevcut ve gelecekteki müşteri ihtiyaçlarını aşmak için oluşturulan nicel yöntemler ve insan kaynakları uygulamasıdır (Rai Technology University, 2018). Bu çalışmada sağlık çalışanlarına yönelik işyerinde şiddet hakkındaki çalışmalara literatür bakışı yapılarak işyerinde şiddet olgusu, ülkemizde hastanelerde uygulanan toplam kalite yönetimi uygulaması kapsamında değerlendirilecektir.

1. MATERYAL VE YÖNTEM

Sağlık çalışanlarına yönelik işyerinde şiddet ve toplam kalite yönetimi konusu çerçevesinde; “sağlıkta şiddet”, “işyeri şiddeti” ve “toplam kalite yönetimi ve sağlıkta şiddet” anahtar kelimeleriyle Google Scholar, Academic Search Complete, Access Medicine, Cambridge Journals Online, Health Source: Nursing Academic Edition ve Medline olmak üzere altı veritabanı kullanarak güncel bilimsel bilgileri açıklayan ve özetleyen sistematik bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Sağlıkta şiddet ve işyeri şiddeti kapsamında ulaşılabilen literatürde 126 çalışma tespit edildi. Bu çalışmalarda, araştırmaya dayanmayan yayınlar (örn. görüşler, yorumlar vb.) ve sağlık sektörü dışındaki işyerinde şiddet konularını içeren 81 çalışma araştırmaya dâhil edilmedi. Kalan 45 makale sağlıkta şiddetin nedenleri, sonuçları, şiddet uygulayanlar gibi içerikleri açısından kapsam ve kalitesine göre değerlendirildi ve iyi araştırma kalitesine sahip olan 34 makale araştırmaya dahil edildi. Elde edilen bilgiler ışığında, ülkemizdeki "*Sağlıkta Kalite Standartları-Hastane*" seti çerçevesinde sağlık çalışanlarına yönelik işyerinde şiddet olgusu irdelenmiş ve öneriler sunulmuştur.

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

Literatürde işyerinde şiddetin tutarlı bir tanımı yoktur. Şiddet veya saldırgan davranışını tanımlamak için fiziksel saldırı, istismar, sözel istismar, taciz, tekme, yumruk, tükürme, saç çekme, ısırma, cinsel taciz, cinsel saldırı ve saldırganlık veya yıldırma eylemleri şeklinde çeşitli terimler kullanılmaktadır. Bu tanımlamalar genel olarak psikolojik veya fiziksel şiddet olarak kategorize edilebilir. Sözlü ve fiziksel taciz karşılaştırıldığında, sözlü taciz daha yaygındır (Hahn ve ark., 2008; Taylor ve Rew, 2010).

Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikasının 2013 yılında yaptığı araştırma sonucu düzenlediği “*Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması*” raporunda; meslek hayatı boyunca sözel, psikolojik ya da fiziksel şiddete en az bir kez maruz kaldığını belirtenlerin oranı %87, hiç maruz kalmadığını belirtenlerin oranı %13’dür. Son bir yıl içerisinde en az bir kez sözel, psikolojik ya da fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten katılımcıların oranı da %82’dir. Son bir yıl içinde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtenlerin oranı %24, sözel şiddete maruz kalanların oranı %98’dir (Sağlık-Sen, 2013).

Fiziksel şiddete maruz kalan katılımcıların en fazla maruz kaldıkları fiziksel şiddet türü, %41,4 ile etraftaki nesnelere fırlatma ve %40,5 ile yumruk, tekme, tokat, saç çekme, ısırma, tükürme, el-kol bükme, kafa atma, boğazını sıkma, bir cisimle vurma, sertçe itip kakma, sarsma, %4,3 ile ateşli silah ile saldırma ve %8,2 ile kesici alet ile saldırmadır. En çok uygulanan psikolojik/sözel şiddet türü ise %26 ile bağırma, %19,4 ile tehdit etme, %18 ile aşağılama ve %16,6 ile küfür etme şeklindedir (Sağlık-Sen, 2013).

Sağlık çalışanları özellikle risk altındadırlar ve diğer sektörlerde çalışanlara göre şiddete maruz kalma risklerinin 4 ila 16 kat daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Ortak kabul edilmiş şiddet tanımlarının olmayışı ve çalışmalardaki yöntem farklılıkları nedeni ile dünyada şiddete maruz kalma sıklıkları ile ilgili olarak oldukça farklı sonuçlar bildirilmiştir. Herhangi bir şiddet türü %22-%89 fiziksel şiddet %3-%57, sözel şiddet %24-%82 ve cinsel taciz %2-%11 oranlarında değişmektedir (Pınar ve Pınar, 2012). Literatürde sağlıkta şiddet olaylarına yönelik olarak oldukça fazla çalışma bulunmaktadır. Literatür bakışı neticesi sağlıkta şiddet olaylarına yönelik olarak yapılmış belli başlı çalışmalar Tablo 1’de özetlenmiştir. Mevcut araştırmalar değerlendirildiğinde, çoğu araştırma işyerinde şiddetin oranına, şiddet çeşitlerine ve personel üzerindeki etkilerine odaklanan kesitsel çalışmalardır.

Tablo 1. Sağlıkta İşyerinde Şiddet Kapsamında Yapılmış Belli Başlı Çalışmalar

Yazar/Yıl	Amaç	Kapsam/Yöntem	En Önemli Bulgular
Fernandes ve ark., (1999).	Algılanan şiddet düzeyini ölçme.	163 acil servis çalışanına geriye dönük olarak anket uygulanmıştır.	163 personelin 106'sı (%65) ile anket tamamlanmıştır. Katılanların %68'i zamanla şiddetin artarak devam eden bir oluşum olduğunu rapor etmiştir. Katılımcıların çoğu sözlü taciz (%76) ve fiziksel tehdit veya saldırıya (%86) tanık olduklarını belirtmişlerdir.
Ferrinho ve ark., (2003).	İşyerinde şiddet sorununu inceleme.	Portekiz'de sağlık profesyonelleri ile belgesel çalışmaları yapılmış, anket ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır.	Tüm çalışmalarda en fazla sözel şiddet görülmekte ve şiddet daha çok kompleks sağlık merkezlerinde görülmektedir.
AbuAlRub ve ark., (2007).	Irak'taki hastanelerde çalışan hemşirelere uygulanan fiziksel şiddet oluşumu sıklığı ve hemşirelerin bu tür şiddete yanıtları arasındaki ilişki incelenmiştir.	Sağlık sektöründe işyerinde şiddet ölçeği için Uluslararası Çalışma Ofisi (ILO), Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Kamu Hizmetleri Enternasyonali (PSI) tarafından geliştirilen özgün anket uyarlanmıştır.	116 Katılımcının (hemşire) kırk dokuzu (%42) iş yerinde fiziksel saldırıya uğramış olduğunu bildirmiştir.
Hahn ve ark., (2008).	Genel hastanelerde sağlık çalışanlarına yönelik olarak hasta, hasta yakını ve ziyaretçi şiddetine yönelik güncel bilimsel bilgiyi açıklamak ve özetlemek.	1990-2006 yılları arası sistematik literatür taraması ile incelenmiştir. Uygulanan anketlerin çoğu araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve geriye dönük farklı zaman aralıkları kullanılmıştır.	Sağlıkta şiddetin genel hastanelerde, özellikle tıbbi ve cerrahi birimlerde çalışan sağlık personeli için ciddi bir sorun olduğu belirtilmiştir. İşyeri özellikleri, hastalar ve personel arasındaki etkileşim şiddet olaylarının gelişimine katkıda bulunabilen önemli bağlamsal faktörlerdir. Tüm çalışanlarda sözlü saldırı, fiziki saldırılardan daha çok yaşanmıştır. En sık hemşireler hedeflenmektedir.
El-Gilany ve ark., (2009).	Birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışanlara karşı işyerinde uygulanan şiddeti değerlendirmek.	1.091 sağlık çalışanına anket uygulanmıştır	Çalışanların yaklaşık %28'i bir yıl boyunca en az bir şiddet olayına maruz kalmıştır. Saldırıların %92'si duygusal (sözel) ve %8'i fiziksel şiddet içeriklidir.

Gillespie ve ark., (2010). ABD'deki acil sağlık hizmetlerinin sunumundaki şiddet ve etkisini ölçmek. Bilişsel, iş yükü, destek, iletişim, güvenlik ve sağlık sağlayıcılarının yetkinliği ve iş verimliliğini ölçmek için anket geliştirilmiş ve şiddet olaylarını takiben bu anket yapılmıştır. İşyerinde şiddet veya travmalı hasta bakımı gibi stresli olaylar sırasında veya olayı takiben çalışanın travmatik stres belirtileri yaşamasının olağan olduğu, ancak etkilerinin ne kadar sürdüğü, nasıl olduğunun iyi bilinmediği ya da anlaşılmadığı belirtilmiştir.

Yazar/Yıl	Amaç	Kapsam/Yöntem	En Önemli Bulgular
Taylor ve Rew, (2010).	2004-2010 yılları arasında acil servislerdeki şiddet konusunda çalışmaların özellikleri ve bulgularının neler olduğunu araştırmak.	Acil serviste şiddet literatürünü taramış ve klinik ortamda en iyi uygulama modellemesine temel olabilecek çalışmaları incelemişlerdir.	İşyerinde şiddetin tutarlı bir tanımı yoktur. Çalışmalarda; fiziksel saldırı, istismar, sözel istismar, taciz, tekme, yumruk, tükürme, saç çekme, ısırma, cinsel taciz, cinsel saldırı ve saldırganlık veya yıldırma eylemleri dâhil olmak üzere, işyeri şiddeti için değişen tanımlar kullanılmıştır. Sözlü taciz daha yaygındır. Şüphelilerle ilgili faktörler incelendiğinde; zehirlenme, ruhsal hastalık ve yasadışı uyuşturucu kullanımı, bazen kafa yaralanmaları, yaş, uzun bekleme süreleri ve öfke gibi faktörler öne çıkmakta, birçok katılımcının yaygın olarak sarhoş olduğu ya da akıl hastası olduğu belirtilmektedir. Güvenlik eksikliği veya korku varlığı, önemli bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Raporlama yapılmaması, acil serviste şiddetin yaygınlığını ve doğru izlenmesini zorlaştırmaktadır. Sağlık çalışanları, potansiyel şiddete maruz kalma mesleğidir. 2000 yılında şiddet ve işyeri saldırılarında, tüm ölümcül yaralanmaların %48'i sağlık çalışanlarına karşı gerçekleşmiştir.
Chen ve ark., (2010).	Psikiyatrik hastalar tarafından hemşirelere karşı uygulanan işyerinde fiziksel şiddetin sağlıkla ilgili yaşam kalitesine etkisini değerlendirmek.	İşyerinde şiddeti önlemeye yönelik intranet ortamında işyeri şiddet rapor sistemi olan web tabanlı WHOQOL - BREF HRQoL programı test edilmiştir.	WHOQOL-BREF toplam 860 kez kayıtlanmış, toplam 129 fiziksel şiddet olayı bildirilmiştir. Şiddet olayının gerçekleşme sırasında, öncesi ve sonrasında etkisi değerlendirilmiştir. Sonuç olarak psikolojik etki puanı ile kötüleşme ve şiddetin tahmin edilebileceği ve HRQoL'nin geliştirilerek psikiyatrik hastaların hemşirelere karşı şiddetini önlemede

yardımcı olabileceği belirtilmiştir.

Cai ve ark., (2011).	Güney Çin'de, işyerinde şiddet öncüllerini keşfetmek.	Güney Çin'de üç genel hastanede son 12 ay içinde hastalar tarafından işyerinde en az bir şiddet olayı yaşamış 30 hastane personeli ile yüz-yüze görüşmeler yapılmıştır.	Tıbbi işyerlerinde şiddetin; hastane personeli ve hastalar arasında yetersiz iletişim (%93.0), tıbbi hizmet kalitesinin yetersiz bulunması (%56.7), yetersiz tedavi (%60.0), sağlık çalışanlarının ağır iş yükü (%43,3) olduğu düşüncesi ve yüksek sağlık giderleri nedeniyle hayal kırıklığı (%40.0) ile ilgili olduğu bildirilmiştir. Şiddetin önlenmesi için hastane hizmet sunumunun daha destekleyici ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturacak şekilde yeniden yapılandırılmasını önermektedirler.
----------------------	---	---	--

Yazar/Yıl	Amaç	Kapsam/Yöntem	En Önemli Bulgular
Esmailpour ve ark., (2011).	Yoğun bakımda çalışan İranlı hemşirelere karşı fiziksel ve sözel şiddet sıklığını ve niteliğini belirlemek.	Tahran (İran) eğitim hastanelerinde 11 yoğun bakım kliniğinde çalışan 196 lisans mezunu hemşireye, Uluslararası Çalışma Ofisi (ILO), Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Kamu Hizmetleri Enternasyonal (PSI) tarafından geliştirilen anket uygulanmıştır.	Katılımcılar çoğunlukla kadın hemşiredir (%89) ve iş deneyimleri 1 ile 5 yıl arasındadır. Hemşirelerin %19,7'si fiziksel şiddet görmüştür. Katılımcıların %91,6'sı bir önceki yıl sözlü tacize maruz kalmıştır. Hasta yakınları şiddetin en yaygın kaynağı olmuştur. Olayların memnuniyetsizlik nedeniyle gerçekleştiği bildirilmiştir. Yönetim ekiplerinin oluşturulması ve uygun yasaların oluşturulması hemşirelerin ve genel olarak işyerinin güvenliğini artırabileceği belirtilmiştir.
Madsen ve ark., (2011).	İşyerinde şiddet uygulayanların ruhsal sağlık durumunun incelenmesi.	Danimarkalı çalışanlara şiddet uygulayanların, 1996-2008 yıllarında psikotrop madde (antidepresan, anksiyolitik, vb.) kullanımı incelenmiştir.	Çalışan nüfusun ruhsal bozukluklarını önlemenin, işle ilgili şiddet düzeylerini azaltmaya yardımcı olabileceğini belirtmişlerdir.
Magnavita ve Heponiemi, (2012).	İtalya'daki sağlık kurumlarında şiddet sıklığının belirlenmesi ve şiddet ve psikososyal faktörler arasındaki ilişkiyi	Bir kamu sağlık tesisindeki tüm sağlık çalışanlarına işyerinde şiddete yönelik anket 2005, 2007 ve 2009 yıllarında olmak üzere üç defa yapılmıştır.	Cevaplanma oranı 2005 yılında %75, 2007 yılında %71 ve 2009 yılında %94 olmuştur. Çalışanlar işyerinde bir önceki yıl fiziksel ve fiziksel olmayan saldırı olduğunu raporlamışlardır. Şiddet riski en fazla psikiyatrik ve acil servislerdeyken hemşireler ve hekimler, şiddete en çok maruz kalan

Picakcife ve ark., (2012).	Muğla Devlet Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin şiddete maruz kalma durumunun araştırılması.	Çalışmaya 268 kişi (yanıt oranı %86.5) katılmıştır.	meslek grupları olmuştur. Araştırma sonucunda; hemşirelerin %86'sının, hasta yakınlarının (%70) uyguladığı şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir. Hemşireler %71 oranında fiziksel saldırıya, %77 oranında ise sözlü tacize maruz kalmıştır. Hemşirelerin %93'ü kuruluşlarının güvenlikleri için bir çaba göstermediğini düşünmekte ve %91'i daima şiddet kaygısı hissetmektedir.
Cashmore ve ark., (2012).	Cezaevlerinde sağlık hizmeti sunanlara karşı uygulanan şiddet olaylarını incelemek.	Adalet sisteminde sağlık hizmeti sunan işyerlerinde, 2007-2010 yılları arasında kapsayan şiddet olaylarını açıklayan "Olay Yönetimi" kayıtları incelenmiştir.	Sözlü taciz (%71) fiziksel istismardan (%29) daha siktir. İşyerinde şiddetin çoğu (%44), yetişkin erkek cezaevlerinde gerçekleşmiştir. Kurbanlar (%90) en çok hemşireler ve üçte ikisi kadındır. Şiddet olayları (%93) en çok tutuklu/hasta tarafından başlatılmıştır. İşyerinde şiddet mağdurları birkaç ciddi fiziksel yaralanmalara maruz kalmıştır ancak çalışma süresince ölüm olmamıştır.

Yazar/Yıl	Amaç	Kapsam/Yöntem	En Önemli Bulgular
Wu ve ark., (2013).	Çin'deki tıp uzmanlarının, işyerindeki şiddet ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkisini incelemek.	Fujian Eyaleti ve Henan Eyaletinden tabakalı küme örnekleme yöntemi kullanılarak toplam 2,464 tıp uzmanı seçilmiş ve "İşyerinde Şiddet Ölçeği"nin Çince versiyonu kullanılmıştır.	Katılımcıların yaklaşık %50'si en az bir kez önceki 12 ay içinde işyerinde şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. En yaygın görülen şiddet sözlü saldırı olmuştur. Sonuçlar işyerinde şiddetin yaşam kalitesinin bozulmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Tıp uzmanlarının yaşam kalitesini artırmak için işyerinde şiddeti önleme ve müdahale programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Tıp uzmanları, mesleki beceri ve iletişim yeteneklerinin geliştirmeleri için teşvik edilmelidir.
Atan ve ark., (2013).	Üniversite hastanelerinde çalışan hemşirelerin yaşadığı şiddet olaylarının değerlendirilmesi	Araştırmaya Haziran 2008- Haziran 2009 tarihleri arasında Türkiye'de altı üniversite hastanesinin acil, yoğun bakım ve psikiyatri birimlerinde çalışan 441	Çalışmaya katılan hemşirelerin %61'i hasta, ziyaretçi ya da sağlık personeli tarafından şiddete maruz kalmıştır. İşyerinde şiddetin psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkisi olmuştur. %43'ü çalışma performansının olumsuz etkilendiğini belirtmiştir.

		hemşire katılmıştır.	%2'si profesyonel yardım almış, %14'ü rapor almış ve % 10'u hastane polisi ile temasa geçmiştir.
İlhan ve ark., (2013).	Ankara il merkezinde bazı sağlık kurumlarına başvuran 18 yaş ve üstü kişilerin sağlık çalışanlarına yönelik şiddet algısının değerlendirilmesi.	Araştırma 2012 yılı Ekim- Kasım ayında, Ankara il merkezinde bazı aile sağlığı merkezleri ve Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nin bazı polikliniklerine başvuran, 18 yaş ve üstü 1179 kişi ile yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulanarak yapılmıştır.	Şiddet olayları en çok acil servislerde ve devlet hastanelerinde meydana gelmektedir. Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin %80'i sözel, %20'si fiziksel şiddettir. Şiddetin nedeni olarak en sık muayene sırasında fazla bekleme olduğu belirtilmiştir. Çalışmada %21 sıklıkla şiddetin önlenemeyeceği, %66 sıklıkla da şiddet uygulayanlara ceza uygulanmadığı düşünüldüğü belirlenmiştir. Katılımcıların %22.9'u sağlık çalışanına şiddetin bazı durumlarda gerekli olduğunu, %20.2'si sağlık çalışanının şiddeti hak ettiğini düşündüğünü belirtmiştir.
Bilişli ve Hizay, (2016).	Akdeniz Üniversitesi Hastanesinde çalışan personelin şiddete uğrama durumunun tespiti.	Akdeniz Üniversitesi Hastanesi İşyeri Sağlığı birimine 2013-2014-2015 yıllarında yapılan beyaz kod bildirimleri incelenmiştir.	Beyaz kod bildiriminde şiddete maruz kalanların %59'u hekimler, %17'si hemşireler ve %22'si diğer sağlık çalışanlarıdır. Çalışma saatlerine göre; 00:00-08:00 saatlerinde sözel ve fiziksel şiddet, 08:00-17:00 saatlerinde ise sözel şiddet daha fazla gerçekleşmektedir.

Literatürde genel olarak sağlık sektöründe işyerlerinde şiddete karşı yeterli ve etkin tedbir alınmadığı belirtilmektedir (AbuAlRub ve ark., 2007; Sağlık-Sen, 2013). Sağlık uzmanları için güvenli ve sağlıklı çalışma ortamı oluşturmak ve işyerinde şiddete karşı yeterli ve etkili tedbir almak işveren sorumluluğundadır (McFarlane ve Bryant, 2007; St-Pierre ve Holmes, 2008). Şiddet olaylarının kayıtlanması, raporlamaya yönelik tutumlar ve engeller, şiddet olaylarının özellikleri ve açıklanması, korku veya güvenlik eksikliği gibi kanıta dayalı uygulamalarda bir standart oluşturulmasında önemli eksikliklerin olduğu, raporlama yapılmamasının acil serviste şiddetin yaygınlığını ve doğru izlenmesini zorlaştırdığı belirtilmektedir (Taylor ve Rew, 2010).

McFarlane ve Bryant (2007), kazalar ve şiddetin çoğu işyerlerinde olabileceğini ve bunların etkilerinin tüm işverenleri ilgilendirdiğini, özellikle büyük bir travmatik olay veya acil servis hizmetlerindeki gibi şiddete topluca maruz kalma durumlarında işverenlerin, travmatik olayların personele etkisini değerlendirmesi ve olası riskleri yönetmek için etkin bir strateji

geliştirmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Önleyici stratejilerin, uygun yöntemlerle uygulanması halinde kuruluşların maliyetleri azalabileceği ifade edilmiştir.

2.1. Şiddetin Nedenleri

Ülkemiz için de önemli bir sorun olan işyerinde şiddetin oluşumunda toplumsal, kültürel, çevresel, kurumsal, organizasyonel, bireysel birçok risk faktörü rol oynamaktadır. Şiddetin önde gelen nedenleri olarak; hastaların karşılanmamış ihtiyaçları, aşırı kalabalık ve hastalığa gösterilen tepkiler (El-Gilany ve ark., 2009), işyeri özellikleri, hastalar ve personel arasındaki etkileşim; sağlık sistemi ve toplumun sosyo-kültürel yapısı (Hahn ve ark., 2008), memnuniyetsizlik (Esmailpour ve ark., 2011), aşırı talep ve psikolojik bozukluklar (Magnavita ve Heponiemi, 2012) belirtilebilir.

Cai ve arkadaşları (2011); hastane personeli ve hastalar arasında yetersiz iletişim (% 93), tıbbi hizmet kalitesinin yetersiz bulunması (% 57), tedavinin yetersiz bulunması (% 60), ağır iş yükü (% 43) ve yüksek sağlık giderleri nedeniyle hastanın hayal kırıklığı yaşaması (% 40) olguları olmak üzere işyerinde şiddetin beş ana nedeni olduğunu belirtmişlerdir.

Sağlık çalışanları şiddetin kaynağı olarak; şiddeti uygulayan kişinin şiddeti kendine hak görmesi (%19), genel olarak izlenen sağlık politikaları (%14), hastalık psikolojisi (%13), ihmal edildiğini düşünme (%12), kötü iletişim, yanlış anlama (%11), tedaviden memnuniyetsizlik (%10), aşırı iş yoğunluğu (%8), uzun bekleme süreleri (%7), alkol/ilaç etkisi altında olma (%4), kötü haber alma (%2) ve diğer (%2) olarak görmektedirler (Sağlık-Sen, 2013).

İlhan ve arkadaşlarının (2013) araştırmasında da katılımcıların %22.9'u sağlık çalışanına şiddetin bazı durumlarda gerekli olduğunu, %20.2'si sağlık çalışanının şiddeti hak ettiğini düşündüğünü belirtmiştir. Başka bir çalışmada sağlık çalışanlarının; sağlık sistemi ile ilgili sorunları (%43,6), hizmet alan kişilerin tutumlarını (%25,6) ve hizmeti veren kişilerin tutumlarını (%2,6) şiddetin nedeni olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Bıçkıcı, 2013).

2.2. Şiddet Uygulayanlar

Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin en yaygın kaynağı; hasta, hasta yakınları, ziyaretçi ve/veya arkadaşları olmuştur (Esmailpour ve ark., 2013) Ancak literatürde işyerindeki şiddet olaylarında, meslektaşların şiddetine yönelik çalışma da bulunmaktadır (Ceravolo ve ark., 2012). Türkiye'deki sağlık çalışanları da hasta, hasta yakını, ziyaretçi ve diğer sağlık

personellerinin sözlü ve/veya fiziksel şiddetine maruz kalmaktadırlar (Çamcı ve Kutlu, 2011; Atan ve ark. 2013).

Şiddete eğilimli olan kişilerin; düşük sosyoekonomik düzeye sahip, genellikle otuz yaş altı, erkek, yasal veya yasal olmayan sebeplerle silah bulundurabilen, otorite ile sorunları olup daha önce yasal sorunlar yaşayan veya tutuklanma öyküsü olan kişiler olduğu belirtilmektedir (Annagür, 2010). Bu kişilerin çoğunluğunda alkol ya da madde kullanımı bulunmaktadır. Metabolik hastalığı olanların, alkol ve madde kullanımına bağlı yönelim bozukluğu ve bilinç bulanıklığı olanların, nörolojik sorunu olanların, psikiyatrik hastalığı olanların şiddet uygulama riski yüksektir (Annagür, 2010). İlhan ve arkadaşlarının (2013) araştırmasında, sağlık çalışanları şiddeti hak ediyor diyenlerin erkek, 30 yaş altı ve eğitimsiz kişiler olduğu saptanmıştır.

Sağlık-Sen'in Türkiye'deki 25 ilde 1300 sağlık çalışanı ile yüz yüze görüşme metoduyla gerçekleştirdiği araştırmada şiddetin; %57 hasta yakını, %32 hasta, %5 iş arkadaşı ve %5 yöneticiler tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür. Şiddeti uygulayanların %68,33'ü erkek, %31,67'si kadındır (Sağlık-Sen, 2013). Şiddeti uygulayan şüphelilerle ilgili faktörler incelendiğinde bu şahısların; zehirlenme, ruhsal hastalık ve yasadışı uyuşturucu kullanımı gibi öncelikle öznel durumlarının var olduğu, bazen kafa yaralanmaları, yaş, uzun bekleme süreleri ve öfke gibi faktörlerin bulunduğu, birçok kişinin sarhoş olduğu ya da akıl hastası olduğu ortaya çıkmıştır (Taylor ve Rew, 2010).

Madsen ve arkadaşları (2011) yaptıkları çalışmada, Danimarka'lı çalışanlara şiddet uygulayanların başlangıçtaki psikotrop (antidepresanlar, anksiyolitikler, hipnotikler) kullanımı durumunu çapraz olarak incelemişlerdir. Psikotropaların alımının akıl sağlığı sorunları ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda işyerinde şiddet ile antidepresan kullanımı arasında ilişkili bulunmuştur. Çalışan nüfus içindeki ruhsal bozuklukların önlenmesinin işyerinde şiddetin azaltılmasına yardımcı olabileceği belirtilmiştir.

2.3. Şiddetin Çalışanlar Üzerine Etkisi

İşyerindeki şiddet olaylarının ve psikolojik travmaların çalışanlar üzerindeki etkilerinin; korku ve buna bağlı olarak kimliğini gizleme (Taylor ve Rew, 2010; Fernandes ve ark., 1999), iş memnuniyetinde azalma (Fernandes ve ark., 1999), zihinsel sağlık sorunları ve post-travmatik stres bozukluğu (McFarlane ve Bryant, 2007; Gillespie ve ark., 2010), yaşam kalitesinin

önemli derecede bozulması (Wu ve ark., 2013), işte yüksek derecede zorlanma ve psikolojik sıkıntı, düşük algılanan destek ve örgütsel adalet duygusu (Magnavita ve Heponiemi, 2012; Atan ve ark. 2013) olduğu belirtilmektedir.

Sağlık sektöründeki şiddet olaylarının yaşanma sıklığı, daha önce şiddete maruz kalmamış çalışanların, kendisinin de şiddete maruz kalacağı endişesi duymasına neden olmaktadır. Sağlık çalışanlarının %82'si, görevini yerine getirirken şiddetle karşı karşıya gelme konusunda endişe duymaktadır. Meslek hayatı boyunca herhangi bir şiddet türüne maruz kalmadığını belirten çalışanların %39'u, görev esnasında şiddetle karşılaşma konusunda endişe duymaktadırlar (Sağlık-Sen, 2013).

Hemşireler üzerine yapılan iki çalışmada; işyerinde şiddet ve tükenmişlik nedeniyle hemşireler arasında oldukça yüksek oranda hastalıkla ilgili devamsızlık olduğu, işgücü bulma, işe alma ve yeni hemşire tutmada çok ciddi sorunlar olduğu (Laschinger ve Grau, 2012; Bıçkıcı, 2013) ve şiddet olaylarından sonra hemşirelerin hastane polisi ile temasa geçtiği, profesyonel yardım aldığı ve rapor aldığı (Atan ve ark., 2013) belirtilmektedir. Sağlık çalışanları, işyerindeki şiddet olayları ve psikolojik travmaların olumsuz etkilerini azaltmak ya da ortadan kaldırmak için birtakım başa çıkma stratejileri de kullanmaktadırlar. En sık kullanılan başa çıkma stratejileri; fiziksel egzersiz, uyku, aile ve arkadaşların desteğidir (Fernandes ve ark., 1999). Öte yandan işyerindeki şiddet olaylarının ve psikolojik travmaların etkilerinin ne kadar süreceği ve nasıl seyredeceğinin iyi bilinmediği ya da anlaşılamadığı da belirtilmektedir (Gillespie ve ark., 2010).

2.4. İşyerinde Şiddeti Önleme

Sağlıkta şiddet, tüm dünyada önlenmeye çalışan evrensel bir sorundur ve şiddeti önlemeye yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Şiddet öncesinde öncü belirtilerin olduğu bir dönemin olduğu, bu dönemde kaygı bozukluğu ve gerginlikte artış, ses yükseltme, vücut duruşunda değişiklik, kuşkulu bakışlar, artmış fiziksel aktivite ve yerinde duramama gibi belirtiler görüldüğü belirtilmektedir. Bu dönemi anlayıp saldırı gerçekleşmeden önlem almak veya yardım aramak, şiddetten korunmanın en iyi yolu olarak görülmektedir (Annagür, 2010).

Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası 2013 yılında yaptığı "*Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması*" raporunda sağlık sektöründe şiddetin önlenmesine yönelik çeşitli tedbirlerin alınmasını önermiştir. *Güvenlikle* ilgili olarak şiddet anında güvenliğe haber verebilmek için "Acil Çağrı Butonları" olması, korumalı banko sistemlerinin oluşturulması, sağlık

çalışanlarına korunma teknikleri öğretilmesi, biber gazı gibi materyallerin temin edilmesi, güvenlik görevlilerinin olaydan sonra değil, olay esnasında müdahale edebilmesi için gezici güvenlik görevlerinin bulunması, *eğitim ve sosyal hizmetler* ile ilgili olarak çalışanlara ve hastalara, davranış eğitimleri verilmesi, çalışanlara, şiddet esnasında yapmaları gereken davranışlarıyla ilgili eğitim verilmesi, çalışanların çalışma şevkini artırıcı eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmesi şeklinde önerilerde bulunmuştur.

Çalışma şartlarıyla ilgili olarak görev sınırlılıklarının ve tanımlarının belirlenmesi, çalışanlar ve hastalar tarafından bu sınırlılıkların bilinmesinin sağlanması, hasta reddetme hakkının verilmesi, iş yoğunluğunun azaltılması, personel sayısının artırılması, nöbet aralıklarının düzenlenmesi, aşırı nöbetten kaçınılması, nöbetlerin tek tutulmaması gibi ve *yasal düzenlemeler* ile ilgili olarak şiddet uygulayana caydırıcı cezalar verilmesi, sağlık personelinin yasal haklarının artırılması, koruyucu yasa çıkarılması, şiddet geçmişi olan kişilerin sistemde kayıtlarının olması gibi düzenlemelerin faydalı olacağı belirtilmiştir (Sağlık-Sen, 2013; Yeşilbaş, 2016).

Çalışanların saygınlıklarını artırıcı çeşitli program, seminer, kamu spotları gibi bilgilendirme faaliyetlerinin yapılması, sağlık çalışanlarının hakları ve saygınlıklarının artırılması için iletişim araçlarının kullanılması, basının şiddet konusunda daha hassas olması, kamu spotlarının oluşturulması gibi kitle iletişim araçlarının kullanılması önerilmiştir (Adaş ve ark., 2008; Sağlık-Sen, 2013; Yeşilbaş, 2016).

Öte yandan hasta hakları uygulamalarının, sağlık çalışanlarının haklarının da merkeze alınarak düzenlenmesi, çalışan haklarının geliştirilmesi, acil serviste muayene ücreti alınması, bekleme sürelerinin kısaltılması, doktorların hastayı tam ve eksiksiz olarak bilgilendirmesi/hasta bilgilendirme birimlerinin oluşturulması, gereksiz tetkik ve tedavilerden kaçınılmasının sağlanması, giriş-çıkış ve ziyaret saatlerinin düzenlenmesi, hastane denetimlerinin yapılması, performans sisteminin yeniden düzenlenmesi gibi sağlık uygulamaları ile ilgili düzenlemeler de önerilmiştir (Sağlık-Sen, 2013).

Türk Tabipleri Birliği, Gaziantep-Kilis Tabip Odası'nın "*Sağlık Sektöründe Şiddet*" raporunda da toplum içinde gelir dağılımının mümkün olduğu kadar adil hale getirilmesi ve eğitim ile çalışma koşullarının iyileştirilmesinin sağlıkta şiddeti önemli ölçüde azaltabileceği belirtilmiştir (Adaş ve ark., 2008). Sağlık çalışanlarının işyerinde şiddet davranışı ile baş etme konusunda yeterli eğitim görmedikleri ve tıp eğitiminde hasta-hekim ilişkisi konusunda

verilen eğitimin daha etkin olmasının önemli bir adım olacağı belirtilmektedir (Annagür, 2010).

Bilişli ve Hizay (2016), gerçekleşen şiddet olaylarının nerede, hangi sıklıkla ve hangi durumlarda gerçekleştiğini gösteren risk haritalarının oluşturulması ile risk bölgelerinin belirlenebileceği ve bu alanlarda önleyici tedbirlerin alınabileceğini belirtmiştir. Acil poliklinikler, ilaç kullanımına bağlı yan etkilerin yüksek olduğu birimler, kötü haber alma olasılığı fazla olan birimler gibi şiddet olasılığının yüksek olduğu birimlerde ekstra güvenlik önlemleri alınması önerilmektedir (Sağlık-Sen, 2013).

Uluslararası literatürde ise sağlık sektöründe işyerindeki şiddet olaylarının ve psikolojik travmaların önlenmesi için aşağıdaki tedbirler önerilmiştir. Bunlar:

- İşyerlerinde belli bir şiddet politikasının bulunması (World Medical Journal, 2012; McPhaul ve Lipscomb, 2013),
- Gerektiğinde müdahale etmek için yirmi dört saat güvenlik bulunması (Fernandes ve ark., 1999; Wu ve ark., 2013; McPhaul ve Lipscomb, 2013),
- Şiddet önleme stratejileri üzerine yönetim ekipleri ya da bir birim oluşturulması (Fernandes ve ark., 1999; Esmailpour ve ark., 2011; Wu ve ark., 2013),
- Daha destekleyici ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak için hastane hizmet sunumunun yeniden yapılandırılması (Cai ve ark., 2011; Magnavita ve Heponiemi, 2012),
- İş kontrolü oluşturulması (Magnavita ve Heponiemi, 2012),
- Örgütsel adalet sağlanması (Magnavita ve Heponiemi, 2012),
- Etkin yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulanması (Esmailpour ve ark., 2011; World Medical Journal, 2012; McPhaul ve Lipscomb, 2013),
- Çalışanların şiddete yönelik olarak eğitim ve diğer yöntemlerle yeteneklerinin geliştirilmesi:
 - Mesleki becerilerini geliştirmeleri (Wu ve ark., 2013),
 - İletişimsel yeteneklerini geliştirmeleri (Wu ve ark., 2013; McPhaul ve Lipscomb, 2013; Papa ve Venella, 2013),
- Çalışan nüfusun ruhsal bozukluklarını önleme (Madsen ve ark., 2011),
- İşyerinde şiddetin önlenmesi için temel iş programlarına standart iş güvenliği programı da eklenmesi (Chen ve ark., 2010; McPhaul ve Lipscomb, 2013) şeklindedir.

İşyerinde fiziksel şiddet gerçekleşmeden önce önlemeye yönelik olarak internet ortamında web tabanlı “İşyeri Şiddet Rapor Sistemi” (WHOQOL- HRQoL) (Chen ve ark., 2010), tesis-tabanlı “Yıkıcı Davranış Komitesi” (McPhaul ve Lipscomb, 2013) yazılımları gibi birtakım programlar denenmiş olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

İşyeri şiddet rapor sistemi (WHOQOL-HRQoL) prospektif olarak 12 aylık bir süre için değerlendirilmiş, değerlendirme sonucunda işyerinde şiddete yönelik yeni bir yaklaşımla tedbirler oluşturulmaya ve tasarlanmaya çalışılmıştır. HRQoL programını, şiddet olaylarını kaydetmek için kullanmışlardır. Çalışmada toplam 129 fiziksel şiddet olayı bildirilmiştir. Şiddet olayının öncesi durum ve sonrasındaki etkisi değerlendirilmiştir. Sonuç olarak psikolojik etki puanı değerlendirmesi ile kötüleşme ve şiddet eğiliminin tahmin edilebileceği ve HRQoL programının geliştirilerek psikiyatrik hastaların çalışanlara karşı şiddetinin önlenmesinde yardımcı olunabileceği belirtilmiştir (Chen ve ark., 2010).

Gross ve arkadaşları (2013), Kaliforniya'da 40 evde sağlık ve darülaceze kurumunda örnek işyeri şiddet önleme programlarını incelemişlerdir. Programlar; genel işyerinde şiddeti önleme bileşenleri de dâhil olmak üzere, yönetime bağlılık, çalışanların katılımı, şantiye analizi, tehlikelerin önlenmesi ve kontrolü, güvenlik ve sağlık eğitimi ve kayıt tutma olmak üzere altı farklı alanda incelenmiştir.

McPhaul ve Lipscomb (2013) çalışmalarında; hemşirelik bakım planlaması için oluşturulan hemşirelik sürecinde işyerinde şiddetin önlenmesi için standart iş güvenliği programlarının oluşturulması gibi işyerinde şiddeti önlemeye yönelik olarak temel iş programlarına standart iş güvenliği programının da eklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Mesleki ve halk sağlığı eğitimleri, yetişkin eğitimi ve kriminoloji gibi disiplinlerden gelen verilerin bu programlara entegre edilmesinin faydalı stratejiler sağlayabileceğini ve bu programın aşağıdaki temel kısımların bulunması gerektiğini önermişlerdir:

- Yönetim taahhüdü, çalışanların katılımı ve eğitimi,
- Tehlike analizi ve değerlendirme,
- Tehlike kontrolleri,
- Çalışanları ve/veya müşterilerin şiddet öyküsü değerlendirilmesi yöntemleri,
- Maliyet izleme sistemleri,
- Kayıt tutma ve değerlendirme,

- Elektronik gözetim,
- Kontrollü erişim,
- Nakit taşıma sistemleri.

İşyerinde şiddetin öncüllerini değerlendirip gerekli önleyici tedbirleri anlamaya yönelik yazılım programları uygulanması ile saldırı oranlarında düşüş kaydedilebileceği belirtilmektedir (McPhaul ve Lipscomb, 2013).

2.5. İşyerinde Şiddet Olgusunun Sağlıkta Kalite Standartları (Hastane) Kapsamında Değerlendirilmesi

Şimdiye kadar sağlık sektöründe işyerinde şiddet olayları hakkında Türk ve dünya literatüründeki araştırma ve çalışmalar incelenmiştir. İncelenen çalışmalarda görüldüğü üzere sağlıkta şiddet olgusu toplam kalite yönetimi uygulamaları açısından değerlendirilmemiştir. Kalite faaliyetleri temelde hasta sağlığı ve güvenliğini kapsamaktadır. Sağlık hizmetleri kalite çalışmaları ve kalite ödülleri kapsamında ele alınan kriterler, sağlık hizmeti sunumunda en çok değer verilen unsurları ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda kalite çalışmaları kapsamında hasta ve yakınlarının güvenliği, kaliteli hizmet sunumu gibi değerlerin yanında sağlık çalışanlarının ruhsal ve bedensel sağlığı ve güvenliğine yönelik düzenlemelerin yapılması sağlık çalışanları açısından önemlidir.

Mevcut TKY programları, kalite ödülleri ve akreditasyon programları çalışan boyutunda daha çok çalışanın mesleki ve kişisel gelişimine odaklanmaktadır. Örneğin Malcolm Baldrige Ulusal Kalite Ödülünde toplam 950 puanlık değerlendirme kriterleri içerisinde, "İşyeri Odaklılık (85 Puan)" maddesinde, JCI Akreditasyon modelinde ise Yönetsel Alanlara Ait Standartlar içerisinde "çalışanların niteliği ve eğitimi" maddesi içerisinde çalışanlara yönelik kriterler bulunmaktadır. Bu maddeler ana kriterlerdir. Alt kriterler içerisinde aynı zamanda iş kanunlarının getirdiği yükümlülükler, sendikalar, meslek kuruluşları vb. sivil toplum örgütlerinin baskıları gibi nedenlerle çalışanların sağlığını korumaya yönelik kriterler bulunmaktadır. Ancak işyerinde şiddete yönelik somut kriterler bulunmamaktadır. Ayrıca hasta hakları ya da müşteri memnuniyeti için oluşturulmuş kriterlerin yanında, çalışan sağlığı ve şiddetten korunmasına yönelik oluşturulmuş tedbirler göreceli olarak azdır.

Ülkemizde çalışan güvenliğini sağlamak ve sağlıkta şiddeti önlemeye yönelik olarak hastanelerde "Çalışan Güvenliği" birimleri oluşturulmuş ve "Beyaz Kod" uygulamasına geçilmiştir. Beyaz Kod (1111) sağlık çalışanlarına yönelik şiddeti önlemek için oluşturulmuş

bir sistemdir. Bu uygulamayla, sağlık çalışanları şiddet olaylarına maruz kaldıklarında veya şiddet ihtimali yüksek olduğu durumlarda, güvenlik personelinin en hızlı biçimde durumdan haberdar edilmesi ve olay yerine yönlendirilmesi sağlanmaktadır. Şiddet olayının gerçekleşmesi sonrasında olayın analizi yapılarak tekrar yaşanmaması için ilgili sağlık kurumuna özgü tedbirler alınması için çalışma yapılmaktadır. Bu sisteme “113” numaralı telefon ile veya www.beyazkod.saglik.gov.tr adresinden bildirim yapılmaktadır. Şiddet olayı aynı zamanda adli mercilere ve ilgili kurumun hukuk birimine de intikal ettirilmesi sağlanmakta ve beyaz kod kapsamında hukuksal destek verilmektedir.

Ülkemizde uygulanmakta olan “Sağlıkta Kalite Standartları: Hastane” ile çalışan sağlığını korumaya yönelik kriterlere kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir. Sağlık Hizmet Kalite Standartları-Hastane Setinde; hastanede görevli personele yönelik şiddet riski/girişimi varlığında ya da şiddet uygulanması halinde, olaya en kısa sürede müdahalenin yapılması amacıyla “Hastane Standart Puan Tablosu”nda yer alan “Acil Durum ve Afet Yönetimi” bölümü altında “Beyaz kod yönetimine yönelik düzenleme yapılmalıdır” maddesi ile çalışan güvenliğine yönelik düzenleme yapılmıştır. Yapılan düzenlemede aşağıda sıralanan maddelere yer verilmiştir;

- Beyaz kod yönetimi ile ilgili uyarı sistemi oluşturulmalı,
- Beyaz kod yönetimi ile ilgili sorumlular belirlenmeli,
 - Sorumlular, hastanenin büyüklüğü ve hizmetlerin çeşitliliği dikkate alınarak, beyaz kod uygulamalarının etkililiğini, sürekliliğini ve sistematikliğini sağlayacak şekilde tanımlanmalı, hastane yönetiminden en az bir kişi sorumlular arasında yer almalıdır.
 - Sorumluluk alanı, beyaz kod ile ilgili tatbikat ve eğitimlerin organizasyonu ve gerektiğinde düzeltici önleyici faaliyetlerin başlatılmasını kapsamalıdır.
- Yapılan beyaz kod müdahalesi ile ilgili kayıtlar tutulmalıdır. Tutulan
 - kayıtlarda aşağıdaki bilgiler yer almalıdır:
 - Olayın olduğu tarih ve saat
 - Olayın olduğu yer
 - Olay anında yapılan iş
 - Olayın başlama nedeni
 - Olayın oluş şekli

- Olayda varsa kullanılan nesne
- Olayda çevrede oluşan olumsuzluklar
- Olaya karışanların yaş, cinsiyetleri, varsa kişisel bilgileri
- Olayı görenlerin kişisel ve iletişim bilgileri
- Kayıtlar Kalite Yönetim Birimi'ne gönderilmelidir.
- Beyaz kod uygulamasına yönelik olarak her dönem tatbikat yapılmalıdır.
- Gerektiğinde düzeltici önleyici faaliyetler başlatılmalıdır.
- Olaya maruz kalan çalışanlara gerekli destek sağlanmalıdır.
- Çalışanlara beyaz kod ile ilgili eğitim verilmelidir (Sağlık Bakanlığı, 2016).

Hastane Kalite Standartları Setinde, gösterge yönetimi boyutunda bölüm bazlı göstergeler içerisindeki “Eksiksiz Doldurulan Beyaz Kod Olay Formu Oranı” ile de şiddet olaylarının takibi yapılmaktadır. Bu maddeler sağlıkta şiddete yönelik dünyadaki diğer uygulamalara göre oldukça kapsamlıdır. Daha önce gösterge takibi içerisinde çalışan güvenliğine yönelik “kesici delici alet yaralanmaları” ve “kan ve vücut sıvılarının sıçramasına maruz kalan çalışanlar” izlenmekteyken son düzenleme ile “Çalışanlara Yönelik Şiddet Olay Sayısı” takibi yapılmaya başlanması, çalışanlar ve yöneticiler arasında farkındalık yaratarak bu konudaki hassasiyetin artmasına ve yapıcı çözümlerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sağlık çalışanlarına yönelik olarak işyerinde şiddet olayları dünya çapında önemli bir sorundur. İşyerinde şiddet olayları dünyada sağlık kurumlarında uygulanan kalite uygulamaları kapsamında ele alınmamakta, bağımsız uygulamalar çerçevesinde yürütülmektedir. Genel sağlık kuruluşlarını, sağlık çalışanlarını ve tüm meslek gruplarını kapsayan çalışma nispeten az vardır. Tüm meslek gruplarını ve sağlık kurum ve kuruluşlarını kapsayan genel çalışma yapılmalıdır. Hasta, hasta yakını ve ziyaretçi şiddeti ya da işyerinde şiddet hakkında genel kabul görececek tanımlamalar yapılmalıdır. Bu tanımlama kapsamında; sözlü taciz, hakaret, tehdit, cinsel taciz, cinsel saldırı, fiili saldırı, yaralama, ölüm kavramları ve gerekliyse diğer davranış ve kavramlara da standart olarak tanımlanmalıdır.

Ülkemizde sağlık çalışanlarına yönelik şiddet olaylarını önlemeye yönelik tedbirlere kalite uygulamaları içinde kapsamlı olarak yer verilmiş ve ciddi bir şekilde takibi yapılmaktadır. Bu kapsamda aşağıdaki ilave tedbir ya da uygulamaların gerçekleştirilmesi, ülkemizin dünyada

öncü devlet olarak sağlık çalışanlarına yönelik işyerinde şiddet olaylarını önlemede en iyi uygulama sağlamasına yardımcı olabilir:

- Sağlıkta şiddet olaylarının mali etkisi ve sonuçları araştırılmalıdır. Özellikle çalışan güvenliği riskleri ve çalışanlara yönelik şiddet ile ilgili sonuçlar karşılaştırılmalıdır. Hasta, hasta yakını ve ziyaretçi şiddeti nedeniyle gerçekleşen sağlık çalışanlarının ölüm yaralanma ve ailelerinin etkilenme oranları diğer mesleki tehlikelere ait verilerle karşılaştırılmalıdır.
- Ülkelerin ve Dünya Sağlık Örgütünün, bebek ölüm oranı, beklenen yaşam süresi vb. standart sağlık göstergelerine “Sağlık çalışanının verdiği sağlık hizmeti ile ilgili maruz kaldığı şiddet” göstergesi eklenerek;
 - Dünya ve ülke ortalamasına göre bir değer belirlenmeli ve belirlenen o değer yıllık olarak güncellenerek iyileştirilmeli,
 - Güncellemelerde gerçekçi hedef konulmalı ve bu hedefe uygun hem taşrada hem de merkez karar alma birimlerinde politikalar üretilmelidir.
- Ülkemizdeki sağlıkta şiddete yönelik kayıtlar ve uygulamalar dünyadaki diğer uygulamalara göre oldukça kapsamlı olmakla beraber şiddetin gerçek nedeni (kök neden analizi) araştırılmalıdır.
 - Anket ve mülakat yöntemiyle gerçekleşmiş vakalar üzerinden sağlık çalışanına ve şiddeti uygulayana göre neden nedir? Retrospektif olarak inceleme yapılmalıdır.
 - Adalet Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı ortak çalışması ile (protokol yapılarak) adli kayıtlar incelenerek, saldırganların sosyoekonomik yapısı, adli kayıtları ve sağlık bilgileri (psikiyatrik hastalık var mı?) incelenmelidir.
- Analizler sonucunda elde edilen bilgilere göre ilköğretim ve liselerde, örneğin vatandaşlık dersleri içinde, hak arama yöntemleri, iletişim yöntemleri, hürriyetin sınırları vb. gibi konular müfredata eklenerek eğitim verilmesi, sağlık hizmeti veren meslek gruplarına da kapsamlı insan ilişkileri ve iletişim eğitiminin etkin bir şekilde işlenmesi gelecekteki olayların azaltılması için faydalı olabilir.

Şiddet olaylarına karşı alınacak caydırıcı ve koruyucu tedbirler ile hem sağlık çalışanları hem de çalışan memnuniyeti ve hizmet kalitesi artmasına bağlı olarak hasta ve hasta yakınlarının memnuniyeti artacaktır.

KAYNAKÇA

- AbuAlRub R. F., Khalifa M. F., and Habbib M. B. Workplace Violence Among Iraqi Hospital Nurses. *Journal Of Nursing Scholarship*, 2007; 39 (3): 281-288.
- Adaş E. B., Elbek O ve Bakır K. Sağlık Sektöründe Şiddet Raporu-I: Hekimlere Yönelik Şiddet ve Hekimlerin Şiddet Algısı Türk Tabipleri Birliği, Gaziantep-Kilis Tabip Odası. 2008.
- Annagür B. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddet: Risk Faktörleri, Etkileri, Değerlendirilmesi ve Önlenmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2010; 2 (2):161-173.
- Atan S. Ü., Arabacı L. B., Şirin A., İşler Dönmez S., Güler M. U., Oflaz U., Özdemir G. Y. ve Taşbaşı F. Y. Violence Experienced by Nurses at Six University Hospitals in Turkey. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 2013; (20): 882–889.
- Bıçkıcı F. Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddet ve Neden Olan Faktörler: Bir Devlet Hastanesi Örneği. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 2013; 5: 43-56.
- Bilişli Y. ve Hizay D. Sağlık Çalışanlarına Yönelik İşyerinde Şiddet: Üniversite Hastanesi Örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2016; 52: 473-486. DOI number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3723>.
- Cai W., Deng L., Liu M., and Yu M. Antecedents of Medical Workplace Violence in South China. *Journal of Interpersonal Violence*, 2011; 26 (2): 312-327.
- Cashmore A. W., Indig D., Hampton S. E., Hegney D. G., and Jalaludin B. B. Workplace Violence in a Large Correctional Health Service in New South Wales, Australia: A Retrospective Review of Incident Management Records. *BMC Health Services Research*, 2012; 12-245: 2-10.
- Ceravolo D. J., Schwartz D. G., Foltz-Ramos K. M., and Castner J. Strengthening Communication to Overcome Lateral Violence. *Journal of Nursing Management*, 2012; 20: 599–606.
- Chen W. C., Huang C. J., Hwang J. S., and Chen C. C. The Relationship of Health-Related Quality of Life to Workplace Physical Violence Against Nurses by Psychiatric Patients. *Springer, Qual Life Res*, 2010; 19:1155–1161. DOI:10.1007/s11136-010-9679-4.
- Cooper CL, Swanson N. Workplace Violence in the Health Sector: State of the Art. 2004. http://www.who.int/violence_injury_prevention/injury/en/WVstateart.pdf (14.11.2018).
- Çamcı O. ve Kutlu Y. Kocaeli’nde Sağlık Çalışanlarına Yönelik İşyeri Şiddetinin Belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2011; 2 (1): 9-16.
- El-Gilany A. H., El-Wehady A., and Amr M. Violence Against Primary Health Care Workers in Al-Hassa, Saudi Arabia. *Journal of Interpersonal Violence*, 2009; 25 (4): 716-34. DOI:10.1177/0886260509334395.
- Esmailpour M., Salsali M., and Ahmadi F. Workplace Violence Against Iranian Nurses Working İnemergency Departments. *International Nursing Review*, 2011; 58: 130–137.
- European Agency for Safety and Health at Work. European Risk Observatory Report. Workplace Violence and Harassment: A European Picture. 2010.
- Fernandes C. M. B., Bouthillette F., Raboud J. M., Bullock L., Moore C. F., Christenson J. M., Grafstein E., Rae S., Ouellet L., Gillrie C., and Way M. Violence in the Emergency Department: A Survey of Healthcare Workers. *CMAJ*, 1999;161 (10):1245-8.
- Ferrinho P., Biscaia A., Fronteira I., Craveiro I., Antunes A. R., Conceição C., Flores I., and Santos O. Patterns of Perceptions of Workplace Violence in The Portuguese Health Care Sector. *Human Resources for Health*, 2003; 1: 1-11.

- Gillespie G. L., Gates D. M., and Succop P. Psychometrics of the Healthcare Productivity Survey. *Advanced Emergency Nursing Journal*, 2010; 32 (3): 258–271.
- Greenlund L. Emergency Department Violence: Occupational Hazard? *Nursing Management*, 2011; 29-32.
- Gross N., Peek-Asa C., Nocera M., and Casteel C. Workplace Violence Prevention Policies in Home Health and Hospice Care Agencies. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*, 2013; 18 (1), Manuscript 1. DOI:10.3912/OJIN.Vol18No01Man01.
- Hahn S., Zeller A, Needham I, Kok G., Dassen T., and Halfens R. J.G. Patient and Visitor Violence in General Hospitals: A Systematic Review of The Literature. *Aggression and Violent Behavior*, 2008; 13: 431-441.
- İlhan M. N., Çakır M., Tunca M. Z., Avcı E., Çetin E, Aydemir Ö., Tezel A. ve Bumin M. A. Toplum Gözüyle Sağlık Çalışanlarına Şiddet: Nedenler, Tutumlar, Davranışlar. *GMJ*, 2013; 24: 5-10.
- Laschinger H. K. S., and Grau A. L. The influence of Personal Dispositional Factors and Organizational Resources on Workplace Violence, Burnout, and Health Outcomes in New Graduate Nurses: A Cross-Sectional Study. *International Journal of Nursing Studies*, 2012; 49 (3): 282-291.
- Madsen I. E. H., Burr H., Diderichsen F., Pejtersen J. H., Borritz M., Bjorner J. B., and Rugulies R. Work-related Violence and Incident Use of Psychotropics. *American Journal of Epidemiology*, 2011; 174 (12): 1354-1362.
- Magnavita N., and Heponiemi T. Violence Towards Health Care Workers in a Public Health Care Facility in Italy: A Repeated Cross-Sectional Study. *BMC Health Services Research*, 2012; 12: 108.
- McFarlane A. C., and Bryant R. A. Post-Traumatic Stress Disorder in Occupational Settings: Anticipating and Managing the Risk. *Occupational Medicine*, 2007; 57: 404–410. DOI:10.1093/occmed/kqm070.
- McPhaul K., and Lipscomb J. A. A Framework for Translating Workplace Violence Intervention Research into Evidence-Based Programs. *Online Journal of Issues in Nursing*, 10913734, 2013; 18 (1), Manuscript 4. DOI:10.3912/OJIN.Vol18No01Man04.
- Papa A. M., and Venella J. Workplace Violence in Healthcare: Strategies for Advocacy. *Online Journal of Issues in Nursing*, 10913734, 2013; 18 (1), Manuscript 5. DOI:10.3912/OJIN.Vol18No01Man05.
- Pınar T. ve Pınar G. Sağlık Çalışanları ve İşyerinde Şiddet. *TAF Prev Med Bull*, 2012; 12 (3): 315-326.
- Picakciefe M., Akca S., Elibol A., Deveci A., Yılmaz N. ve Yılmaz U. E. The Analysis of Violence Against the Nurses Who are in Employee Status in Muğla State Hospital, Turkey. *HealthMED*, 2012; 6 (11): 3626-3637.
- Rai Technology University. Total Quality Management. Concepts and Techniques, Rai Technology University. Engineering Minds. 3rd-Ed. February 12, 2018. http://164.100.133.129:81/econtent/Uploads/Total_Quality_Management.pdf (14.11.2018).
- Sağlık Bakanlığı, Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Daire Başkanlığı. Sağlıkta Kalite Standartları: Hastane. 2016.
- Sağlık-Sen. Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması. Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası, Sağlık-Sen Ar-Ge Birimi. 2013.

- Saines JC. Violence and Aggression in A&E: Recommendations for Action, Accident and Emergency Nursing, 1999; 7 (1): 8-12.
- St-Pierre I., and Holmes D. Managing Nurses Through Disciplinary Power: A Foucauldian Analysis of Workplace Violence. Journal of Nursing Management, 2008; 16: 352–359.
- Taylor J. L., and Rew L. A Systematic Review of the Literature: Workplace Violence in the Emergency Department. Journal of Clinical Nursing, 2010; 20: 1072-1085. DOI:10.1111/j.1365-2702.2010.03342.x.
- World Health Organization (WHO). World Report on Violence and Health. 2002, Geneva, Switzerland.
- World Medical Journal. WMA Statement on Violence in the Health Sector by Patients and Those Close to Them. Adopted by the 63rd WMA General Assembly, Bangkok, Thailand, 2012.
- Wu S., Lin S., Li H., Chai W., Zhang Q., Wu Y., and Zhu W. A Study on Workplace Violence and its Effect on Quality of Life Among Medical Professionals in China. Archives of Environmental & Occupational Health, 2013; 69 (2): 81-88. DOI:10.1080/19338244.2012.732124.
- Yeşilbaş H. Sağlıkta Şiddete Genel Bakış. Sağlık ve Hemşirelik Yönetim Dergisi, 2016; 1 (3): 44-54.

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETİMSEL STRATEJİLERE YÖNTEMLERE VE TEKNİKLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: TÜRKÇE DERSİNE YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Hakan KULAK*

Mümin AYPARÇASI**

ÖZET

Eğitim sistemindeki gelişme ve değişimler beraberinde birbirinden farklı öğretim yöntem, teknik ve öğrenme stratejilerini getirmektedir. Bu amaçla eğitim ve öğretimde yapılan reform hareketlerinde öğrencinin merkezde olması, öğretmenin bu süreçte rehber rol oynaması ve öğrencinin bilimsel süreç becerilerini kullanması en önemli hedef haline gelmiştir. Bu araştırmada, sınıf öğretmenlerinin Türkçe derslerinde kullandıkları öğretimsel stratejilere, yöntemlere ve tekniklere ilişkin görüşleri, hem literatür açısından (kavramların netliği) hem de kendi uygulamaları açısından (uygulama sıklığı, zorlukları ve önerileri) incelenmiştir. Bu sayede, öğretim programında benimsenen yaklaşımın, uygulamadaki yansımaları hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu amaçla öğretmenlerin derste uyguladıkları yöntemlerin belirlenmesi amacıyla ders saatleri gözlemlenmiş, öğrencilerin derste tercih ettikleri yöntem ve teknikler hakkında görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması, veri toplama araçları olarak ise gözlem ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Sınıf Öğretmeni, Yöntem, Teknik.

VIEWS OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS ON EDUCATIONAL STRATEGIES METHODS AND TECHNIQUES: QUALITATIF RESEARCH ON TURKISH LESSON

ABSTRACT

The developments and changes in the education system bring together different teaching methods, techniques and learning strategies. For this reason, the fact that the student is in the center of the reform movements in education and training has become the most important target for the teacher to play a guiding role in this process and to use the scientific process skills of the student. In this study, the opinions of classroom teachers about teaching strategies, methods and techniques used in Turkish lessons were examined both in terms of literature (clarification of concepts) and in terms of their own applications (application frequency, difficulties and recommendations). In this respect, it is aimed to learn about the reflection of the approach adopted in the curriculum in practice. For this purpose, the course hours were observed in order to determine the methods that the teachers applied to derste and the opinions of the students about the methods and techniques they preferred to derste were consulted. In the study, action research was used from qualitative research designs and observation and in-depth interview techniques were used as data collection tools.

Key Words: Education, Classroom Teacher, Method, Technique

* Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi hakan_frantez@hotmail.com

** Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi muminaayparcasi@hotmail.com

GİRİŞ

Bugün çağdaşlaşmanın bir gereği olarak, bilgiye erişim kadar bilgiyi kullanan nitelikli bireylerin yetiştirilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bilgiye ulaşan nitelikli bireylerin yetiştirilebilmesi için ülkelerin eğitim sistemlerinin süreç içerisinde gelişim ve değişim göstererek kendini yenileyebilmeleri, etkili ve verimli olmaları gerekmektedir.

Günümüzde okullarda farklı yöntem ile tekniklerle beraber eğitsel materyallere de yer verildiğinde öğrencilerde çok fazla akademik ve sosyal öğrenmelerin gerçekleştiği bilinmektedir. Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin yalnızca bildikleri yöntemleri derslerinde kullandıkları ve bunların da sayısının çok fazla olmadığı belirlenmiştir. Bu yöntemler ise yaygın olarak kullanılan geleneksel yöntem ve teknikler olmaktadır. Öğrenme sürecinde kazandırılması planlanan bilgilerin çoğunluğu başta ders kitapları olmak üzere çeşitli yazılı kaynaklarla sunulmakta ve öğretmen merkezli öğretim yöntemlerinin kullanılması öğrencilerde sıkıcı ve monoton bir hal oluşturmaktadır. Bu süreçte anlatım, ezberden yineleme, okuma, soru-cevap tekniğini kullanma en sık yapılan uygulamalar olarak ortaya çıkmıştır. Yöntem çeşitliliğine rağmen öğretmenlerin eğitim uygulamalarında geleneksel yöntemlere çok sık yer verdiğini bunda da olabildiğince hızlı bir şekilde çok fazla bilgi aktarmak olduğu ifade edilebilir. Nitekim bu yaklaşımların, geleneksel yöntemlerin demode olarak nitelendirilmesine yol açtığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

"Öğretim yöntem ve teknikleri, bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yoldur. Başka bir tanımla öğretim yöntemi, hedeflere ulaşmak için öğretme- öğrenme sürecini desenleme ve planlamaktır. Öğretimde izlenecek yöntemi, öğretim stratejisi belirlemektedir. Öğretim tekniği ise, bir öğretme yöntemini uygulamaya koyma biçimi ya da sınıf içinde yapılan işlemlerin bütünüdür. Dolayısıyla izlenecek tekniği de öğretim yöntemi belirlemektedir. En iyi yöntem, dersin hedeflerine, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyine, dersin süresine ve öğrenci mevcuduna göre seçilerek başarılı olarak kullanılan yöntemdir. Öğrenme-öğretme sürecinin etkili olabilmesi için öğretmen, konunun içeriği, öğrenci özellikleri gibi unsurları göz önünde bulundurarak öğrencilere kazandırmak istediği davranışlara uygun olan öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmak durumundadır. Öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri üzerine yapılan çalışmalar, öğretmenlerin çok farklı yöntem ve tekniklerine derslerinde yer vermediklerini ortaya koymaktadır" (Akçay, 2016: 333-334). Bu itibarla gerek derslerin daha aktif ve işlevsel geçmesi gerekse de konunun öğrenciler açısından daha iyi kavranması ve öğrenilmesi için eğitim-öğretimde izlenecek yöntem ve tekniklerin seçiminin büyük önem arzettiğini

söyleyebiliriz. Ayrıca dersin hedeflerine ulaşılabilmesi için öğretmenin öğrencilere kazandırmak istediği davranışlara muvafık olarak farklı öğretim, yöntem ve tekniklerini bir arada kullanması dersin işleyişini olumlu bir şekilde etkileyeceği de açıktır. Zira her dersi aynı yöntem ve teknikle işlemek dersin verimini düşürebilmektedir. Bunlara ilaveten eğitim öğretim sürecinin etkili olabilmesi için konunun ve öğrenme ortamının da derse uygunluğu gerekmektedir. Aynı şekilde öğrenme ortamı ile beraber konunun içeriğinin, öğrencinin özelliklerinin de belirlenmiş olması da mühimdir.

Eğitim sistemindeki gelişme ve değişimler beraberinde birbirinden farklı öğretim yöntem, teknik ve öğrenme stratejilerini getirmektedir. Öğretim yöntem ve tekniklerindeki çeşitlilik, öğrenci, konu ve öğrenme çevresinin özelliklerine uygun olanlarının kullanılması açısından bir zenginlik olarak düşünülür. Dolayısıyla farklı öğrenme tekniklerinin uygulanması eğitimin sürdürülebilirliği için önemlidir. Bu pozitif etkinin oluşması için en önemli olan olgu ise, hangi yöntemin öğrenciler için daha faydalı olduğunu tespit edebilmektir. Bu çalışmada üç farklı ders işleme yöntemiyle karşılaşılmıştır. Bunlar: Soru-Cevap, Anlatım ve Bilgisayar Destekli Öğrenme.

Eğitim süreçlerinde bireylerin yaratıcı düşünceleri ve problemlerini kolayca çözebilmeleri için en uygun yöntem ve tekniğin tespiti ve uygulaması son derece önemlidir. Özellikle küçük yaş grubundaki (somut işlemler dönemindeki) çocukların derslerde istenilen kazanımlara sahip olabilmeleri için, sınıf ortamında farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması, öğrencilerin kendi öğrenmelerini kendilerinin yönlendirmesini sağlanabilmesi gerekmektedir.

Son olarak değerlendirildiğinde, “Öğretmenin derste kullandığı yöntem ve teknikler öğrencinin bilgiyi, beceriyi ve tutumları kazanmasında en etkili faktördür. Dolayısıyla öğrenme-öğretme sürecinin okuldaki uygulayıcısı olan öğretmenlerin yeniçağın gerektirdiği niteliklere ve çağdaş bilgi, beceri ve tutumlara sahip olmaları, ayrıca yeni öğrenme kuramlarından haberdar olmaları gerekir. Öğretmenler okulda geleneksel öğretim yöntemlerinden kurtulmalı, öğrencinin yaparak yaşayarak öğrendiği çağdaş öğretim yöntemlerini benimsemelidir. Bu amaçla eğitim ve öğretimde yapılan reform hareketlerinde öğrencinin merkezde olması, öğretmenin bu süreçte rehber rol oynaması ve öğrencinin bilimsel süreç becerilerini kullanması en önemli hedef haline gelmiştir. Bu bağlamda öğretmenin çağdaş öğretim yöntemleri olarak nitelendirilen öğrencinin merkezde olduğu öğretim yöntem ve tekniklerini kullanması gerekir. Diğer taraftan bu yaklaşımın tam tersi geleneksel öğretim yöntemi olarak tanımlanan yaklaşıma göre öğretmen merkezdedir ve öğrenci öğrenme süresince pasif rol alır. Bu iki öğretim yöntemi göz önünde bulundurulduğunda, gelişen ve değişen dünyayı takip edebilmek için öğretmenlerin derslerinde çağdaş öğretim

yöntemlerini ne derece kullandıklarının araştırılması önem kazanmaktadır” (Demirkan ve Saraçoğlu, 2016: 2).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, sınıf öğretmenlerinin Türkçe derslerinde kullandıkları öğretimsel stratejilere, yöntemlere ve tekniklere ilişkin görüşleri, hem literatür açısından (kavramların netliği) hem de kendi uygulamaları açısından (uygulama sıklığı, zorlukları ve önerileri) incelenmiştir. Bu sayede, öğretim programında benimsenen yaklaşımın, uygulamadaki yansıması hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu gözlemler sonucunda öğretmenlerin kullandıkları yöntem, teknik ve akabinde kullanılan sınıf içi etkinliklerin neler olduğu tespit edilerek öğrencilerin derslere yönelik görüşleri ve tercih ettikleri ders anlatım yöntem ve teknikleri konusunda düşüncelerine başvurulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Aktif öğretim yöntem ve tekniklerinden özellikle öğrencilerin sınıf ortamında kendilerini rahatça ifade edebilecekleri ve çeşitli becerileri geliştirmelerine olanak sağlayıcı olanların kullanılması oldukça önem taşımaktadır. Çünkü gelişen teknolojiyle birlikte bireyler artık bilgiye oldukça kolay ulaşabilmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin sınıf ortamında yol gösterici olabilmeleri noktasında, dikkat çekici ve öğrencileri aktif hale getirici öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaları gerekmektedir. Bu çalışmada, aynı konuları farklı yöntem ve teknikler kullanarak işleyen öğretmenlerin sınıflarındaki atmosferin nasıl olduğu, öğrencilerin işbirliği yaparak çalışıp çalışmamaları ve işlenen derslere yönelik öğrenci görüşleri incelenmiştir. Çalışma, aktif öğretim yöntem ve tekniklerinden bir ya da birkaçının kullanılmasının sınıf ortamında nasıl bir etkisinin sahip olduğunun ele alınması açısından da önem taşımaktadır.

Araştırmanın Problem Cümlesi

Öğrencilerin ders işleme süreçlerinde hangi yöntem ve tekniklerin kullanılmasıyla derse katılımları en iyi şekilde sağlanır?

Alt Problemler

1. Öğretmenlerin tercih ettikleri öğretim yöntem ve teknikleri hangileridir? Yöntem ve teknikleri seçerken öğretmenlerin dikkate aldıkları faktörler nelerdir? Öğretmenler neden bu yöntem ve teknikleri tercih etmektedir?
2. Öğretmenlerin kullandıkları ya da meslektaşlarının kullandıkları sıra dışı teknikleri var mıdır?

3. Sınıf öğretmenlerine göre, Türkçe dersinde kullanılacak yöntemlerin en önemli özelliği ne olmalıdır?
4. Öğretmenlerin yöntem ve tekniklerin uygulanmasına yönelik önerileri var mıdır?

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi vb. algıların ve olayların gerçek ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik veri toplama yöntemidir. Araştırmada nitel araştırma deseni ile eylem araştırması kullanılmıştır. “Eylem Araştırması, bir okulda çalışan yönetici, öğretmen, eğitim uzmanı veya diğer tür kuruluşlarda çalışan mühendis, yönetici, planlamacı, insan kaynakları uzmanı gibi bizzat uygulamanın içinde olan bir uygulayıcının doğrudan kendisinin ya da bir araştırmacı ile birlikte gerçekleştirdiği ve uygulama sürecine ilişkin sorunların ortaya çıkarılması ya da hâlihazırda ortaya çıkmış bir sorunu anlama ve çözmeye yönelik sistematik veri toplama ve analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 296).

“Eylem araştırması problem çözmeye yönelik ve süreklilik gösteren bir süreçtir. Eylem araştırması süreci, problem belirleme, veri toplama, veri analizi, eylem planı belirleme, eylemi gerçekleştirme ve alternatif ya da yeni bir eyleme karar verme aşamalarından oluşmaktadır. Eylem araştırmalarının öğretimde kullanılmasını ilk olarak Dewey 1930’lu yıllarda önermiştir. Dewey, öğretim ve öğrenme sürecinde denemenin ve araştırmanın önemini vurgulamış ve uygulamaların bu yolla keşfedilebileceğini ve paylaşılabilirliğini belirtmiştir. Eylem araştırmaları öğretimde kullanıldığı zaman öğretmen yaptığı işi bir araştırma süreci olarak görebilmektedir. Bu süreç içinde kendini sorgulama ve karşılaştığı sorunlara bir araştırmacı gözüyle çözüm arama çabası içine girmektedir. Bu çaba etkili öğretim için oldukça önemlidir. Çünkü öğretmenlikte standart öğretim becerilerinden ve standart öğrenci tipinden söz etmek artık mümkün değildir” (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 305-306).

Araştırmanın evrenini Giresun İli Çanakçı ilçesindeki İlköğretim okullarının tamamı oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Çanakçı ilçesindeki Karabörk ilköğretim okulunda görev yapan 6 öğretmen ile 15 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama araçları olarak gözlem ve görüşme formları kullanılmıştır. Çalışmada öğretmenlere derinlemesine görüşme tekniği ile 35 soru ile öğrencilere 25 soru sorulmuştur. Yapılan gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler nitel araştırma yöntemlerinde yer alan içerik analizi yardımıyla analiz edilmiştir. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşabilmektir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 227).

Ayrıca çalışmada içerik analizine göre veriler kullanılan ortak ifadeler saptanarak yorumlanmış, neden-sonuç ilişkileri incelenmiş ve sonuçlara ulaşılmıştır. Gözlemlerden elde edilen veriler analiz edilirken, öğretmenlerin derslerde kullandıkları yöntem ve teknikleri destekleyen etkinlikler saptanmış ve bunlar sayısallaştırılarak ifade edilmiştir. Ardından öğretmenlerin işledikleri Türkçe derslerindeki gözlem ve görüşme 'den elde edilen veriler birbiriyle karşılaştırılmıştır. Görüşmeler analiz edilirken ise, örnekleme oluşturan 20 öğrenciyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ortak söylenenler doğrultusunda temalar halinde sunulmuş ve öğrenci görüşlerini desteklemek için alıntılara yer verilmiştir. Öğrencilerin görüşlerine yer verilirken gerçek isimler kullanılmamış; öğretmenlerde ise yaşları cinsiyetleri de göz önünde bulundurularak (E.Ö.2) ve (K.Ö.3) şeklinde kodlamalara başvurulmuştur.

Literatür Taraması ve Kavramsal Çerçeve

Ütkür (2016)'ün yaptığı çalışmaya göre; Araştırmanın amacı, bir ilkokulda ikinci sınıfları okutmakta olan iki öğretmenin Hayat Bilgisi derslerinde kullandıkları yöntem ve teknikleri gözlemek, bunlardan hangisinin öğrenciler tarafından tercih edildiğini saptamaktır. Bu amaçla öğretmenlerin altışar ders saati gözlemlenmiş, öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması, veri toplama araçları olarak ise gözlem ve görüşme kullanılmıştır. Yapılan gözlemler sonucunda, öğretmenlerden birinin derslerinde genellikle yaratıcı drama yöntemini, diğerinin ise düz anlatım yöntemini kullandığı belirlenmiştir. Yaratıcı drama kullanılarak ders işlenen sınıftaki öğrencilerin diğer sınıftakilere göre daha aktif oldukları, işbirliği yaparken daha rahat oldukları görülmüştür. Düz anlatım yönteminin kullanıldığı sınıfta ise öğretmenin genellikle öğrencilere video izlettiği ve bunun üzerinden ders işlediği görülürken, öğrencilerin grup çalışmaları yapmaları istendiğinde ise zorluk çektikleri, genellikle bireysel çalışabildikleri belirlenmiştir. Ayrıca yaratıcı dramayla ders işlenen sınıftaki öğrenciler Hayat Bilgisi derslerini oyun gibi görüp genellikle mutlu olduklarını, diğer sınıfın öğrencileri ise bu derste anlatılanları zaten bildiklerini, bu yüzden sıkıldıklarını ifade etmişlerdir.

Demir ve Özden (2013)' in çalışmasına bakıldığında ise bu çalışmada, Hayat Bilgisi dersi öğretmenlerinin, öğretimsel stratejilere, yöntemlere ve tekniklere ilişkin görüşleri, hem literatür açısından (kavramların netliği) hem de kendi uygulamaları açısından (uygulama sıklığı, zorlukları ve önerileri) incelenmiştir. Bu sayede, öğretim programında benimsenen yaklaşımın, uygulamadaki yansımaları hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Bu çalışma nitel araştırma paradigmasına uygun olarak tasarlanmış betimsel bir çalışmadır. Araştırmada amaçlı örneklem türü çerçevesinde hareket edilerek, dört farklı ilköğretim okulundan 22 sınıf öğretmeni katılımcı olarak belirlenmiştir. Veri toplama yöntemi olarak, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Verilerin betimsel

analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonunda, sınıf öğretmenlerinin, strateji, yöntem ve teknik kavramlarına ilişkin tanımlamalarının hatalı ve eksik olduğu belirlenmiş, katılımcıların bu derste en çok düz anlatım yöntemini tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu yöntemi tercih etme nedenlerini, ders kitaplarında bilgi olmaması ve yöntemin kolay olması şeklinde ifade eden katılımcıların, öğrenci merkezli stratejilerin, yöntemlerin ve tekniklerin kullanılmasının önemine inandıkları ancak, çeşitli sorunlar nedeniyle bu stratejileri, yöntemleri ve teknikleri uygulayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Taşkaya ve Muşta (2008)'nin yaptığı araştırma ise tarama modelinde yürütülmüştür. Araştırma, Konya iline bağlı 7 ilçede, 49 ilköğretim okulunda; 2, 3, 4 ve 5. Sınıflarda görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri ile sınırlıdır. Araştırma için geliştirilen anket, 244 katılımcıya uygulanmıştır. Araştırmada yüzde ve frekans kullanılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin dörtte birinin kendilerini Türkçe öğretiminde yetersiz gördükleri, dörtte üçünün mezun oldukları okulları Türkçe öğretimi konusunda yetersiz gördükleri, Türkçe öğretim yöntemi olarak en çok bilinen ve uygulanan yöntemlerin, “Soru-Cevap”, “Drama” ve “Düz Anlatım” yöntemleri olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, Türkçe dersinde kullanılacak yöntemlerin en önemli özelliğini: “Öğrencilerin derse katılımını artırması” olarak belirtmişlerdir. Araştırma sonuçlarına dayanarak, sınıf öğretmenlerinin Türkçe öğretim yöntemleri konusunda hizmet içi eğitim ile desteklenmesi önerilmiştir.

Çetinkaya ve Kuş (2009)'un yaptığı araştırma sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinde kullandıkları yöntem-teknikleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Öğretmenlerin yöntem-teknikleri hangi düzeyde kullandıklarını tespit etmek amacı ile 29 maddeden oluşan geçerliği ve güvenilirliği (Cronbach $\alpha = 0,90$) sağlanmış olan “Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler” anketi kullanılmıştır. Araştırma 2008-2009 eğitim öğretim yılında Kırşehir il merkezinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 20 sosyal bilgiler öğretmeni, 410 öğrenci ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü 4. Sınıf öğrencisi 20 gözlemci katılmıştır. Bu üç farklı gruptan gelen veriler karşılaştırılarak öğretmenlerin kullandığı yöntem ve teknik tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlara göre öğretmenlerin en çok kullandığını belirttiği yöntem ile öğrenci ve gözlemcilerin belirttiği görüşler arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

İlter (2017) 'in yaptığı araştırmanın amacı, tarama yöntemine dayanılarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretimi bağlamında öğrencileri için ne tür öğretim yöntemlerini ve uygulamaları tercih ettiklerini ortaya çıkararak onların öğretim ile ilgili tarzını tarif etmektir. Çalışmanın katılımcılarını Kahramanmaraş ili merkezine bağlı ortaokullarda görev yapan 72 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri 30 maddelik Likert tipi bir

anket aracılığıyla toplanmış ve elde edilen veriler tanımlayıcı istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgularda öğretmenlerin çoğunluğunun derslerinde metinsel bilgi ve konuları ders zamanlarının yarısı veya daha fazlasında pasif öğrenme yöntemleri ile öğrencilerine kazandırdığı (öğretmen ağırlıklı ders anlatımları) dolayısıyla öğretimlerinde daha geleneksel bir öğretim anlayışını benimsediği tespit edilmiştir. Bu öğretmenler, genel olarak öğrenme-öğretme sürecinde etkileşimli veya bağımsız öğrenmeyi destekleyen öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımları yerine öğretmen denetimi aracılığıyla bilgi geçişini yansıtan bir öğretim tarzına yönelme eğilimindedirler.

Yapılan araştırmayla ilgili literatürde yer alan ve Türkçe öğretiminde yararlanılacak başlıca yaklaşım, yöntem ve teknikler şöyle sıralanabilir:

Yaklaşımlar (Stratejiler)

A. Sunuş Yoluyla Öğrenme

Konuların, bilgilerin anlatılarak, açıklanarak öğretiminin yapılmasıdır. Bu yaklaşım hazır bilgilerin sunumu olarak da adlandırılabilir. Bilgilerin kalıcılığı açısından bu stratejinin yaygın olarak kullanılması doğru değildir. Ancak zorunlu durumlarda başvurulmalıdır. Sunuş yoluyla öğrenmede bilgilerin düzenlenmiş, sıralanmış olması gerekmektedir. Öncelikle genel ilke ve kavramlar verilir, bunu ayrıntılı bilgilerin kazandırılması izler (Arıcı, 2006: 301).

B. Buluş Yoluyla Öğrenme

Öğrencilerin aktif olduğu, öğretmenin rehber olarak yol gösterdiği ve bilgilerin, öğrencilerin merak ettiği bir konunun tartışılıp sonucunun bulunması ile ortaya çıktığı bir yaklaşım şeklidir. Bu yaklaşımla, merak uyandırarak, yapı ve özellikleri bizzat öğrenciye buldurarak problemler çözdürülmeye ve bilgiler öğrenciye ait bilgilere dönüştürülmeye çalışılır

Buluş yoluyla öğrenme yaklaşımında öğrenciler aktif durumda olduğu için öğrenilen bilgiler kalıcı olmaktadır. Yine öğrenciler sanki bilgiyi kendileri bulmuş gibi olduklarından derse karşı ilgili olmakta, etkinliklere daha istekli olarak katılmaktadırlar (Arıcı, 2006: 301).

Buluş yöntemine göre bilmek bir sonuç değildir. Bilmek bir süreç işidir. Öğretmen öğrenciye bilgiye ulaşması için uygun bir ortam yaratarak, öğrencinin bilgiye kendi ulaşmasını sağlar. Bu süreçte öğretmenin rolü, öğrenciye rehber olmaktır. Öğretmen gerekli gördüğü yerlerde öğrenciyi yönlendirebilir. Buluş yolunun en önemli özelliklerinden biri de öğrencinin motivasyonunu üst seviyeye çekmesidir. İlgi uyandırarak, öğrencinin bilgiyi isteyerek bulmasını sağlar (Kara ve Koca, 2004: 3).

Buluş yoluyla öğrenmede varsayımdan yola çıkarak hareket edilir. Varsayımsal bir çözüm öngörerek, çözüm üretilmeye çalışılır. Başlangıçta bir kabul oluşturulduğunda, çalışma ilerledikçe kabullerde değişebilmektedir. Yeni bilgilerle beraber yeni sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu yöntemde yol gösterme ve öğrencinin de ipuçları kullanmasını öngörmektedir. Bu yöntemde denemede yapılabilmektedir. Belli denemeler yapılır ve sonuçları görünür. Yeni eylemlere geçilir. Bilgiyi özümsemek bu yöntemde daha kolaydır (Özer, 2005: 122).

C. Araştırma Yoluyla Öğrenme

"Araştırma yoluyla öğretim modellerinde öğrenci kendi gayretleriyle öğrenir; öğretmen öğrenciyi araştırmaya, incelemeye yönlendirir. Araştırma-inceleme yoluyla öğretme stratejisi John Dewey'in "Bilimsel yöntemi" nin sınıftaki öğretime uygulanmasıdır. Bilimsel yöntemin aşamaları şunlardır:

- Sorun yaratan durumun farkına varılması
- Sorunun belirlenmesi ve tanımlanması
- Denencelerin (hipotezlerin) oluşturulması
- Denencelerin doğruluğunu test etmek için geçerli ve güvenilir verilerin toplanması
- Toplanan verilerle denencelerin doğruluğunun test edilmesi" (Abazaoğlu, 2007: 1-2).

D. Tam Öğrenme

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında S. Benjamin Bloom'un eğitim alanında bir paradigma değişikliğine neden olan tam öğrenme yöntemi de bunlardan biridir. Tam öğrenme teorisi, doğrudan doğruya toplu öğretimin (sınıf öğretiminin) geliştirilmesine yönelik bir öğretim sürecidir. Bloom'un yaptığı çalışmalar göstermiştir ki öğrencilerin okul başarısını etkileyen faktörler değiştirilebilir ve kontrol edilebilir. Bu yöntemde göre başarıyı açıklayan üç temel değişken bulunmaktadır. Bunlar;

- öğrencinin bir konuyu öğrenebilmesi için gerek duyabileceği, ön koşul bilgi ve becerilerini içeren bilişsel giriş davranışları,
- öğrencinin öğrenme ortamındaki bütün varlıklara (öğretmen, okul, öğrencinin kendisi, arkadaşları, öğrenilecek konu, öğrenme süreci gibi) yönelik duyduğu düşünce ve ilgiyi içeren duyuşsal giriş özellikleri

• öğrenim sürecinin öğrencinin kişiliği ve ihtiyaçlarına uygunluğu ile ilgili olan öğretimin kalitesidir

Tam öğrenme yöntemi bu değişkenleri kullanarak sınıf içindeki ders başarısını yükseltmeyi amaç edinmiştir. Tam öğrenme modelinin değişkenlerine ilişkin yapılan açıklamalar, istendik davranışları yüksek verimle ve belli yetkinlik düzeyinde kazandırma görevini üstlenen okullar da uygulanma gereğini ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalardan büyük bir bölümü özellikle düşük düzeyde yetenekli öğrencilerin belli bir öğrenme düzeyine ulaşmasında tam öğrenme yönteminin etkili olduğunu göstermektedir (Çelik ve Şengül, 2005: 109-110).

BULGULAR

Sınıf içinde öğrencilerin aktif bir şekilde derse katılımını sağlayan yöntemleri belirlemek için yapılan bu çalışma da; 6 öğretmen ile, 15 öğrenci ile görüşme formu hazırlanarak yüz yüze görüşme yapılmıştır. Ayrıca öğretmenlerden 3'ü kadın 3'ü erkektir. 1'i kadın 1'i erkek olmak üzere 2 sınıf öğretmeni, 1 kadın İngilizce öğretmeni, 1 erkek beden öğretmeni, 1 erkek Türkçe öğretmeni ve 1 kadın fen bilgisi öğretmeni araştırmanın omurgasını oluşturmaktadır. Öğretmenlerin sınıf içinde en fazla kullandıklarını söyledikleri 3 teknik üzerinde de sınıf içinde uygulaması yapılmıştır 3 tekniğin sınıf içinde öğrenci üzerindeki etkisini görmek için aynı sınıf ortamında, ayrı zamanlarda video kaydı yapılmıştır. Öğretmenlerin verdiği cevaplar ile öğrencilerin verdiği cevaplar karşılaştırılarak, cevapların birbiriyle örtüşüp örtüşmediğine bakılmıştır. Video kayıtlarla da görüşme de verilen cevaplar ile ders sırasında yapılan çalışmaların tutarlılığına bakılmıştır.

Öğretmenlere Ait Bulgular

Görüşmeye Katılan Öğretmenlerle İlgili Tablo 1

CİNSİYET	BRANŞ
K.Ö.1	4-A Sınıf Öğretmeni
K.Ö.2	Fen Bilimleri Öğretmeni
K.Ö.3	İngilizce Öğretmeni
E.Ö.1	Beden Eğitimi Öğretmeni
E.Ö.2	2-A Sınıf Öğretmeni
E.Ö.3	Türkçe Öğretmeni

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ilk sorumuzailerinde öğretmen olup olmadığı ile ilgiliydi. Verilen yanıtlara baktığımızda öğretmenlerin 5'inin ailemde öğretmen yok yanıtını verdiği

görülmektedir.1 öğretmen (E.Ö.2) ise ailesinde öğretmen olduğunu söylemiştir: “Var amcam, yengem”(E.Ö.2)

Anne baba mesleklerinde, 1 öğretmen hariç(K.Ö.3), öğretmenler annelerin ev hanımı olduğunu söylemektedir. Babalarında ise, farklı meslekler tanımlamaktadırlar: “ Annem işçi emekli, babam şoför emekli.”(K.Ö.3)

Öğretmenlerin meslek tercihlerine ilişkin soru sorulmuştur. Bu soruya verdikleri yanıtlara baktığımızda ise; 3 öğretmen isteyerek yaptım,2 öğretmen puanıma göre yaptım cevaplarını vermiştir. 1 öğretmen(E.Ö.2) ise isteyerek yapmadığını söylemektedir. Bu yanıtlara göre bir genelleme yapacak olursak, meslek tercihi olarak öğretmenliğin ilk tercih olmadığı görülmektedir:

“Hayır babam yaptı, yani isteyerek yapmadım.” (E.Ö.2)

Öğretmenlere meslek tercihinizde sizi kim yönlendirdi sorusunu sordüğümüzda ise; 5 öğretmen, öğretmenlerinin ve ailesinin etkili olduğunu söylemiştir. 1 öğretmen(K.Ö.2) kimsenin yön vermediğini söylemiştir. Genel olarak değerlendirecek olursak öğretmenlerin meslek tercihini yaparken, kendi öğretmenlerinden ve ailesinden destek aldıklarını görmekteyiz:

“Kimse yönlendirmedi” (K.Ö.2)

Neden şu anda çalıştığınız branşı seçtiniz sorusu sorulmuştur. Verilen yanıtlara baktığımızda 2 öğretmen branşımı seviyorum, 2 öğretmen puanım yettiği için, 1 öğretmen sayısal yeteneğim olduğu için ve 1 öğretmen en mantıklı bölüm olduğu için yanıtlarını verdiği görülmektedir. Genel olarak bakıldığında branş seçerken öğretmenlerin kendi yetenek ve ilgilerini dikkate aldığı görülmektedir.

Farklı bir branşa geçme fırsatınız olduğunu düşünelim. O zaman branşınızı değiştirmek ister miydiniz ?sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında ise, öğretmenlerin 1'i hariç(E.Ö.2) hayır yanıtı verdiği görülmektedir. Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin branşlarından memnun olduğu görülmektedir:

“Evet geçerdim. Resim öğretmenliği. Resim yapmayı seviyorum ve yeteneğimin olduğunu düşünüyorum.” (E.Ö.2)

Mesleğinizden memnun musunuz? Sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, öğretmenlerin tümünün memnunum yanıtını verdiği görülmektedir. Evet, cevabının verilmesinin en önemli sebebi olarak da öğrencileri eğitmenin, insanlara bir katkı sağlamanın mutluluk verici olduğu düşüncesi hakimdir.

Bulduğunuz ortamdan memnun musunuz?Sorusu öğretmenlere sorulmuştur ve verilen yanıtlara baktığımızda ise; öğretmenlerin 1'i hariç(E.Ö.1) evet yanıtı verdiği görülmektedir:

“ Pek memnun sayılmam.Öğrenci ve okul ortamının sosyal yapısından dolayı.” (E.Ö.1) Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin buldukları okul ortamından memnun oldukları görülmektedir.

Öğretmenlerin öğrenci memnuniyetine yönelik verdikleri cevaplara baktığımızda; 3 öğretmen memnun olduğunu, 3 öğretmen de memnun olmadığını söylemiştir. Öğrencilerin sosyal çevreden kaynaklı davranış sorunları yaşadıkları, gelecekleriyle ilgili bir kaygılarının olmadığı yanıtlarının verildiği görülmektedir. Memnun olduğunu söyleyen öğretmenlerinde olduğu belirtilmektedir. Verilen yanıtlara da baktığımızda herhangi bir genelleme yapılamamaktadır:

“ Hayır. Öğrencilerde gelecek kaygısı yok. O yüzden kendilerini derse vermiyorlar. Öğrencilerde boş vermişlik var.”(K.Ö.2.)

“ Memnunum. Merkezdeki öğrenciler daha şımarıklar.” (K.Ö.1.)

“ Memnum değilim. Çevre ve aile kaynaklı disiplin sorunları var.”(E.Ö.1.)

“Genel itibariyle konuştuğumuz için kısmen. Sosyo-ekonomik çevre öğrencileri olumsuz etkilemekte. Akademik olarak istediğim seviyeye öğrencileri taşıyamıyorum.”(E.Ö.3)

“Genel anlamda evet memnunum.”(K.Ö.3.)

“Memnun olduklarım çoğunlukta.”(E.Ö.2.)

Hep köy okullarında mı çalıştınız? Sorusuna verilen yanıtlara baktığımızda4 öğretmen merkezde de çalıştığını söylemiştir, 2 öğretmen ise köy okullarında çalıştığını söylemiştir:

“ Evet köy okulları.”(K.Ö.2) “Evet köy okulu.”(K.Ö.1)

Öğretmenlere alanlarındaki teknolojik ve bilimsel gelişmeleri takip edip etmediklerine yönelik sorulan soruya verdikleri yanıtlara bakıldığında; genel olarak takip edildiğine yönelik yanıtların verildiği görülmekle beraber takip etmediğini belirten 2 öğretmen olduğu görülmektedir. Verilen yanıtlardan bir genelleme yapılırsa, kadın öğretmenlerin teknolojik ve bilimsel gelişmeleri daha yakından takip ettiği görülmektedir:

“Çok fazla edemiyorum.”(E.Ö.1) “Hayır edemiyorum.”(E.Ö.2)

Öğretmenlerin sınıf içinde farklı yöntem ve teknikleri kullanıp kullanmadığına yönelik sorulan soruya, öğretmenlerin verdikleri yanıtlara bakıldığında tüm öğretmenler evet farklı yöntem ve teknik kullanıyorum yanıtını verdiği görülmektedir.

Sınıf içerisinde en çok hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz? sorusu öğretmenlere sorulduğunda, en çok verilen yanıtın soru-cevap olduğu belirtilmektedir. 4 öğretmen soru-cevap yanıtını vermiştir. 1 öğretmen düz anlatım(K.Ö.1.), 1 öğretmen(E.Ö.1.) gösterip yaptırma yanıtını vermiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde soru-cevap yönteminin aktif olarak kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda soru-cevap yönteminin her ders için pratik olarak kullanılması da öğretmenlerin tercih etmesine sebep olabilmektedir. Gösterip-yaptırma yanıtını veren (E.Ö.1)'in beden eğitimi öğretmeni olması gösterip yaptırma cevabını vermesinde etkin rol oynadığı düşünülmektedir. Düz anlatımı tercih eden (K.Ö.1)'in, sınıf içinde soru-cevap yöntemini uygularken de düz anlatım yönteminden faydalandığı video kayıtlarından da görülmüştür. Soru-cevap yöntemi ile ders işlerken de sınıfı öğretmenin yönlendirdiği, öğrencilerin aktif bir şekilde parmak kaldırarak değil de, sıra ile söz alarak cevap verildiği gözlenmiştir:

“ En çok gösterip-yaptırma kullanıyorum.”(E.Ö.1)

“Düz anlatım yöntemini daha çok tercih ediyorum.”(K.Ö.1)

Sınıf İçinde En Çok Hangi Yöntemlerin Kullanıldığına Dair Tablo 2

Kullanılan Yöntem	Öğretmen ve Branş
Soru-Cevap	K.Ö.2 Fen Bilimleri K.Ö.3 İngilizce E.Ö.2 Sınıf Öğretmeni E.Ö.3 Türkçe Öğretmeni
Düz Anlatım	K.Ö.1 Sınıf Öğretmeni
Gösterip Yaptırma	E.Ö.1 Beden Eğitimi

Farklı yöntemler kullandığımızda, öğrenciler üzerinde farklı sonuçlar elde ediyor musunuz? Sorusuna verilen yanıtlara baktığımızda; öğretmenlerin tamamının, farklı yöntemlerin öğrenciler üzerinde olumlu yönde etki yaptığı belirtilmiştir.

Öğretmenlere kendinizi en çok hangi yöntemle başarılı buluyorsunuz? Sorusu sorulduğunda; 4 öğretmenin soru cevap, 1 öğretmen keşfetme(buluş)(K.Ö.3), 1 öğretmenin de gösterip yaptırma(E.Ö.1)yanıtını verdiği görülmektedir:

Sınıf İçinde En Çok Hangi Yöntemle Başarılı Olduğunuzu Düşünüyorsunuz Tablo 3

En Çok Başarılı Olduğu Düşünülen Yöntem**Soru-Cevap****Buluş Yolu****Gösterip-Yaptırma****Öğretmen ve Branş****K.Ö.1 Sınıf Öğretmeni****K.Ö.2 Fen Bilimleri****E.Ö.2 Sınıf Öğretmeni****E.Ö.3 Türkçe Öğretmeni****K.Ö.3 İngilizce Öğretmeni****E.Ö.1. Beden Eğitimi Öğretmeni**

“ Buluş yöntemi, çünkü diğer yöntemlere göre daha faydalı ve benim için de eğlenceli.”(K.Ö.3)

“En çok gösterip yaptırma, çünkü öğrenci teknik kısmında sorun yaşıyor, gösterdiğinde daha etkili oluyor.(E.Ö.1)

Genel olarak değerlendirildiğinde soru-cevap yöntemi ile başarılı olduğunu söyleyen öğretmenler, sınıfta motivasyonu sağlamak ve geri dönüt almanın kolay olması gibi sebepler belirtilmiştir. Gösterip yaptırma yanıtını veren(E.Ö.1)'in beden öğretmeni olması cevabı vermesinde etkin olmuştur.

Öğretmenlere hangi yöntemle ders işlerken daha çok zevk aldığınızı düşünüyorsunuz sorusu sorulduğunda 1 öğretmen soru-cevap (**E.Ö.3**),1 öğretmen Gösterip-yaptırma (**K.Ö.2**) 2 öğretmen buluş, 2 öğretmen anlatım yöntemi cevabını vermiştir. Soru-cevap yöntemi yanıtının düştüğü görülmektedir. Buradan aslında soru-cevap yönteminin ders akışında çok eğlenceli bir yöntem olmadığı fakat ders içinde dönütün hemen alınması, daha erken öğrenmenin gerçekleşmesinden dolayı soru-cevap yönteminin yoğun kullanıldığı söylenebilir. Öğretmenler daha kısa yoldan öğrenciye bilgiyi aktarmak için soru-cevap yöntemi etkin kullanmaktadır denilebilmektedir:

Hangi Yöntemden Daha Çok zevk alıyorsunuz?

Anlatım Yöntemi**Buluş Yolu Yöntemi****Öğretmen ve Branş****E.Ö.2 Sınıf Öğretmenliği****K.Ö.1 Sınıf Öğretmenliği****K.Ö.3 İngilizce Öğretmenliği**

	E.Ö.1 Beden Eğitimi Öğretmenliği
Soru-Cevap	E.Ö.3 Türkçe Öğretmenliği
Gösterip-Yaptırma	K..Ö.2 Fen Bilimleri

“ Gösterip-yaptırma. Dersin içeriği ile de değişiyor.” (K.Ö.2)

“ Anlatım yöntemi. Öğrenciler verimli dinlediği sürece.” (K.Ö.1)

“ Soru- cevap yöntemi. Anlaşılmayan ya da eksik kalan bilgiler tamamlandığı için.” (E.Ö.3)

“ Keşfetme yöntemi. Diğer yöntemlere göre daha faydalı ve benim için de eğlenceli.”(K.Ö.3)

Genel olarak yorumlamak gerekirse ilk dikkat çeken nokta sınıf öğretmenlerinin geleneksel yöntem olan anlatım yöntemini tercih ettiği görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin genel olarak geleneksel bir tarzla dersi işlediği yorumu yapılabilmektedir.(K.Ö.1)’ in sınıfında video kaydı ile ders kaydı yapılmıştır ve yapılan gözlemlerde öğretmenin anlatım yöntemine ağırlık verdiğine yönelik sonuçlar geliştirilmiştir. Soru- cevap yöntemi uygularken bile anlatım yöntemini esas almıştır. (K.Ö.2) ise dersin içeriğinden dolayı gösterip yaptırma cevabını verdiği görülmektedir. Biraz önceki yoruma geri dönecek olursak, bilgiyi hemen kazandırma düşüncesi öğretmeni soru-cevap yöntemine götürdüğü, gösterip- yaptırmanın ise eğlenceli ve kalıcı bir öğrenme sağladığı düşünülmektedir.

Farklı yöntem ve teknikler kullanmak için okulun yeterli materyali var mı? Sorusuna öğretmenlerin 2’si hayır cevabını verdiği görülmektedir. 4 öğretmen evet var yanıtını vermiştir.

Öğrenciler hangi yöntem ve teknikte sınıf içinde aktif olurlar?Sorusuna 3 öğretmen gösterip yaptırma,1 öğretmen grup çalışması(K.Ö.2), 1 öğretmen bilgisayar destekli öğretim(öğrenci merkezli)(K.Ö.3),1 öğretmen soru cevap(E.Ö.3) yanıtını verdiği görülmektedir:

Öğrenciler Hangi Yöntemle Sınıfta Aktif Olurlar

Öğretmen ve Branş

Gösterip-Yaptırma

K.Ö.1 Sınıf Öğretmeni

E.Ö.1 Beden Eğitimi Öğretmeni

E.Ö.2 Sınıf Öğretmeni

Grup Çalışması	K.Ö.2 Fen Bilimleri
Bilgisayar Destekli Öğretim	K.Ö.3 İngilizce
Soru Cevap	E.Ö.3 Türkçe Öğretmeni

“ Gösterip yaptırma. Öğrenci işin içine girince daha hevesli oluyor.” (E.Ö.2)

“Grup çalışması. Çünkü grup içinde herkesin bir görevi oluyor. Herkes derse aktif katılmış oluyor.” (K.Ö.2)

Genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin ders içerisinde uyguladığı yöntemler ile ideal bulunduğu yöntemler arasında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Öğretmenlerin genel olarak uyguladıkları yöntemlerin daha geleneksel yöntemler olduğu, fakat öğrencilerin ders içerisinde aktif oldukları yöntemlerin ise öğrenciye merkeze alan yöntemler olduğu, verilen cevaplar doğrultusunda da öğrenci merkezli yöntemlerin ders içerisinde aktif olarak kullanılmadığı görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinden (K.Ö.1) ve (E.Ö.2) en çok kullandıkları yöntemlerin soru cevap ve anlatım yöntemi olduğunu belirtmelerine rağmen, aktif öğrenme için gösterip-yaptırma yönteminin tercih edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Buradan da anlaşılacağı gibi sınıf içinde aktif bir öğrenci katılımı sağlanamadığı söylenebilir.(K.Ö.2) de en çok kullandığı yöntemi soru-cevap olarak belirtmesine rağmen, grup çalışmasını aktif öğrenme olarak nitelendirmesi, sınıf içinde aktif öğrenci katılımının sınırlı olduğunu düşündürmektedir.

Öğrencilerin derse katılımını istiyor musunuz? Sorusuna öğretmenlerin tamamının evet yanıtını verdiği belirtilmektedir.

Daha çok anlatmaya mı, yoksa öğrencilerin katılımını teşvik eden yöntemleri mi destekliyorsunuz?Sorusuna, 3 öğretmen evet, 3 öğretmen ise evet ama konuya göre değişir yanıtını vermiştir.Genel olarak ikisi de kullanılması gerekir, konuya göre değişir cevaplarının verildiği görülmektedir.

Öğrenciler derse az katılıyorsa bunun sebebi olarak öğretmenlerin verdiği yanıtlar arasında;4 öğretmen ders ilgilerini çekmiyor olabilir, 1 öğretmen, öğretmen merkezli veya ailevi bir nedenden olabilir, 1 öğretmen ise başaramama duygusu yanıtlarını vermiştir:

“ Sıkılmış olabilirler, ilgisiz olabilirler, ev yaşamında bir olay olmuş olabilir.” (K.Ö.3.)

“ Öğretmenden kaynaklı olabilir. Öğrencinin özel durumundan da kaynaklı olabilir.”(E.Ö.3)

“ Öğrencinin ilgisini çekmiyor olabilir.” (E.Ö.2)

“ Ders ve ya konu ilgisini çekmemiştir.” (K.Ö.1)

Cevap 24: Derse öğrenciler katılıyorsa sebebi ne olabilir? Sorusuna ders ilgi çekici olabilir, öğretmeni sevmesi, konuya hâkimdir yanıtlarının verildiği görülmektedir:

“ Mutludurlar. Konu ilgilerini çekmiştir.” (K.Ö.3)

“ Dersi ve öğretmeni sevmesi.”(E.Ö.3)

“ Yöntemin derse uygun olması ve ilgi çekiciliği.”(E.Ö.2)

“ Sosyal, dışa dönük bir öğrencidir. Konuya hâkimdir. Bildiklerini aktarmadan korkmamaktadır.(K.Ö.1)

Cevap 25: Sınıf içerisinde kendinizi bir otorite mi yoksa rehber olarak mı görüyorsunuz? Sorusuna öğretmenlerin 2’si rehber olarak gördüğünü, 4 öğretmen ise ikisinin de yerine göre olması gerektiğini söylemiştir. Genel olarak baktığımızda ikisinin de olması gerektiği belirtilmiştir:

“ Duruma göre değişebilir. Yerine göre ikisi de olabilir.” (E.Ö.3)

“ Rehber, otorite olursam geleneksel öğretmen olurum. Sınıfta demokratik ortam sağlanmalı.” (K.Ö.1) “İkisi de olmalı.” (K.Ö.2)

“ İkisi de gerekiyor. Otoriteyi sağlayamazsan başarıyı sağlayamazsın. Rehberliği de yapamazsın. O yüzden ikisi de dengeli olmalı.” (E.Ö.1)

Cevap 26: Öğrencilerin belli bir ölçüde yanındakiyle konuşmasına izin verir misin? Sorusuna genel olarak belli bir ölçüde izin veriyorum yanıtının verildiği görülmüştür:

“ Evet. Çocukları çok sıkıkmak istemiyorum. İletişim kurmalarında fayda var. (E.Ö.1)

“ Nadiren izin veririm.” (K.Ö.2)

“ Belli bir ölçüde evet.” (E.Ö.3)

Cevap 27: Aktif öğrenci katılımını nasıl tarif edersiniz? Sorusuna genel olarak öğretmenlerin farklı tarifler yaptığı görülmektedir. Bir genelleme yapılamamaktadır. Derslerde etkin olması, ihtiyacı olan bilgiyi alması, derste sorular sorması, yorum gücünü kullanması gibi yanıtların verildiği görülmektedir:

“ Yorumlama yeteneği güçlü ise, aldığı bilgiyi yorumlayabiliyorsa aktif bir öğrencidir. Derse karşı ilgisi varsa.” (K.Ö.1)

“ İhtiyacı olan bilgiyi ve kazanımı almayı bilen öğrenci aktiftir.” (E.Ö.3)

“ Öğrencilerin sorulan sorulara cevap vermesi, verilen görevi yapması.” (E.Ö.2)

“ Aktif öğrenci beni teşvik eden öğrencidir. Konuya ilgisi anlaşılır.” (K.Ö.3)

Cevap 28: Mesleğinizin hangi yönlerini seviyorsunuz? Soruna 4 öğretmen yeni bilgiler kazandırmanın mutluluğu, 1 öğretmen insan yetiştirmenin mutluluğu, 1 öğretmen tatillerini seviyorum cevabını vermiştir. . Sevmediği yönler olarak da; sorumluluk fazla olması, evrak işleri, monoton olması, bazı öğrenciler üzerinde etki edememek gibi yanıtların verildiği görülmektedir:

“ Zil çaldı içeri gir, zil çaldı dışarı çık sevmiyorum.” (E.Ö.2)

“ Bazı öğrencilere müdahale edememe, istedik yöne çekememe en büyük endişelerimdir.”(E.Ö.3)

“ Evrak işleri.” (K.Ö.3)

“Sorumluluğu çok fazla olan bir meslek. Sorumluluğu fazla olması beni biraz endişelendiriyor. Sorumluluk ağır geliyor.” (K.Ö.1)

Cevap 29: Öğrencilerle ilgili sıkıntı yaşadığınız konular var mı? Sorusuna; öğretmenlerin tamamı var yanıtını vermiştir:

“ Evde ders çalışma alışkanlığı kazanamamaları. Evde velinin öğrenciyi ders çalışma konusunda kontrol edememesi.”(K.Ö.1)

“ Ödev sorumluluğu yok.” (K.Ö.2)

“ Çocukların disiplin noktasında aileden, çevreden aldığı davranışlar. Veli ve çocukların tavırları. Çocukların disiplinsiz tavırları.”(E.Ö.1)

Cevap 30: Derslerinizi arzu ettiğimiz şekilde işleyebiliyor musunuz? Sorusuna;5 öğretmen evet işliyoruz yanıtını verirken, 1 öğretmenin her zaman değil yanıtını verdiği görülmektedir. Ders saatlerinin yetersiz olduğunu söyleyen 1 öğretmenin olduğu görülmektedir:

“ Evet işliyorum, engel yok.” (K.Ö.1)

“ Çok rahat bir şekilde derslerimi işliyorum. Herhangi bir sıkıntı yaşamıyorum.”(E.Ö.2)

“ Fiziksel ve resmi bir engel yok. Ders saatlerimin yeterli olmadığını düşünüyorum.”(K.Ö.3)

“ Her zaman değil. Çocukların ilgi alakasının, motivasyonunun düşük olması olabilir.(E.Ö.1)

Cevap 31: Velilerin sizden çocuklarına yönelik ne tür talep ve beklentileri oluyor? Sorusuna 4 öğretmen velilerin ders çalışma ve ödev konusunda taleplerinin olduğunu söylemiştir. Öğretmen velinin bütün sorumluluğu öğretmene yüklediğini, 1 öğretmen ise veliler iletişim kurmuyor yanıtını vermiştir:

“ Derse katılsın, ödevlerini yapsın, ödev verin. Öğrencilerin aktif olmasını istiyoruz.” (K.Ö.2)

“ Genelde akademik başarı bekliyorlar. Kişisel gelişimlerini dikkate fazla almıyorlar.”(K.Ö.3)

“ Ders vermiyorsunuz hocam. Eksik yönlerini tamamlayın.” (E.Ö.2)

Cevap 32: Sınıf ile olan iletişiminiz ders anlatımınızı etkiliyor mu? Sorusuna öğretmenlerin tamamı evet yanıtını vermiştir. Verdiği yanıtlar arasında öğrencilerin şımarıklığı, sınıfta mutlu olmam, sınıf içindeki öğrencilerle diyalog düzeyi vardır:

“ Etkiliyor. Öğrencilerle gereken mesafeyi koyduğum için ders esnasında olumsuz davranışla karşılaşmıyorum.”(K.Ö.1)

“ Kesinlikle evet. Bazı öğrenciler, bazı öğretmenlere daha yakın olur. Bu sayı sınıfın geneline hâkimse dersin işlenişine olumlu katkıda bulunur.”(E.Ö.3)

“ Kesinlikle katılıyorum. Mutlu olduğum sınıflarda daha enerjik ve istekli oluyorum.”(K.Ö.3)

Cevap 33: Nasıl bir çalışma ortamı sizin ders işleyişinizi olumlu yönde etkiler? Sorusuna; 2 öğretmen esnek ders saati, 2 öğretmen saygı çerçevesinde bir ortam, 1 öğretmen fiziki şartları yeterli, ders araç gereçleri yeterli bir ortam, 1 öğretmen ise öğrencinin öğrenmeye istekli, anlamaya açık olduğu bir ortam samimi bir ortam olması gerektiği cevaplarının verildiği görülmektedir:

“ Birbirine saygı duyan, samimi ortamlarda daha rahat olurum ve sınıf aydınlık olmalı.”(K.Ö.3)

“ Esnek ders saatinin olması.”(E.Ö.2)

“Çocuk öğrenmek için istekli olacak ve öğrenmeye açık olması gerekiyor.”(K.Ö.2)

Cevap 34: Öğrencilerin derse katılıp katılmaması sizin ders anlatma motivasyonunuzu etkiliyor mu? Sorusuna öğretmenlerin tamamının evet cevabını verdiği görülmektedir:

“ Tabii ki de etkiliyor. Ders anlatırken dikkatim dağılıyor. Dinleyen öğrencilerin dikkati dağılıyor. Kendileri de dersten verim alamıyor.” (K.Ö.1)

“ Ne kadar çok katılırlarsa o kadar iyi ders işliyorum.”(E.Ö.2)

Cevap 35: Derslerinizin verimliliğini derecelendirecek olursanız kaç puan verirsiniz? Sorusuna:

“ Derslere göre değişiyor. Ortalama 7.”(E.Ö.2)

“ Sanırım 6 veririm.”(K.Ö.3)

Araştırma bulgularında, öğrencilere sorulan 25 soruya bakıldığında;

Cevap 1: Ailede öğretmen var mı sorusuna öğrencilerin hayır yanıtını verdiği görülmektedir.

Cevap 2: Anne baba mesleği sorulduğunda annelerinin ev hanımı olduğunu belirtmektedirler. Baba mesleklerinin ise genel olarak esnaf, işçi olarak söyledikleri görülmektedir:

“Baba manavcı, anne ev hanımı.(Y.K.,10) “ Babam mobilyacı, annem ev hanımı.”(R.Y.,9)

Cevap 3: Bulduğunuz ortamdaki memnuniyet sorusuna, öğrencilerin tamamının evet cevabını verdiği görülmektedir:

“ Evet. Ailemle, okulumla çok mutluyum.”(S.K.,10)

“ Memnunum. Ağaçlar ve yeşillikler var. Etraf serbest. Arkadaşlarımı seviyorum.(A.K.,10)

“ Memnunum. Kuzenlerim, arkadaşlarım geliyor. Doğası çok güzel. Huzurluyum.(M.C.,9)

Cevap 4: Öğrenciler okulundan memnun olduğunu belirtmektedir:

“ Evet. Okuma-yazmayı öğreniyorum. Öğretmenimi seviyorum.”(E.K.,10)

“ Evet. Okulda güzel etkinlikler yapıyoruz. Dersler çok eğlenceli geçiyor.

Cevap 5: Öğrencilerin tamamının Türkçe dersini sevdiği görülmektedir. Sebep olarak da genel olarak dilimizi öğreniyoruz, yeni bilgiler öğreniyoruz, okuma yapıyoruz gibi yanıtların verildiği görülmektedir:

“ Evet. Çünkü dilimizi öğreniyoruz. Okumayı seviyorum.” (B.Y.,10)

“ Evet. Çünkü Türkçe sayesinde okuma-yazma biliyorum. Okumayı seviyorum. Türkçe sayesinde bilmediğim konuları öğreniyorum.”(F.A.,10)

Cevap 6: Derslerde genel olarak kendinizi aktif olarak görüyor musunuz? sorusuna öğrencilerin tamamının evet cevabını verdiği görülmektedir. Sebep olarak da derste parmak kaldırdıklarını, konuyu bildikleri için yanıtları verilmiştir:

“ Evet, hep parmak kaldırıyorum.”(H.B.,10)

“ Evet. Parmak kaldırıyorum. Cevaplar veriyorum.”(Y.K.,10)

Cevap 7:Derse aktif olmadıklarında ise:

“ Konuyu anlamadığım için, sonucunu bilmediğimde katılmam.”(E.C.,9)

“ Dersi anlamadığımda.”(Y.K.,10) “ Konuyu anlamadığım için parmak kaldırmam.”(F.A.,10)

Cevap 8: Size göre derste aktif olmak ne demek? sorusuna, genel olarak öğrencilerin parmak kaldırmak yanıtını verdiği görülmektedir:

“ Parmak kaldırmak, öğretmenler söz hakkı verdiğiinde doğruyu söylemek.”(B.Y.,10)

“ Öğretmenin sorduğu soruya parmak kaldırmak ve doğru cevap vermek.”(A.K.,10)

Cevap 9: Öğrenciler, öğretmenlerinin derste belli bir düzeyde yanındaki ile konuşmasına izin verdiğini belirtmiştir. Öğrencilerin tamamı bu şekilde yorum yapmıştır:

“ Bazen izin veriyor.”(G.Ç.,9) Evet ara sıra izin veriyor.” (A.K.,10)

Cevap 10: Öğrencilerin tamamının öğretmenlerinin sınıf içinde rehber olduğunu belirtmektedir:

“ Bizde derse katılıyoruz. Yardımcı oluyoruz.”(E.C.,9)

“ Derslerde yönlendiriyor. Soruları cevaplamamız için bizi yönlendiriyor.”(R.Y.,9)

Cevap 11: Öğrenciler derslerde öğretmenlerinin kendilerini rehber olarak yönlendirmesini istediklerini belirtmiştir:

“ Yönlendirmesini istiyorum. Çünkü derse ben de katılınca daha iyi anlıyorum.”(B.Y.,10)

“ Rehber olmasını isterim. Çünkü hep öğretmen anlatırsa bizim bir şey öğrendiğimiz anlaşılmaz. Bizim de derse katılmamız gerekiyor.” (F.A.,10)

“ Bizi yönlendirsin. Çünkü yönlendirince biz daha iyi anlıyoruz.”(Y.K.,10)

Cevap 12: Öğrenciler, öğretmenlerinin sınıfta ders anlatırken genel olarak tahtayı kullandığını, anlatım yaptığını, soru cevaplar yaptığını ve akıllı tahtayı kullandığını(bilgisayar destekli) belirtmektedir:

“ Tahtayı kullanıyor. Soru-cevap yapıyoruz. Parmak kaldırıyoruz. Akıllı tahtayı kullanıyor.(BK.,10)

“ Tahtayı, akıllı tahtayı kullanıyor. Deftere yazı yazdırıyor. Sorular soruyor.”(A.K.,10)

“ Evet tahtayı kullanıyor. Tahtaya yazı yazıyor. Sorular soruyor.” (Y.K.,10)

Cevap 12: Öğrencilerin tamamının öğretmenlerinin akıllı tahtayı kullandığını belirtmektedir:

“ Evet kullanıyor.”(B.Y.,10) “ Evet, arada kullanıyor.”(F.A.,10)

Cevap 13: Öğrenciler, öğretmen tahtayı yazınca, sorular sorunca, akıllı tahtayı kullanınca, konuyu tekrar edince, sakın anlatınca dersi daha iyi anladığını belirtmektedir:

“ Soru cevap yağınca, sınıfta fazla ses olmayınca.”(M.C.,9)

“ Bilgisayardan anlattığında(akıllı tahta) daha iyi anlıyorum.(H.B.,10)

“ Bağırmadan anlatırsa, tahtayı kullanırsa, sorular sorarsa daha iyi anlıyorum.” (R.Y.,9)

Cevap 14: Yöntemlerden en çok hangisini kullanıyor? sorusuna; tamamının soru-cevap cevabını verdiği,3 öğrenci akıllı tahta(bilgisayar destekli öğretim),2 öğrenci de anlatım cevabını vermiştir:

“ Anlatım yapıyor, soru cevap yapıyor.”(H.B.,10)

“ Bazen akıllı tahta, bazen soru-cevap, anlatım yapıyoruz.”(F.A.,10)

“ Akıllı tahta, söz hakkı veriyor, soru-cevap veriyoruz.”(B.Y.,10)

Cevap 15: Öğrenciler, genel olarak öğretmenimiz konuyu tekrarlatınca, tahtada anlattığında (akıllı tahta), bize sorular sorunca, deftere yazdırınca konuyu unutmadıklarını belirtmektedir:

“ Tahtada anlattığında, deftere yazdığında unutmuyorum.(H.B.,)

“ Deftere yazdırınca, bize sorular sorunca unutmuyorum.”(M.C., 9)

“Deftere yazdırınca ya da akıllı tahtayı kullanınca.”(G.Ç, 9)

“ Deftere yazdığında, tekrarladığında ve akıllı tahtayı kullandığında.”(B.K, 10)

Cevap 16: Öğrenciler, öğretmenlerinin kullandığı yöntemleri daha önce de kullandığını belirtmiştir:

“ Evet. Bazen akıllı tahta bazen soru cevap.”(G.Ç. 9)

“ Evet, aynı şeyleri kullanıyor.”(R.Y. 9)

Cevap 17: Öğrenciler, öğretmenlerinin ödev verdiklerini belirtmiştir.

Cevap 18: Öğrenciler, öğretmenlerinin anlaşılır şekilde, tekrarlayarak, sorular sorarak, akıllı tahtayı kullanarak dersi anlatmalarını istediklerini belirtmiştir:

“ Sorular sorarak.” (S.K 10) “ Her zaman tahtayı, akıllı tahtayı kullanmasını ve sorular sormasını isterim.”(H.B. 10)

“ Anlatarak, soru-cevap yaparak, tekrarlayarak anlatmasını isterim.”(M.C. 9)

Cevap 19: Öğretmenimiz derste soru-cevap yaptığıında, akıllı tahtayı kullandığıında, sakin ve sevimli olduğında mutlu olduklarını belirtmektedirler:

“ Akıllı tahtayı kullanınca mutlu oluyorum.” (B.Y. 10)

“ Soru cevap yaptığıında mutlu oluyorum.”(Y.K.10)

“ Güler yüzlü olduğında, sorular sorduğında mutlu oluyorum.”(A.K.10)

Cevap 20: Öğrenciler, öğretmenlerinin soru sorduğunu belirtmiştir:

“ Evet. Tahtada soruyor.” (G.Ç. 9)

Cevap 21: Öğrenciler, öğretmenlerinin soru sorduğunda yeterli süre verdiğini belirtmiştir

Cevap 22: Öğrenciler sınıf içinde aktif katılım yaptıklarını belirtmiştir:

“ Çim adam, süslemeler, zıt- eş anlamlı kelimelerle ilgili etkinlikler yapıyoruz.”(G.Ç.9)

“ Evet. Çim adam, beden, küpler yapıyoruz.” (A.K. 10)

“ Evet. Çim adam, resim, küpler, boyama yapıyoruz.”(E.K.10)

Karabörk İlkokulunda 4-A sınıfındaki öğrencilerle ve öğretmeniyle yapılan görüşmelerde, çalışmanın güvenilirliğini sağlayabilmek için öğretmen ve öğrencilere benzer sorular sorulmuştur. Benzer cevapların alınıp alınmadığını kontrol edilmesi amaçlanmıştır. Sorular ve analiz belirtilmiştir.

- Sınıf içinde en çok hangi yöntemi kullanıyorsunuz sorusuna, öğrenciler ile öğretmenin cevaplarının örtüştüğü görülmektedir. En çok kullanılan yöntemler olarak anlatım, soru-cevap ve bilgisayar destekli öğretim(akıllı tahta) yanıtlarının verildiği görülmektedir.
- Sınıf içinde öğrencinin yanındakiyle konuşmasına izin verir misiniz, öğretmeniniz sınıfta yanınızdaki arkadaşınızla konuşmanıza izin veriyor mu sorusuna öğretmen ve öğrencilerin verdiği yanıtlar örtüşmektedir. Kısmen evet cevaplarının verildiği görülmektedir.
- Derste öğretmenin rehber olsun mu, derste rehber oluyor musunuz sorusuna öğretmen ve öğrencilerin verdikleri yanıtlar benzeşmektedir. Öğretmen rehber oluyorum, öğrenciler ise öğretmenin rehber olması gerektiğini söylemektedir.

- Öğretmen ve öğrenciler akıllı tahtanın derste kullanıldığını belirtmiştir.
- Öğretmen ve öğrenciler kullanılan yöntemlerin daha önceden de kullandığını belirtmiştir.
- Öğretmen sınıf içinde aktif katılımı sağladığını söylediğini belirtmiştir. Öğrenciler de sınıfta aktif katılım yaptıklarını belirtmiştir.
- Öğretmeninizin sizi derste yönlendirmesini istiyor musunuz? Sorusuna öğrencilerin evet cevabı verdiği görülmektedir. Öğretmen de aynı şekilde ders içerisinde yönlendirme yaptığını belirtmektedir.

Öğretmen ve öğrencilerin ders içinde en fazla kullandıklarını belirttiği 3 yöntemin(anlatım, soru-cevap ve bilgisayar destekli öğretim(akıllı tahta) 4-A sınıfında uygulaması yapılmıştır. 3 yöntem ayrı ayrı video kaydına alınmıştır.

	Evet	Hayır
Ailede öğretmen var mı?	1	5
Meslek tercihinizi isteyerek mi yaptınız?	3	3
Mesleğinizden memnun musunuz?	6	-
Bulduğunuz ortamdan memnun musunuz?	5	1
Öğrencilerden memnun musunuz?	5	1
Hep köy okullarında mı çalıştınız?	2	4
Alandaki teknolojik ve bilimsel gelişmeleri takip ediyor musunuz?	4	2
Sınıf içinde farklı yöntem ve teknikleri kullanıyor musunuz?	6	-
Farklı yöntemler kullandığınızda, öğrenciler üzerinde farklı sonuçlar elde ediyor musunuz?	6	-

Farklı yöntem ve teknikleri kullanmak için okulun yeterli materyali var mı?	4	2
Öğrencilerin ders katılımını istiyor musunuz?	6	-
Öğrencilerin belli bir ölçüde yanındakiyle konuşmasına izin verir misiniz?	6	-
Sınıf ile olan iletişiminiz ders anlatımınızı etkiliyor mu?	6	-
Öğrencilerin derse katılıp katılmamaları sizin ders anlatımınızı etkiliyor mu?	6	-

Öğretmenlerin mesleğini isteyerek mi seçtiniz sorusunda bir genelleme yapılamamaktadır.

3 öğretmenin isteyerek meslek tercihini yapmadığını görmekteyiz:

“ Üniversite puanıma göre yaptım” (K.Ö.2) “Hayır babam yaptı” (E.Ö.2)

“Sözel bölümden en mantıklı bölüm olduğu için, puan da etkili oldu.”(E.Ö.3)

Öğretmenlerin mesleklerinden memnun olduğunu görmekteyiz. Tüm öğretmenler evet yanıtını vermiştir.

Öğretmenlerin tamamı bulunduğu ortamdaki memnuniyetini söylemiştir:

“Memnunum. Ortam ve veliler ilgili.”(K.Ö.1) “Evet. Öğretmen arkadaşlar çok iyi insanlar.”(E.Ö.2)

Öğretmenlerin tümü öğrencilerden memnun olduğunu söylemiştir.

“ Evet memnunum. İnsanları, öğrencileri eğitmek güzel olduğu için. Bu bana mutluluk veriyor. Geleceğe katkıda bulunduğumu düşünüyorum.” (E.Ö.3)

“ Memnunum. Öğrencilere bir katkı sağladığımı gördüğümde ben de mutlu oluyorum. Kendimle gurur duyuyorum..” (K.Ö.2)

“Evet, memnunum. İnsanları eğitmek güzel bir olay.”(K.Ö.1)

Öğretmenlerin alanıyla ilgili gelişmeleri takip ettikleri görülmektedir:

“ Kısmen ediyorum. Teknolojik yeniliklere tam olarak hakim değilim.(K.Ö.1)

“ Elimden geldiğince takip ediyorum.” (K.Ö.2)

“ Elimden geldiğince takip etmeye çalışıyorum.” (K.Ö.3)

Öğretmenler sınıf içinde farklı yöntem ve teknikler kullandıklarını söylemiştir. Dersin yapısına göre yöntemin değiştiğini söylemişlerdir:

“ Evet kullanıyorum. Çocuklar etkinliklere katılıyor. Farklı yöntemler farklı duyu organlarına hitap ediyor.” (K.Ö.1)

“ Tabii, yerine göre değişiyor.”(E.Ö.1)

Farklı yöntemlerin öğrenciler üzerinde olumlu bir etki yarattığını belirtmişlerdir. Çocukların ilgisinin arttığını, derse karşı daha motive olduğu belirtilmiştir.

Öğretmenler öğrencilerinin derse katılımını istemektedirler: “Tabii ki çok isterim.”(K.Ö.3)

Sınıf ile olan iletişimin olumlu olması, ders anlatımı üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır sonucuna varılmıştır:

“ Etkiliyor. Öğrencilerle gereken mesafeyi koyduğum için ders esnasında olumsuz davranışla karşılaşmıyorum.”(K.Ö.1)

“ Kesinlikle evet. Bazı öğrenciler, bazı öğretmenlere daha yakın olur. Bu sayı sınıfın geneline hakimse dersin işlenişine olumlu katkıda bulunur.”(E.Ö.3)

“ Kesinlikle katılıyorum. Mutlu olduğum sınıflarda daha enerjik ve istekli oluyorum.”(K.Ö.3)

Öğrencilerin derse katılmaları, öğretmenlerin derse olan motivasyonunu etkilediğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin aktif olarak katıldığı bir ders ortamında, öğretmenin motivasyonunun da arttığını belirtmektedirler:

““ Tabii ki de etkiliyor. Ders anlatırken dikkatim dağılıyor. Dinleyen öğrencilerin dikkati dağılıyor. Kendileri de dersten verim alamıyor.” (K.Ö.1)

“ Ne kadar çok katılırlarsa o kadar iyi ders işliyorum.”(E.Ö.2)

En Çok Hangi Yöntemde Başarılsınız?

Soru Cevap

Gösterip Yaptırma

Buluş Yolu

4 (2 sınıf, 1 fen, 1 türkçeöğrt.)

1(Beden Eğit. Öğr., (E.1)

1(İngil. Öğr. (K.1)

En başarılı yöntem olarak soru cevap yöntemi belirtilmiştir. Genel olarak bakıldığında soru cevap yönteminin kullanışlı, her ders için de uygulanabilir olması öğretmenlerinde kullanımını yaygınlaştırmaktadır:

“ Soru-cevap yöntemi. Anlaşılmayan ya da eksik kalan bilgiler tamamlandığı için.” (E.Ö.3)

“ Soru-cevap. Öğrencilerin kendi bulduğunu unutmaması.” (E.Ö.2)

“ Soru-cevap. Öğrencilerin ön öğrenmelerini daha rahat ortaya çıkartabiliyorum.(K.Ö.2)

Öğrenciler Derste Hangi Yöntemde Daha Aktif?

Gösterip Yaptırma	Bilgisayar Destekli Öğretim	Soru Cevap	Grup Çalışması
2(1'i Sınıf, 1'i beden ögrt.)	2 (1'i sınıf, 1'i İngilizce ögrt.)	1 (Türkçe ögrt.)	1 (Fen Bilimleri ögrt.)

Öğretmenlerin verdikleri cevaplara da baktığımızda ise bütün öğretmenlerin öğrenciyi merkeze alan yöntemleri kullandıklarını görmekteyiz. Ders katılımını artırmak için öğrencinin sınıf içinde katılımcı olması gerektiğini söylemektedirler. Yukarıda belirtilen yöntemlerle de örtüşmektedir:

“ Bilgisayar destekli öğretim. Çünkü etkinlik yaparken öğrenciler daha fazla derse katılıyorlar.” (K.Ö.1)

“ Gösterip yaptırma. Öğrenci işin içine girince daha hevesli oluyor.(E.Ö.2)

“Grup çalışması. Çünkü grup içinde herkesin bir görevi oluyor. Herkes derse aktif katılmış oluyor (K.Ö.2).

Sınıf İçinde En çok Hangi Yöntemi Kullanıyorsunuz?

Soru Cevap	Anlatım Yöntemi	Gösterip Yaptırma	Bilgisayar Destekli Öğretim
------------	-----------------	-------------------	-----------------------------

Öğretmenlerin verdiği cevaplara baktığımızda en yoğun olarak soru cevap yönteminin verildiği görülmektedir. Öğretmenler konunun içeriğine göre Yöntemi değiştirdiklerini dile getirmişler. Konunun içeriğine göre yöntem seçimini belirlediklerini söylemişlerdir.

“ Soru-cevap yöntemini daha çok tercih ediyorum.” (E.Ö.2)

“En çok akıllı tahtayı (bilgisayar destekli) kullanıyorum. Görsel ve işitsel olarak öğrencinin daha iyi kavradığını düşünüyorum.”(E.Ö.1)

“ Düz anlatım, soru-cevap ve bilgisayar destekli öğretim(akıllı tahtayı) kullanıyorum.”(K.Ö.1)

Sınıf İçinde en çok kullanılan 3 yöntem üzerinde uygulamalı çalışma yapılmıştır. Video kaydı sonrasında elde edilen verilere göre:

	Avantajları	Dezavantajları
Soru cevap	Hemen hemen tüm derslerde kullanılabilir. Anında dönüt alınması. Ekonomik olması Öğrencilerin derse karşı ilgisini çekmesi.	Bilgi seviyesinde kalıyor. Yeteri kadar aktif bir öğretim ortamı hazırlanamadı.
Anlatım	Ekonomik olması. Öğrencilerin defterini kullanması.	Dersin öğrencinin ilgisini çekmemesi Geri dönüt alınamaması. Pasif bir ortam oluşmaktadır.
Bilgisayar Destekli Öğretim	Aktif bir katılım sağlamaktadır. Öğrenci merkezlidir. Birden fazla duyu organına hitap etmektedir.	Her sınıf ortamında, mevcut olmaması.

Anlatım Yöntemi: Sınıf içinde öğretmenin daha aktif olduğu görülmektedir. Dersin ilk başlarında öğretmenin konu anlatımı esnasında, bazı öğrencilerin tahtaya ilgi göstermediği görülmektedir. Birkaç öğrencinin de ayağa kalkarak, pencereye doğru giderek ders dışında faaliyet gösterdiği görülmektedir. Konu anlatımı sonrasında, öğrencilerin tahtada yazılanları deftere yazma esnasında, bazı öğrencilerin erken bitirmesi, yazıyı bitiren öğrencilerin sıkıldığı gözlenmektedir. Ayağa kalkma davranışları da görülmektedir. Özellikle 2-3 öğrencinin çok yavaş yazdığı gözlenmektedir. Genel olarak değerlendirilecek olunursa öğrencinin zaman zaman dersten koptuğu gözlenmektedir.

Soru-cevap ve test tekniği: Öğretmenin soru cevap yöntemini, test tekniği ile uyguladığı gözlenmektedir. Sınıf içinde daha sakin bir ortam olduğu görülmektedir. Anlatım yöntemi esnasında dersten zaman zaman kopan öğrencilerin, bu yöntemde daha derse istekli olduğu görülmektedir. Öğrencilerin soru cevaplama sırasını takip ettiği gözlenmektedir. O yüzden dikkatlerinin sorularda olduğu görülmektedir. Öğrencinin derse karşı motivasyonunun biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

Bilgisayar Destekli Öğretim(Akıllı Tahta): Öğrencilerin bu yöntemde daha aktif olduğu gözlenmektedir. Öğrencilerin derse katılmak istedikleri görülmektedir. Diğer yöntemlerde en pasif olan, derse ilgisiz olan öğrencilerin bile bu yöntemde parmak kaldırdığı, derse katıldığı gözlenmektedir. Uygulanan 3 yöntem arasında bilgisayar destekli öğretim yönteminin en etkili, öğrenci katılımını en fazla sağlayan yöntem olduğu görülmektedir.

Öğretmen ile Öğrencilerin Yanıtlarının Karşılaştırılması (4-ASınıfı)

	Öğretmen	Öğrenciler
Sınıf içinde öğrenciler belli bir ölçüde yanındakiyle konuşabiliyor mu?	“Veririm. Çok bunaldıysalar bir nebze olsun ders arası mola gibi olabilir.”	Genel olarak evet veriyor ama nadiren cevapları belirtilmiştir.
Sınıf içinde öğretmen rehber mi yoksa öğretmen merkezli bir ders süreci mi geçiyor?	Rehber olarak görüyorum, o şekilde ders işliyorum.	Rehber oluyor.
Ders nasıl işleniyor	Farklı yöntemler kullanarak. Aktif bir öğrenci ortamı.	Öğretmen tahtayı kullanıyor, deftere yazdırıyor, sorular soruyor.
Yöntemlerden en çok hangisi kullanılıyor	Soru cevap, anlatım, gösterip yaptırma	Soru cevap, anlatım, arada akıllı tahta(bilgisayar destekli öğretim)
Kullanılan yöntemler daha önce de kullanıldı mı?	Evet	Evet
Daha çok anlatma mı, yoksa öğrenciyi teşvik edici şekilde bir ders süreci mi geçiyor?	İkisini de dengelemeye çalışıyorum.	Teşvik edici bir şekilde.

Öğretmenin, öğrencilerin ifadeleri ve video kayıtları dikkate alındığında öğretmenin sınıf içinde, öğrencilere belli bir ölçüde esneklik sağladığı görülmektedir. Gerekli zaman da öğretmenin müdahale de bulunduğu da görülmektedir. Öğrenci görüşleri de bu durumu desteklemektedir.

Sınıf içinde de öğretmenin, öğrencilerin söylemlerinden de anlaşıldığı gibi rehber olarak da katkı verdiği görülmektedir. Öğretmen ve öğrenci görüşleri birbiriyle örtüşmektedir. Video kayıtlarında da öğretmenin belli sorularda öğrencileri yönlendirdiğini görüyoruz.

Ders işlenişinde farklı yöntemler kullanıldığı belirtilmiştir. Öğretmen ve öğrencilerin düşünceleri örtüşmektedir. Her ders için aynı yöntemin kullanılması imkânsız olduğundan, öğretmenin farklı yöntemleri kullanmasını gerektirmektedir. Öğretmenin de düşüncesi bu şekilde olduğu görülmektedir.

Yöntemlerden öğretmen en çok soru cevap, anlatım, gösterip yaptırma ve bilgisayar destekli yöntem cevabını vermiştir. Öğrenciler ise tahtanın kullanıldığını, deftere yazıldığının, soru cevap yöntemi ve akıllı tahta kullanımının uygulandığını söylemektedir. Özellikle video kayıtlarından tahta kullanımın anlatım yönteminde yapıldığı görülmüştür. Anlatım yöntemi içerisinde deftere yazma ve tahta kullanımı yapılmaktadır. Akıllı tahtanın ise arada kullanıldığı öğrenciler tarafından söylenmiştir. Genel olarak bakıldığında öğretmen ve öğrencilerin görüşlerinin örtüştüğü görüldü.

Kullanılan yöntemlerin daha önce de kullanıldığı öğretmen ve öğrenciler tarafından söylendi.

Sınıf içerisinde konunun durumuna göre yöntemin seçildiği belirtildi. Yerine göre anlatma, yerine göre de öğrenciyi teşvik edici bir ders süreci geçirdikleri öğretmen tarafından söylendi. Öğrenciler de öğretmenlerinin kendilerini derse karşı ilgisini çekmeye yönelik yöntemler uyguladığını söylemektedir. Sınıf içinde etkinlikler yaptıklarını belirttiler. “Resim, çim adam, küpler yapıyoruz.”(R.Y.9) gibi yanıtlarında verildiği görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Eğitim-öğretim sürecine baktığımızda öğretmenler bu süreç boyunca ders işlenişinde çeşitli stratejiler, yöntemler, teknikler kullanmaktadır. Bunların bir kısmı öğretmen merkezli ilen, bir kısmının da öğrenci merkezli olduğu bilinmektedir. Dersin konusuna göre, materyal çeşitliliğine göre, ortama göre, öğretmenin yöntemlere hâkimiyeti öğretmenin yöntem seçimini etkilemektedir. Tabii ki okulların fiziksel yapısı, şartları da yöntem seçimini etkilemektedir.

Dersin içeriğine göre öğrencinin merkezde olduğu bir yöntem veya öğretmenin merkezde olduğu bir yöntem seçilmektedir. Bizim çalışmamızda da aynı sonuçlara ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin mesleklerini sevdiği fakat tercih olarak ilk tercihleri arasında görmedikleri belirtilmiştir. Meslek seçiminde puanın da önemli olduğu görülmüştür.

Genel olarak baktığımızda öğretmenlerin genelinin teknolojik ve bilimsel gelişmeleri takip ettiği görülmektedir. Bu teknolojik yenilikler de internetin büyük bir payı olduğu görülmektedir. Öğretmenler ders anlatımı sırasında farklı yöntem ve teknikler kullandığını belirtmiştir. Çocukların etkinliklere katılmasının yaparak yaşayarak öğrenmeye katkısı olduğu belirtilmiştir. Farklı yöntem ve teknikler farklı duyu organlarına hitap ederek öğrenmeyi zenginleştirmektedir. Öğrencilerin verdiği cevaplar ve en çok kullanılan yöntemler de bu durumu desteklemektedir.

Soru cevap, gösterip yaptırma, buluş yolu, bilgisayar destekli öğretim en çok kullanılan yöntemler olarak belirtilmiştir. Genel olarak da baktığımızda bu yöntemlerin ders işlenişi sırasında ağırlıklı kullanıldığı söylenebilmektedir. Öğretmenlerin geneli kendini rehber olarak gördüğünü belirtmektedir. Öğrencilerin ders katılımında aktif olmasını istemektedir. Rehber olarak görmenin yanı sıra ikisi de olmalı belirten öğretmenlerin de olduğu görülmektedir. Otorite ve rehberliğin iç içe geçtiği de belirtilmektedir.

Günümüz teknoloji çağının da etkisiyle ders araç ve gereçlerinin zenginleştiği, öğrencinin merkeze alındığı bununla birlikte de aktif, öğrencinin sürecin içinde olduğu bir sistem karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenlerin de bu sistem içinde derslerde aktif bir öğrenmeyi sağlamak için, öğrenci merkezli yöntemleri ağırlıklı olarak kullandığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

ABAZAOĞLU, İ., (2007), "Öğretimde Yeni Stratejiler ve Yaklaşımlar", Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

https://www.academia.edu/1245771/Araştırma_Yoluyla_Öğretim_İlkay_ABAZAOĞLU

AKÇAY, N. O. vd., (2016), "Ortaokul Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem Ve Tekniklerine Yönelik Görüş Ve Yeterliklerinin İncelenmesi", Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, c.: 5, s.: 1.

ARICI, A., (2006), "Türkçe Öğretiminde kullanılan Strateji - Yöntem Ve Teknikler", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c.: 7, s.: 1, 299-307.

dergipark.gov.tr/download/article-file/31988.

ÇELİK, N. G., ve ŞENGÜL, S., (2005), "Tam Öğrenme Yönteminin İlköğretim 6. Sınıf Matematik Öğrencilerinin Akademik Başarıları İle Kalıcılık Düzeylerine Etkisi", Eğitim Fakültesi Dergisi, XVIII (1), 107-122.

ÇELİKKAYA, T., ve KUŞ, Z., (2009), "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler", Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XXII (2), 741-758.

DEMİR, S. ve ÖZDEN, S., (2013), “Sınıf Öğretmenlerinin Öğretimsel Stratejilere Yöntemlere ve Tekniklere İlişkin Görüşleri: Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tanılayıcı Bir Çalışma”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 14, 2013, Sayfa 59-75.

DEMİRKAN, Ö. Ve SARAÇOĞLU, G. (2016), “Anadolu Lisesi Öğretmenlerinin Derslerde Kullandıkları Öğretim Yöntem Ve Tekniklerine İlişkin Görüşleri”, The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences, Volume: 2, Number: 1.

İLTER, İ., (2018), “Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Derslerinde Öğretim Yöntemleri ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, Kurumsal Araştırmalar Dergisi, 11(1), 1-29. <http://dergipark.gov.tr/akukey>

KARA, Y. ve KOCA, Ö., (2004), “Buluş Yoluyla Öğrenme ve Anlamli Öğrenme Yaklaşımlarının Matematik Derslerinde Uygulanması: “İki Terimin Toplamının Karesi” Konusu Üzerine İki Ders Planı, c.: 3, s.: 1, 2-10.

ÖZER, M. A., (2005), “Etkin Öğrenmede Yeni Arayışlar: İşbirliğine Dayalı Öğrenme ve Buluş Yoluyla Öğrenme” bilig Güz, sayı: 35, 105-131.

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873379.pdf>

ÜTKÜR, N., (2016), “Öğretmenlerin Kullandıkları Yöntem Ve Teknik Farklılıkları: Hayat Bilgisi Dersi Örneği”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 16 (USBES Özel Sayı II), 1631-1651.

YAŞKAYA, S. M., ve MUŞTA, M.C., (2008), “Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşleri, Elektronik ve Sosyal Bilimler Dergisi, C.: 7, S.:25, (240-251).

YILDIRIM, A. Ve ŞİMŞEK, H., (2005), “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, Seçkin Yayıncılık, Genişletilmiş Beşinci Baskı, Ankara.

YABANCI ÖRĞNCİLERİN YURTDIŞI DÖNEYİMLERİ VE AİLE İÇİ İLETİŞİMLERİNDEKİ DEĞİŞİM: KTÜ ÖRNEĞİ

Fatma BAYKUŞ*

ÖZET

Bu çalışma; Karadeniz Teknik Üniversitesi'ndeki yabancı uyruklu öğrencilerin yurt dışı deneyimleri ve aile iletişimindeki değişimi, incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma doğrultusunda K.T.Ü'de okuyan yabancı uyruklu öğrencilerden 100 kişi ile anket görüşmesi yapılmış ve 8 kişi ile de mülakat çalışması yapılmıştır. Verilerin elde edilmesinde anket yöntemi ve mülakat yöntemi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen anket verilerinin analizinde SPSS paket programından faydalanılmıştır. 16 adet mülakat sorularının analizi ise manuel olarak değerlendirilerek, yorumlanmıştır. Yürütülen çalışmanın sonucunda, öğrenciler her ne kadar iletişimlerinde bir değişimin meydana gelmediğini sözlü olarak ifade etseler de küreselleşmenin de etkisiyle birincil ilişkiler ikincil ilişkilere dönüşmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile içi iletişim, küreselleşme, yabancı uyruklu öğrenci, üniversite, K.T.Ü.

OUT OF COUNTRY EXPERIENCE OF INTERNATIONAL STUDENTS AND CHANGES OF DOMESTIC COMMUNICATION: KTU CASE

ABSTRACT

This study was carried out to investigate the foreign experiences of foreign students in Karadeniz Technical University and the changes in family communication. In the direction of the research, 100 people were interviewed and 100 people were interviewed and 8 people were interviewed. Questionnaire method and interview method were used to obtain data. SPSS package program was used to analyze the data obtained from the study. The analysis of 16 interview questions were evaluated and evaluated manually. As a result of the study, although students expressed verbally that there was no change in their communication, primary relations became secondary relations with the effect of globalization.

Key Words: Domestic Communication, Globalization, International Students, University, KTU.

* Sosyolog, KTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

GİRİŞ

Aile bütün toplumlarda, toplumun en temel yapı taşı ve küçük bir örneği niteliğindedir. Türk toplumu için ise diğer kurumları etkileyen ve şekillendiren eksen kurum özelliği taşımaktadır. Modernleşme, teknoloji ve sanayileşmenin de etkisiyle aile yapısında da değişimler ve gelişimler olmuştur. Aile kültürünün, ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği muhakkaktır. Bu araştırma kapsamında KTÜ'deki yabancı uyruklu öğrencilerin kendi aile yapılarına ne şekilde bağlı kaldıklarını ve yaptıkları bu geçici göçün "aile" algılarını ve aile içi iletişimlerini ne şekilde etkilediği incelenmektedir. Neoliberalizmin etkisiyle küreselleşmenin dokunmadığı alan yok denecek kadar azdır. Kültürün küreselleşmesi, eğitimin küreselleşmesi, iletişimin küreselleşmesi... gibi kavramlar bu çalışmada kilit konumda bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı; KTÜ'deki yabancı uyruklu öğrencilerin yurt dışı deneyimleri hakkında bilgi edinmek, kendi aile kültürlerine bağlılıkları ve aileye yüklediği anlamı öğrenerek mesafenin aile içi iletişimlerini nasıl etkilediğini tespit etmektir.

Eğitimin Küreselleşmesi

Küreselleşme, son yıllarda sıklıkla kullanılan kavramlardan biridir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle önemli bir ivme kazanan küreselleşme, günümüzde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel boyut kazanarak az veya çok tüm dünya ülkelerini etkilemektedir. İngilizce'de Globalization Türkçe'ye "küreselleşme" olarak geçmiştir. ABD'den gelen bu kavram dünya literatüründe başarılı bir şekilde tanıtılmış ve literatürde yerini almıştır.

"Kavram olarak küreselleşme hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesiyle, sermayenin, teknolojinin, mal ve hizmet piyasalarının, finans sektörünün yeryüzünde serbest dolaşımı anlamına gelmektedir." (İlhan, 2009: 6)

Eğitim alanında da küreselleşmenin etkisini görmekteyiz. Küreselleşme, ekonomiden siyasete, bilişim teknolojilerinden kültüre, hemen her alandaki bir gelişmenin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bir değişimin yeryüzünün çeşitli bölgelerine ulaşmasını ifade etmek için kullanılan gizemli bir sözcük haline gelmiştir. Öyle ki, bu kavramın adeta geçmiş ve geleceğin kapılarını

açacak anahtar bir sözcük olarak görüldüğünü, bu nedenle küreselleşme kavramının bir tür parolaya dönüşmüş “moda” bir deyim haline dönüştüğünü söyleyenler de vardır (Bauman, 1999: 7’den aktaran Aslan, 2004: 1). “Genel anlamda her üretim biçimi ya da toplumsal formasyon kendi gereksinimlerine uygun bir eğitim sistemi oluşturmuştur. Günümüzdeki anlamıyla eğitimin başlı başına bir kurum olarak ortaya çıkması kapitalist toplumsal ilişkiler ve yaşam tarzı olarak modernizmin varlığı ile özel bir önem kazanmış ve gelişim süreci içinde eğitim, kapitalizmin kendini yeniden üretebilmesi için temel bir dinamik olmuştur. Diğer bir deyişle kapitalizmin gelişimi aynı zamanda eğitimin de genelleşmesini sağlamış ve teorik planda tüm toplumsal sınıfları içine alan bir okul sistemi ortaya çıkmıştır. Eğitim kurumsallaştığı ölçüde okullar vatandaşlık ve dolayısıyla yeni kapitalist topluma özgü bireyin üretildiği alanlara dönüşmüştür. Kapitalizmin gelişiminin erken aşamalarında, eğitimin temel işlevi görece homojen bir vatandaşlık bilincini geliştirmek ve bu kanalla kapitalist ilişkilerin üzerinde yükseleceği alt-yapıyı hazırlamak olmuştur” (Ercan, 2006; Başkaya 1997: 137-139’dan Aktaran Çam, 2006: 63).

Günümüzde ülkelerin; ekonomik, sosyal ve teknolojik alanda birbirlerine yaklaşımları aralarındaki işbirliğini güçlendirmiştir. İlaveten ortak hareket etme zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Dünyadaki ülkelerle birlikte ortak hareket etme ve dünyadaki eğilimlere uygun davranma zorunluluğu, küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Gelecek için eğitim insanlar arasındaki ilişkilerde uyumu amaçlamaktadır. Bu uyum yerellikten çok küreselleşme çabalarını içermektedir. Durum böyle olunca, küreselleşme girdabına kapılmış toplumlarda kaliteli ve ulusal bir eğitim sistemi geliştirmenin parametreleri ortadan kalkmış demektir. Zira kaliteli ve ulusal bir eğitimin temel dinamikleri, toplumların kendi değerlerinin yani kendi ulusal kültürünün ürünü olmak durumundadır. Aksi takdirde, gelişmiş bir uygarlık zümresinin etkisine bir şekilde girmeyi kabul eden toplumlarda kültür, ulusal değil, uluslararası bir nitelik taşır. Dolayısıyla o toplumun eğitimi de ulusal değil, uluslararası bir kültürün ürünü olmak durumunda kalır (Aslan, 2004: 2).

Aile İçi İletişim

Aile; anne, baba, çocuklar ve yakın akrabalarından oluşan; bütün toplumların temel yapı taşı olan bir kurumdur. Ekonomik, siyasi, kültürel, sosyal... hemen hemen tüm toplumsal

görevleri yerine getiren kurum özelliği taşımaktadır. Zamanla işlevleri değişik kurumlarca paylaşılmış, bürokratik kurumlara aktarılmıştır.

Eröz ve Güler aileyi; insanın bir erkek ve bir diğiden yaratıldığını, bir erkek ve kadın arasında meşru, makul, malum beraberliğin gerçekleşmesi olarak tanımlamıştır. Aile iki farklı cinsten insanların kendi rızalarıyla yaşça makul beden ve kültürce uygun olmak ve birbirinin namus bekçisi gibi görmek şartıyla beden ve ruhen birlikteliğin kurumsallaştığı özel bir beraberlik anlamı ve başka insanların da beklentilerini içinde taşıyan psikolojik, sosyolojik ve ekonomik etkileşim ve devamlılık merkezidir. Türkler de aile bağımsızlığın ilanı ve kişinin şahsiyet olmasının kabulü ile ilgili bir göstergedir (Eröz, Güler, 1998: sunuş).

Sosyal bir varlık olarak insanın başkalarıyla birlikte yaşamasının en temel ve en özel birimi ailedir. Ailede sosyal birimin yapısı gereği, yüz yüze ve sürekli olan bu iletişim, gerek eşler, gerekse anne baba ve çocuklar arasında yaşanan her etkileşimin kalitesini belirlemesi yönünden önemlidir. Bu nedenle aile üyelerinin, özellikle anne-babaların, kişiler arası iletişimin özellikleri ve iletişim becerileri konusunda bilinçlenmeleri gerekmektedir.

Orta'ya göre; İnsanın kendini gerçekleştirme sürecinde yaşadığı toplumsal ilişkilerde kurduğu ya da kuracağı iletişimle mutlu olabileceği ve mutluluğun; başkalarıyla paylaşılan, başkalarıyla birlikte yaşanan bir duygulanım durumu olduğu ve bugüne kadar yapılan araştırmaların, insanların birbirlerini anlayıp sevebilmeleri için sağlıklı iletişimin gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşılık mutsuzluğun ve sevgisizliğin ilk nedeni olarak sağlıklı iletişimi ileri sürülmüştür. Dünyanın en gelişmiş varlığı olan insan, var olduğundan bu yana sürekli bir devinim ve araştırma içinde olmuştur. Aklını kullanarak doğayı yenmiş, dünyayı ve evreni tanımaya ve anlamaya çalışmış, birçok uygarlıklara imza atmıştır. Kendisini ve dünyayı anlamlandırma çabalarına rağmen en az tanıyabildiği varlık yine de kendisi olmuştur. Kendisini, çevresini ve içinde bulunduğu toplumu tanıma çabası, geliştirdiği teknolojilerle, son yıllarda gittikçe artmıştır. Baş döndürücü bir hızla devam eden bu çaba insanı tanımak, duygu ve düşüncelerini bilmek, ikna etmek, algı, tutum ve davranışları üzerinde etkili olmak, ilişkiye girmek, etkilemek, yönetmek, etkileşmek vb. yaşamımızın her anında var olan, kişisel, kişilerarasında ya da içinde bulunduğumuz toplumla sürekli bir ilişki kurulmaktadır. Önemi yadsınamayacak biçimde kabul edilen bu ilişkiler düzeneğinin temeli iletişimdir. Böylesine önemli olan iletişimin bilinmesi ve öğrenilebilen becerilerle

uygulanması da bireylerin olduğu gibi; toplumların ve toplumlararasıdaki ilişkilerin de sağlıklı gelişebilmesi için önemli konumdadır (Orta, 2009: 6-7).

“Kişiler arası iletişimin öneminin gözlenebildiği en yakın yer olan aile içi iletişimde, eşler arası ilişkilerde, iletişimin derin boyutunu etkileyen en önemli etmenlerden biri, kadın ve erkeğin evliliğe yükledikleri anlamlardır. Bu anlamlar çocuk sevgisi ve çocuk sahibi olma, neslini sürdürme, sosyal statü kazanma, ekonomik olarak rahatlama gibi seçeneklerden biri ya da bir kaç olabilir. Ancak sevgi temelinde yaşamı paylaşma, yüklenen anlamlardan biri olmalı ve kaliteli ve sağlıklı bir aile yaşamı için kişiler arası iletişimin teknik boyutu kullanılarak geliştirilmelidir. Aileyi, işlevini kaybetmeden, dağılmasını önleyen, güçlü kılan özelliklerden bazıları açık ve etkili iletişim, sıcak ve destekleyici bir aidiyet duygusu, saygılı yaklaşım, problemlerle başa çıkabilme yeteneği ve açık, net tanımlanmış roller ve sorumluluklardır. Sözü edilen bu faktörlerin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için etkili iletişim özelliklerinin ve becerilerinin geliştirilmesi aileyi doğrudan güçlendirici ve sağlıklı kılacak en önemli etkenlerden biridir.” (Önder, 2003: 18’den aktaran Atan, 2016: 13)

Nirun’un yorumuna göre; ailedeki sosyal ilişkiler, ailenin bütün fertleri arasında karşılıklı tam bir etkileşim ve etkileşimin sembolleşmiş örüntüleri içinde, kalıttan gelen ve içgüdüsel olan, dış çevreye karşı mahremiyet ile sürdürülürken, diğer taraftan aynı zamanda dış çevreye dönük, açık sosyal ilişkiler önünde kapalı olmayan ve özellikle aile fertlerinin kendi aralarındaki ilişkilere hem kendileri açısından olumlu, hem de toplumun benimsediği değerler ve fonksiyonlar doğrultusunda olumlu toplum ilişkilerine bağımlı olarak ailenin ortak menfaatleri ve kader birliği bilinci içinde çok yönlü gayelere yönelik, kendi aralarındaki etkileşimlerin dışarıdan açık ve seçik tarzda görebileceği biçimde yani tam bir dayanışma (solidarity), içinde aile tekrarlanan özelliklerle dolu halde sürdürülmektedir (Nirun, 1994: 67).

Başkalarıyla birlikte olmak, bilgi alıp vermek, bu bilgiyi paylaşmak ve yaymak gibi işlevleri bakımından iletişim, temel bir insan ihtiyacı olarak nitelendirilebilir. İletişim kuramayan insan, yalnızlığa gömülür ve iç dünyasında gerilimler yaşamaktadır. İletişim, iki ayrı dünya olan kadın ile erkeğin, evlilik birlikteliğinde birbirlerine mesaj alıp verme davranışlarıyla kendilerini açarak dünyalarını birleştirme çabalarını içermektedir. Böylesi bir çaba içine giren

hem eşlerin hem de ebeveynler ile çocukların etkileşimi artar ve aralarındaki ilişki bağı gelişir (Nazlı, 2014: 356 aktaran Atan, 2016: 2).

Yurtdışında Eğitim Ve Öğrencilik

Yurt Dışı Eğitim Kavramı

Yurt dışı eğitim, öğrencilerin belli bir süre ile ülkelerinden farklı bir yerde eğitim almaları olarak tanımlanabilir. Küreselleşmenin de etkisiyle öğrenciler arasında kültür aktarımı oluşmaktadır. Farklı ülkelere gelen öğrenciler kültürlerini buldukları yere aktarmakta ve buldukları yerin kültüründen de etkilenmektedirler.

Çok kültürlülük, ırk, etnik yapı, dil, cinsel yönelim, cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, eğitim, dinsel yönelim ve diğer kültürel boyutların farkına varılmasıdır. Bu bağlamda çok kültürlü eğitim ise bir fikir, bir eğitim reformu ve bir süreçtir. Farklı ırk, etnik yapı ve sosyal gruplardan gelen tüm öğrenciler için eşit eğitim fırsatları yaratmaya çalışır ve bunun için de tüm okul ortamını değiştirmeye, yeniden yapılandırmaya uğraşır. Bir diğer tanıma göre çok kültürlü eğitim, okullarda, çoğulculuğu ve eşitliği desteklemek amacıyla yapılan önemli, eleştirel bir tartışma oturumudur. Bu türden bir eğitim, farklı gruplar arasında diyalog geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, çok kültürlü eğitim, okullardaki iyileştirme çalışmalarında, gruplar arası iş birliği süreci olarak görülebilir. Bu süreç içerisinde, okulların, tüm bireyler için işlemesine gayret edilir (Bohn & Sleeter, 2000'den aktaran Cırık, 2008: 28). Çok kültürlü eğitimin toplumsal bir süreç olduğunu vurgulayarak, uluslaşma sürecinde tek dil, tek kültür ve tek dinin ön plana çıktığını, toplumun eğitim ve refah düzeyi yükseldikçe, bireyin diğer dillere, kültürlere ve dinlere ilgi ve saygı duymaya başladığını belirtmektedir. Çok kültürlü eğitimle ilgili tanımlamalar bütünsel anlamda değerlendirildiğinde, insan haklarına saygı duyma, kültürel farklılıkları hoş karşılama, eğitimde fırsat eşitliği, kültürel çeşitliliği yansıtıcı eğitim ortamları düzenleme, farklı bakış açılarını ve fikirleri analiz etme öğelerinin ortak paydaşlar olduğu görülmektedir (Cırık, 2008: 28).

Öğrencilerin yurtdışı eğitimi; gittikleri ülkede burs kazanmaları, küresel yakınlık, kendi dinlerine uygun ülke olması, farklı kültürleri öğrenme isteği, ülkelerinde savaş olma durumu... gibi nedenlerden dolayı seçebilmektedirler. Öğrencilerin bu yurtdışı eğitimleri sonucunda aile iletişimlerinde ve ülkelerindeki sosyal çevrelerinde de değişime sebep olmaktadır.

Öğrencilerin yaptıkları bu geçici göç onlarda sosyal, ekonomik, psikolojik... alanlarda değişime uğratması muhakkaktır. Göçler, göçmenlerin iç dünyasındaki değişimi şu şekilde sıralamaktadır (Şahin, 2001: 63-64):

Yabancılık Duygusu: Tüm göçmenler, göç ettikleri ülkede birer yabancıdırlar. Göçmeninin dünyasındaki her şey, iklim, çevre, kültür, dil farklıdır. Kişinin dış dünyasında çok somut olan bu yabancılık durumu onun iç dünyasına da yansır. Kendi iç dünyasına da yabancılaşarak bir şeye ve bir yere ait olamam duygusu yaşamaktadırlar. **Yalnızlık Duygusu:** Yalnızlık duygusu, kişinin bilinçli ya da bilinçsiz geride bıraktığı yakınlarının yokluğu ve onları bırakmasından ötürü kendini suçlu hissetmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yalnızlık duygusu, üzüntülü bir anda olduğu kadar sevinçli bir anda da görülebilir. **Boşluk Duygusu:** Göçmen kişi zaman zaman, bilinçli ya da bilinçsizce geçmişte bıraktığı şeylerin yokluğunu hissetmektedir. **Özlem Duygusu:** Göçmen bilinçsiz olarak kişileri, nesnelere, doğayı, burada olmayan ve orada olan her şeyi özlemektedir. Özlem, kimi zaman göçmenin kişiliğinin bir parçası haline dönüşmektedir. **Kişilik Sorunu:** Kişinin kendi ülkesindeki kişiliği ile yeni ülkedeki kişiliği çatışır. Zaman zaman düşmanlık duyguları içinde bocalar. İki ayrı kültürün kişinin benliğinde çatışması, göçmenin çocuklarının giderek yeni toplumun bir parçası olması ile derinleşmektedir. **Köksüzlük:** Göçmen zaman zaman bir yere ait olmama duygusu içinde bocalar. İçinde yaşayıp kök saldığı toplumdaki ve onun verdiği güvenden yoksundur. **Anavatandaki Değer Yargılarının Aşağılanması:** Göçmen eski toplumunda doğal ve önemli olan değer yargılarının yeni toplumda anlamsızlaştığını görür. Yeni topluma kök salabilmek için eski toplumun değer yargılarını aşağılamaya başlar. İki toplumun değer yargıları arasında yaptığı kıyaslama, göçmenin iç dünyasında ve aile yaşamında çelişkilere neden olur. **Aşağılık Duygusu:** göçmen kendi dilinin, yaşayış biçiminin, çalışma yaşamındaki ve boş zamanlarındaki alışkanlıklarının çevreyle ilişki biçiminin eskisi gibi anlam taşımadığını ve aynı değerde sayılmadığını fark eder. Kendini yetersiz ve yeteneksiz hissetmeye başlar. Dil yetersizliği bu duyguyu güçlendirir. Kişi önceki yaşamında bu duyguyu, belki de, çok kısa bir süre için hissetmiştir, Ama kaldığı ülkede sık sık yaşar. **Anadilinin Aşağılanması:** Dil kişiliği, kişinin kendine verdiği değeri, duyguyu ve güveni etkileyen bir duygudur. Göçmen yeni topluma uyum sağlamak için yepyeni bir dil öğrenmek zorundadır. **Kuşkuculuk:** Yeni bir ülkede, yeni bir toplum içinde, sık sık bilinmeyenle karşı karşıya kalan göçmende kuşku duyguları yoğunlaşır. Kuşkuculuk bir davranış biçimi olmaya başladığında tehlikelidir.

Giderek nevroz ve psikoz durumlarına yol açmaktadır. **Kırgınlık:** Zaman geçmesine karşın bir türlü geri dönüşü gerçekleştiremeyen göçmen kırılır. Çoğu zaman çevresindeki insanları, ailesini, dostlarını kırar ve mutsuz eder. **Suçluluk Duygusu:** Göçmen yeni ülkeye geldiğinde geride bıraktığı kişiler ve değerler karşısında suçluluk duygusuna kapılmaktadır. Ya da yeni yaşamında mutlu olması gerektiği halde, mutlu olmadığı için suçluluk duygusu altındadır. **Ön Yargı:** Yeni ülkenin doğal bir parçası olmayan göçmen, ülke ve topluma karşı olumsuz duygu ve davranışlar içine girmekte ve ön yargılı davranmaktadır.

Yabancı Öğrenci Kavramı

Türkiye'ye dış ülkelerden göç eden ya da Türkiye dışında yetişmiş ve öğreniminin devamını Türkiye'de geçirmek isteyen öğrencilere yabancı öğrenci denir. Üniversite yaşamı genelde ülkemizde ve diğer ülkelerde kaygı stres üretecek bir ortamın niteliğini taşımakta ve birey olarak gelişimsel sorunları üzerinde barındırmaktadır. Aslında üniversite öğrencisi ne yetişkindir, ne de çocuktur bunun yanı sıra genellikle çocukluktan gençliğe ve yetişkinliğe geçme döneminin sıkıntılarını yaşayan bir bireydir (Konakay ve diğerleri, 2015: 207).

Tutkun'un araştırmasında, üniversite öğrencileri şu şekilde yer almaktadır: Üniversite çok çeşitli problemleri olan heyecan, kaygı ve stresli bir ortamdır. Üniversite öğrencisi yetişkinliğe geçme döneminde. Bu dönemde kimlik arayışı, yerel değerlerini evrensel değerlerle uzlaştırma çabası, sosyal ve kişisel olgunluğa erişme çabaları baskındır. Üniversite yalnızca akademik yaşam değildir. Bir öğrencinin başarısı da sadece okuldan mezun olması değil, sosyal ve kişisel açıdan amaçlarına ulaşabileceği gelişimi de sağlayabilmesidir. Üniversite gencinin her şeyden önce giderek artan bir kendi kendine denetim sürecine ve bağımsızlığa bütünleşme sağlaması gerekmektedir. Farklı yerlerden gelmiş, değişkenlik gösteren insanlarla iletişim kurmak, paylaşımlarda bulunmak gerekir. Bu yeni ve değişkenlik gösteren çevrede birey kendisiyle, yapacağı işlerle ilgili birçok kararın sorumluluğunu tek başına almak durumunda kalacaktır. Bu özgürlük ilk başta çok hoş gitse de bir süre sonra sorumlulukları tek başına alma durumu bireye çok ağır gelebilir ve destek arayışına girilebilir. Yeni duruma alışmak, adapte olmak, sorunların üstesinden gelmek, bir yandan eğitim ve öğrenme işi, diğer yandan da bu durumlarla uğraşmak yüksek güdeleme ve kararlılık isteyen bir durumdur. Artık bireyi hiçbir konuda denetim edebilen, yönlendiren, onun adına kararlar alan kimse yoktur. Denetim bütünüyle bireyin kendi sorumluluğundadır. Bu

sorumluluğun temelinde planlı olma, zamanı iyi denetim sağlama, para yönetimi, etkili karar verme ve uygulama becerisine sahip olma vardır. Bu sırada değişkenlik gösteren görüş, davranış, yaşam felsefesi, kültür sahibi kişilerle arkadaşlık kurma ve geçinebilme, arkadaş grupları içinde yer edinme, karşı cins ile ilişkiler söz konusu olacaktır. Tüm bunların yanında bir de bireyin kendi tarzını oluşturma, bir başka deyişle kendine özgü bir kişilik, kimlik geliştirme ve yaşam felsefesi oluşturma çabasının da sürececek olması bir sorun olacaktır. Önceki eğitim yaşantılarından akademik, kişisel ve sosyal yönlerden değişkenlik gösteren üniversite yaşantısında, bu farklılıkların neler olduğu ve nasıl baş edilebileceğini bilmek bütünleşme sürecini kolaylaştıran etkenlerden biridir (Tutkun, 2006: 259).

Organizmayı çevre ile etkileşimi açısından ele alan biyolojik kökenli bir kavram olan İnsan yaşamındaki değişiklikleri beraberinde getiren uyum süreci, Darwin'in evrim kavramının özünü oluşturan bu kavram, bir anlamda insanın doğal çevreye uymasını ifade eder ve doğal çevreye uymayan organizmalar canlılığını yitirir ve bununla beraber psikolojik açıdan ele alındığında ise, her organizmanın çevre ile etkileşim yoluyla doyurulması gereken birtakım gereksinimleri olduğu düşünülürse, uyum Süreci organizmanın gereksinimlerinin doyurulması sırasında ortaya çıkan engellemelerin üstesinden gelme çabalarını kapsar. Gençliğe ilk adımını atmış olan birey farklı bir çevreye girmiş olmanın etkisiyle önce çevresini tanımaya çalışır. Karakter bakımından farklı düşüncelere ve fikir yapısına sahip olan kişilerin oluşturduğu üniversite ortamı kişide bazen şaşkınlık, bazen de heyecan uyandırmaktadır. Bu karmaşık duygular altındaki birey gerek farklı bir yaşama girmenin etkisiyle, gerekse ailesinden ayrılıp kendi ayakları üzerinde durmayı istemesi sebebiyle hep bir çaba, hep bir arayış içine girecektir. Kısa zamanda girdiği ortamı tanıyan birey kendi düşünce ve fikrini de katarak bulunduğu yere adapte olmaktadır (Konakay ve diğerleri, 2015: 207).

Üniversite yaşamının birey için sağladığı en büyük değişiklik bireye özgür bir yaşam sunmasıdır. Özellikle ortaöğrenimi bitinceye kadar ailesi ile beraber kalmış öğrenci, üniversiteyi kazanıp şehir dışına veya ülke dışına çıktığında alışık olmadığı bir hayatın içine girmektedir. İlk zamanlarda çoğunlukla bocalamakta, fakat daha sonra bu hayata alışmaktadır. Artık bütün kararlarını kendisi almaktadır. Sadece ekonomik yönden ailesine bağımlı olabilmektedir. Diğer tüm ihtiyaçlarını kendi başına yerine getirmektedir. Bu durum bireye özgüven vermektedir. Kişi tek başına her zorluğun üstesinden gelebileceğine inanmaya başlayacaktır. Tüm bunların sonucunda kişinin fikir, düşünce ve kafa yapısı değişmeye

başlamakta ve hayata daha geniş perspektiften bakmaktadır. Kişi artık her şeyi danışarak yapan birey kılıfından sıyrılmış ve tüm kararlarını kendi alır hale gelmektedir. Üniversite yaşamının genel çerçevesi içinde özgürlük duygusu varolmaktadır. Üniversiteyi kazanan birey kendi ailesinin yanında olsa dahi farklı özelliklere ve karaktere sahip kişilerle bir araya gelmesi, farklı sosyal ortamı soluması nedeniyle özgür düşünce ve yaşam ağırlıklı değişiklikler yaşayacaktır. Bu durum da kişinin özgür bir düşünce yapısına bürünmesini sağlayacaktır. Sorumluluk duygusu insan karakterinin en önemli unsurudur ve üniversite öğrenciliği döneminde kişinin en önemli kazanımları arasında yer almaktadır. Yabancı öğrencilerin dil öğrenme sıkıntısı yaşamadığı sürece bir çok açıdan bu deneyimin faydalı olacağı bilinmektedir.

Erasmus programı (Yükseköğretim) ve Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS)

Erasmus Programı

Erasmus programının temelinde üniversite öğrencilerinin, bir yarıyıl ya da bir öğretim yılını bir başka AB ülkesindeki üniversitelerde okumaları öngörülmektedir. AB Eğitim ve Gençlik Programlarından Sokrates programı faaliyet alanlarında yer alan Erasmus, Sokrates programlarından yükseköğretim düzeyindeki eylem alanını kapsayan programdır.

1987'den beri Avrupa'da uygulanan Erasmus Programı uygulamasına ilişkin ülkemiz yükseköğretimindeki uygulamalar Ulusal Ajans'a göre, Erasmus Programı pilot uygulamasına öğrenci seçimi kapsamında 15 üniversitenin Ulusal Ajans tarafından oluşturulan komisyonca 18 Nisan 2003 te yapılan seçimle belirlenmiştir. Üniversitelerin seçiminde ise, bölge nüfusu, üniversite yoğunluğu, üniversitelerin öğrenci sayısı dikkate alınarak 15 üniversite kontenjanının dengeli dağıtıldığını belirtir. Bölgelere göre üniversitelerin ise Marmara'dan İstanbul, İstanbul Teknik, Marmara, Galatasaray, Sabancı; İç Anadolu'dan ODTÜ, Bilkent, Ankara, Ege'den; Dokuz Eylül ve Ege; Akdeniz'den Çukurova ve Akdeniz; Karadeniz'den KTÜ, G. Doğu Anadolu'dan Gaziantep; Doğu Anadolu'dan ise Atatürk Üniversite(si)' lerinin pilot uygulamada sınırlı sayıda karşılıklı değişim yapmak üzere seçildiğini belirtmektedir. Belirlenen 15 üniversiteden 135 civarında öğrencinin uygulama kapsamında AB ülkelerindeki eşleştirildikleri üniversitelere gitmeleri, buna karşılık ise aynı üniversitelerden 45 civarında öğrencinin de ülkemiz üniversitelerine gelmesinin öngörüldüğünü, ilk öğrencilerimizin Ege, Galatasaray ve İTÜ'den Portekiz, Fransa ve Almanya'ya gittiğini, Galatasaray Üniversitesi'ne

Soborne Üniversitesi'nden (Fransa), Marmara Üniversitesi'ne Johannes Kepler Üniversitesi'nden (Avusturya), İTÜ'ye de Münih Teknik Üniversitesi'nden (Almanya) bu program çerçevesinde ilk yabancı öğrenci grubunun geldiğini ve 2003–2004 akademik yılın ilk dönemi itibarıyla sınırlı sayıda olsa da değişimin fiilen gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Pilot uygulama kapsamında bahar dönemindeki değişimlerle birlikte 15 üniversiteden toplam giden öğrenci sayısının 125 ve gelen öğrenci sayısının ise 17 olduğunu açıklamaktadır (İşeri, 2005: 49).

Erasmus'un temel özellikleri şunlardır (Teichler, 1996: 155-156):

- Avrupa ülkeleri arasında bölgesel hareketliliği destekler,
- Yurtdışında geçici eğitimi teşvik eder; örneğin, sonunda derece alınacak bir eğitim süresinin sadece bir dönemi.
- Bağımsız hareket eden öğrencilerin çok azı hibe alabildiği için, toplu hareketliliği teşvik eder,
- Yurtdışına öğrenci gönderen ya da kabul eden bölümler arasında hareketliliği ve işbirliğini teşvik eder (1987'den 1997'ye kadar),
- Programa katılan öğrencilere, tatmin edici düzeyde olan örgütlenmiş bir yurtdışı eğitimi sağlamaları konusunda kurumlara ve bölümlere tavsiyelerde bulunur,
- Kendi kurumunun müfredatının gerekli bir bölümü olarak yurtdışında eğitim görmekten, eşgüdümlü müfredat çalışmalarına kadar, müfredatların bütünleşmesini özendirir,
- Hibe desteğinin kilit kriteri olan yurtdışındaki akademik başarıların tanınması ile, yurtdışında geçici eğitime, her şey dahil yaklaşımına sahiptir,
- Kısmi ve teşvik edici finansman planına sahiptir. Öğrencilere yurtdışındaki eğitimlerinin ek masraflarını karşılayacak bir hibe verilir. Kurumlar ise masrafları için makul bir yardım alırlar.

Erasmus'un iki belirgin hedefi şunlardır (European Commission, Lifelong Learning Programme 2007-13, 2008'dan akt. Teichler, 1996: 156)):

- Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın başarısını desteklemek; •

Yükseköğretim ve ileri mesleki eğitimin yenilik sürecine olan katkısını güçlendirmektir.

- Bu amaçla, program, gelişmek ve güçlenmek için eylemsel hedeflerin peşinden koşmaktadır:
- Hareketlilik(kalite dahil) 2012 yılına kadar 3 milyon bireye ulaşmalı;
- Yükseköğretim kurumları ve yükseköğretim kurumlarıyla işletmeler arasındaki işbirliğinin hacmi (kalite dahil);
- Elde edilen niteliklerin şeffaflığı ve uyumluluğu;
- Yenilikçiuygulamalar ve onların ülkeler arasında aktarımı;
- Bilgi ve İletişim Teknolojileri'ne (ICT) dayalı yenilikçi içeriğin, hizmetlerin, eğitim bilimlerinin ve uygulamaların gelişimi.

Aşağıdaki eylemler Erasmus Programı tarafından desteklenebilir (Teichler, 1996: 155-156):

- Öğrencilerin (dersler, öğretim, yerleştirme), öğretim görevlilerinin, yükseköğretim kurumlarındaki diğer personelin ve eğitim ve öğretim amaçlı işletmelerin personelinin hareketliliği. Erasmus yoğun programları, çok yönlü temele dayalı olarak düzenlenir ve hareketliliğin organizasyonun kalitesini garanti altına almak için öğrencinin kendi kurumu ve ev sahibi kurumu destekler. Hareketlilik faaliyetleri, programın bütçesinin %80'ini kapsamaktadır;
- yeniliğe, deneye ve iyi uygulamaların karşılıklı değişimine odaklanan çok yönlü projeler;
- yükseköğretim kurumlarının uzlaşımı ile sürdürülen, 'Erasmus Tematik Ağlar' gibi çok yönlü ağlar ve bunlara eşlik eden kanunlar.

Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS)

Bu kılavuz, 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı için Karadeniz Teknik Üniversitesinde öğrenim görmek üzere Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavına (KTÜYÖS) başvurmak isteyenlerin uymak zorunda oldukları kuralları kapsamaktadır.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (KTÜYÖS), KTÜ'de öğrenim görmek isteyen yabancı uyruklu öğrenci adaylarının girecekleri ve sonuçlarını,

Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) yabancı uyruklu öğrenci kontenjanlarına başvururken kullanabilecekleri bir sınavdır. KTÜYÖS, Karadeniz Teknik Üniversitesi tarafından yapılmaktadır ve sonuçları iki yıl süre ile geçerli olmaktadır. KTÜYÖS sonuçları, yalnız “önlisans” ve “lisans” düzeyinde öğrenim görmek isteyen adayların başvuru yapabilmeleri için gereklidir. Bir yükseköğretim kurumunda okumakta olanların KTÜ’ye geçiş (transfer işlemleri) işlemleri ile KTÜ lisansüstü programlarında öğrenim görmek isteyen adayların başvurularında kullanılmaz (KTÜYÖS, 2017).

Karadeniz Teknik Üniversitesi Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı(KTÜYÖS) ile ilgili bütün işlemler KTÜYÖS Koordinatörlüğü tarafından yürütülmektedir. Ancak, yükseköğretim kurumunda okumakta olanların KTÜ’ye geçiş (transfer işlemleri) işlemleri ile KTÜ lisansüstü programlarında öğrenim görmek isteyen adayların işlemleri, KTÜYÖS Koordinatörlüğünün faaliyet sahası dışında gerçekleşmektedir. KTÜYÖS Koordinatörlüğü ile adaylar arasındaki haberleşmede, sadece Türkçe ve İngilizce kullanılır (KTÜYÖS, 2017).

KTÜYÖS Koordinatörlüğü, adayların sınava girmek için ülkelerinden çıkış için gerekli resmi izin almaları ya da kendilerine pasaport çıkartılması konularında sorumluluk almaz ve bunların sağlanmasında aracı olmaz. Adaylar KTÜYÖS’e giriş ve ülkelerinden çıkış izni işlemlerini, ülkelerindeki kurallar uyarınca tamamlamak zorundadırlar. Ayrıca, KTÜYÖS’e girmek için gelen adaylar, Türkiye’de oturma izni, barınma, burs, geçim vb. ihtiyaçlarını kendileri karşılamaktadırlar. Bu kılavuzda yer alan kurallar, kılavuzun yayın tarihinden sonra yürürlüğe girebilecek yasama, yürütme ve yargı organları ile Yükseköğretim Kurulu ve Değerlendirme Kurulu, Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) Yönetim Kurulu ve Senatosu kararları gerekli kıldığı takdirde değiştirilebilir. Bu durumda izlenecek yol, KTÜ Yönetim Kurulu tarafından saptanır. Bu kılavuzda belirtilmeyen durumlar için KTÜ Yönetim Kurulu tarafından verilen kararlara göre KTÜYÖS Koordinatörlüğü tarafından işlem yapılmaktadır (KTÜYÖS, 2017).

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

İnsanoğlu; aklını kullanabilmesi, duygu ve düşüncelerini başkalarına da aktarabilme yetisine sahip olması özelliğiyle diğer canlılardan ayrılır. Bu özellikleri gerçekleştirirken başvurdukları tek yol; iletişimdir. Yüzyıllar boyu kurmuş oldukları iletişim sayesinde

birbirlerini etkileyerek, çabalarını, emeklerini, düşüncelerini, kültür ve uygarlıklarını geliştirerek, bugünkü uygarlık düzeyine ulaşmış oldukları görülmektedir.

Araştırmanın konusu: “Karadeniz Teknik Üniversitesi’ndeki yabancı uyruklu öğrencilerin yurt dışı deneyimleri ve aile iletişimindeki değişim” dir.

Çalışmanın amacı; KTÜ’deki yabancı uyruklu öğrencilerin kendi aile kültürlerine bağlılıkları ve aileye yüklediği anlamı öğrenerek mesafenin aile içi iletişimlerini nasıl etkilediğini tespit etmektir.

Aile bütün toplumlarda, toplumun en temel yapı taşı ve küçük bir örneği niteliğindedir. Türk toplumu için ise diğer kurumları etkileyen ve şekillendiren eksen kurum özelliği taşımaktadır. Modernleşme, teknoloji ve sanayileşmenin de etkisiyle aile yapısında da değişimler ve gelişimler olmuştur. Aile kültürünün, ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği muhakkaktır. Bu araştırma kapsamında KTÜ’deki yabancı uyruklu öğrencilerin kendi aile yapılarına ne şekilde bağlı kaldıklarını ve yaptıkları bu geçici göçün “aile” algılarını ve aile içi iletişimlerini ne şekilde etkilediğini öğreneceğiz.

Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesini sağlamak ve belirtilen amaçlara ulaşmak için; literatür verilerini derlenip ve literatürde yer alan tartışmaların çözümlenmesiyle ve KTÜ’deki yabancı uyruklu öğrencilere yöneltilen anket çalışması (100 kişi) ve mülakat çalışması (8 kişi) ile sınırlıdır.

Araştırmada katılımcıların yabancı dil olarak öğrendiği Türkçe bazı kelimeleri anlamamaları araştırmayı yaparken bir takım zorluklara neden olmuştur.

Bu çalışmanın temel hipotezi; Karadeniz Teknik Üniversitesi’ndeki yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışı deneyimleri onları; Türk kültürüne alışmaları yönünden olumlu, aile içi iletişim yönünden de olumsuz etkilemiştir. Bu temel hipotez altında yan hipotezler şöyle sıralanır:

1. K.T.Ü’deki yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışı eğitim deneyimi aile içi iletişimlerini olumsuz yönde etkilemiştir.
2. K.T.Ü’deki yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışı deneyimleri, anne ve babaları ile olan iletişimlerini olumsuz etkilemiştir.

3. K.T.Ü'deki yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışı deneyimleri, kardeşleri ile olan iletişimlerini olumlu yönde etkilemiştir.

4. K.T.Ü'deki yabancı uyruklu öğrenciler, Türkiye'deki problemlerini ailelerine anlatamamaktadırlar.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırma kapsamında daha ayrıntılı veri elde etmek için karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, sosyal ve insani bilimlerde kullanılmaktadır. Creswell'e göre, karma yöntemin özellikleri şu şekildedir(Creswell, 2014: 217):

1. Araştırma soruları veya hipotezler için nitel ve nicel verilerin toplanmasını içerir,
2. Her iki tür verinin analizini içerir,
3. Nicel ve nitel veri toplama işlemleri dikkatli bir şekilde yapılmalıdır (uygun örnekleme, bilgi kaynağı, veri analiz adımları),
4. Desenin analizinde, verilerin birleştirilmesinde, verilerin ilişkilendirilmesinde veya verilerin yerleştirilmesinde iki veri türü dahil edilir,
5. Bu işlemler veri toplamanın zamanlaması ve her veri tabanına verilen önemle beraber karma yöntem desenine dahil edilir.

Karma yöntem araştırmalarının temel varsayımı, nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte veya harmanlanarak kullanılmasının araştırma problem ve sorularının bu yöntemlerin ayrı kullanılmasından daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Araştırmada verilerin toplanma sürecinde önce nicel yöntem kullanılmıştır. Nicel teknik kapsamında hazırlanan anket soruları kapalı ve kısa cevaplı açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Bu anket içerisinde bireylerin demografik bilgilerine yönelik (cinsiyet, yaş, ülke, medeni hal, bölüm, kaç yıldır Türkiye'de oldukları, kardeş sayısı, bütçeleri... gibi) sorular sorulmuştur. Demografik bilgilerin akabinde bireylerin Türkiye'ye gelmeden önce ve şimdiki yaşantılarını ve çevreleri ile olan iletişimlerini ortaya çıkarmaya yönelik likert ölçekle hazırlanmış sorular sorulmuştur. Ayrıca ayrıntılı bilgi elde etme için katılımcılara nitel araştırma yöntemi olan mülakat tekniği uygulanmıştır.

Araştırma verilerinin toplanması sürecinde K.T.Ü' de okuyan yabancı uyruklu öğrencilerden 100 kişi ile bir anket çalışması, 8 kişi ile de mülakat çalışması yürütülmüştür. Anketler, K.T.Ü' ye çeşitli ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrencilere uygulanmıştır. Anket sonucunda elde edilen veriler SPSS ortamında değerlendirilmiştir. Mülakat sonuçları ise manüel olarak değerlendirilmiştir.

Nicel Araştırmalar ve Nitel Araştırma Veri Toplama Süreci

Karadeniz Teknik Üniversitesi yabancı uyruklu öğrencilerinin, yurtdışı deneyimleri ve aile iletişimindeki değişimi konu alan bu nicel araştırmada survey tekniği ile öğrencilerden gerekli veriler alınmıştır.

Bir çalışma evreninin eğilim, tutum ya da görüşlerini bu evrendeki bir örnekleme çalışarak nicel ya da sayısal olarak tanımlamaya imkân sağlar. Bu araştırmalar örneklemden evrene genelleme yapmak amacıyla, veri toplamada yapılandırılmış mülakatlar ve anketleri kullanan kitlesel ve boylamsal çalışmaları içermektedir. Survey ölçme tekniği kullanılarak yapılan araştırma 2016-2017 eğitim yılında gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma verileri ile değerlendirilerek sonuç raporunun yazıldığı nicel veriler, bu araştırmada verilmektedir.

Araştırma kapsamında yürütülen nitel araştırma, kendi içerisinde tek bir araştırma olduğu gibi saha uygulaması kendisinden önce başlayan nicel araştırmaya da pek çok konuda katkı sunmaktadır. Nitel araştırmada elde edilen veriler, nicel saha uygulaması sırasında kullanılan ölçme formuna nihai halinin verilmesinde kullanılmış bunula birlikte kendi içerisinde çözümlenerek raporlaştırılmıştır.

VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Nicel Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri

Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin %26'sını (26 kişi) kadın, %74'ünü (74kişi) erkek oluşturmaktadır. Bu araştırma kapsamında 26 kadın öğrenci ve 74 erkek öğrenci ile anket yapılmıştır.

Araştırma grubundaki öğrencilerin yaş dağılımı için elde ettiğimiz veriler gruplandırılmıştır. Öğrencilerin %30'u 18-21 yaş, %59'u 22-26 yaş, %10'u ise 27-31 yaş aralığında yer almaktadır.

Araştırma grubundaki katılımcıların; %30'unu eşit şekilde Azerbaycan (%10) – Afganistan (%10) - Suriye (%10) , %10'unu eşit şekilde Türkmenistan (%5) – Ukrayna (%5) , %12'sini eşit şekilde Endonezya (%6) – Çin (%6) , %12'sini eşit şekilde Togo (%3) – Somali (%3) – Gürcistan (%3) – Yemen (%3) , %14'ünü eşit şekilde Kamerun (%2) – Zambiya (%2) – Moğolistan (%2) – Nijer (%2) - Kazakistan (%2) – Kırgızistan (%2) – Rusya (%2), %22'sini her birine %1'lik kısım gelecek şekilde Libya, Eritre, Güney Kore, Tunus, Burkina Faso, Mali, Gine, Komor Adaları, Angola, Arnavutluk, Irak, Tacikistan, Cibuti, Malawi, Filistin, Pakistan, Nijerya, Gana, Bangladeş, Kolombiya, Sudan, Kenya olmak üzere toplamda 40 ülkeden öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırma grubundaki öğrencilerin %97'si (97 kişi) bekar, %2'si evli, %1'i diğer medeni durumda olduğunu belirtmektedir.

Araştırma katılımcılarının, %15'ini hazırlık sınıfı öğrencileri, %23'ünü 1. sınıf öğrencileri, %15'ini 2. sınıf öğrencileri, %16'sını 3. sınıf öğrencileri, %11'ini 4. sınıf öğrencileri, %16'sını yüksek lisans öğrencileri ve %4'ünü doktora öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin; %21'i bir yıldır, %23'ü iki yıldır, %20'si üç yıldır, %18'i dört yıldır, %12'si beş yıldır, %4'ü altı yıldır, %1'i yedi yıldır ve %1'i sekiz yıldır Türkiye'de yaşamaktadır.

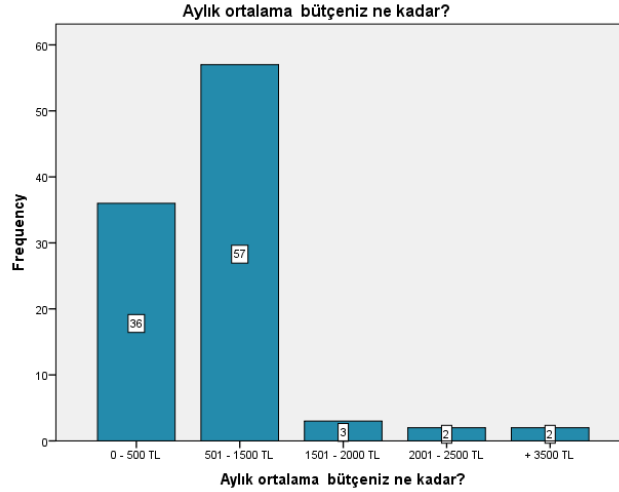
Araştırmaya katılan öğrencilerin kaç kardeş oldukları yüzdeleri şu şekildedir: %2'si bir kardeş, %19'u iki kardeş, %17'si üç kardeş, %22'si dört kardeş, %10'u beş kardeş, %8'i altı kardeş, %6'sı yedi kardeş, %6'sı sekiz kardeş, %6'sı dokuz kardeş, %1'i on kardeş, %2'si on bir kardeş, %1'i 18 kardeşdir.

Araştırma katılımcılarının %3'ünün hane içi kişi sayısı 2, %6'sının hane içi sayısı 3 kişi, %17'sinin hane içi kişi sayısı 4, %18'inin hane içi kişi sayısı 5, %20'sinin hane içi kişi sayısı 6, %8'inin hane içi kişi sayısı 7, %11'inin hane içi kişi sayısı 8, %5'inin hane içi kişi sayısı 9, %4'ünün hane içi kişi sayısı 10, %5'inin hane içi kişi sayısı 12, %1'ini hane içi kişi sayısı 13 olarak saptanmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerden %2'si bu soruya cevap vermemiştir.

Yurtdışı Deneyimi

Araştırmaya katılan öğrencilerin %54'ü “Daha önce yurt dışına çıkmış mıydınız?” sorusuna “hayır” cevabını vermiştir. Evet cevabını verenlerin ise; %1'i 1ay, %1'i 6 ay, %22'si farklı bir

ülkede 1 yıl boyunca, %7'si 2 yıl boyunca, %1'i 3 yıl boyunca, %1'i 4 yıl boyunca, %2'si 5 yıl boyunca, %2'si 6 yıl boyunca, %2'si 7 yıl boyunca, %3'ü 10 yıl boyunca, %1'i 12 yıl boyunca, %2'si 16 yıl boyunca, %1'i 19 yıl boyunca yurtdışına çıktıkları ülkede kalmışlardır.

Grafik : Araştırmaya katılan öğrencilerin aylık ortalama bütçeleri durumu:

Araştırmaya katılan öğrencilerin %36'sının aylık ortalama bütçesi 0-500TL, %57'sinin 501-1500TL, %3'ünün 1501-2000TL, %2'sinin 2001-2500TL, %2'sinin +3500TL aylık ortalama bütçeye sahip oldukları belirtilmiştir.

Nitel Araştırma Çalışma Grubunun Demografik Bilgileri

Mülakata katılan öğrencilerin 4'ü (K1, K2, K3, K4) kadın, 4'ü (K5, K6, K7, K8) erkek olmak üzere toplam 8 kişi ile yapılmıştır. Öğrenciler eğitim için sırasıyla; Türkmenistan, Libya, Suriye, Yemen, Gürcistan, Suriye, Somali ve Zambia ülkelerinden gelmektedirler. Öğrencilerin bölümleri sırasıyla; sosyoloji (1), elektrik elektronik mühendisliği (yüksek lisans), mimarlık (2), inşaat mühendisliği (yüksek lisans), inşaat mühendisliği (4), işletme (4) ve elektrik elektronik mühendisliği (1)'dir. Türkiye'de bulunma süreleri ise sırasıyla şu şekildedir: 1 yıl, 2 yıl, 2 yıl, 2 yıl, 5 yıl, 6 yıl, 5 yıl ve 2 yıldır. Katılımcıların kaç kardeş oldukları ise sırasıyla şu şekildedir: 4, 6, 4, 13, 1, 6, 4 ve 6 kardeşdir. Yurt dışına çıkma durumları ise sırasıyla şu şekildedir: yurtdışına çıkmadım, yurt dışına çıkmadım, evet 14 yıl farklı bir ülkede yaşadım, evet 18 yıl farklı bir ülkede yaşadım, evet, evet 20 gün farklı bir ülkede yaşadım, evet 7 yıl farklı bir ülkede yaşadım, evet 3 yıl farklı bir ülkede yaşadım' şeklindedir.

ÖRNEKLEMİN KTÜ ÖNCESİ VE SONRASINDA AİLE İLETİŞİM DURUMLARI TÜRKİYE'YE GELMEDEN ÖNCE

Türkiye'ye Gelmeden Önce Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumları

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Boş zamanlarımda aileme ev işlerinde yardım ederdim” cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %34'ü kesinlikle katılıyorum, %55'i katılıyorum, %6'sı kararsızım, %4'ü katılıyorum ve %1'i kesinlikle katılmıyorum. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu boş zamanlarında ailelerine yardım etmektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Boş zamanlarımı arkadaşarımla geçiririm.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %14'ü kesinlikle katılıyorum, %59'u katılıyorum, %16'sı katılmıyorum, %10'u katılmıyorum ve %1'i kesinlikle katılmıyorum. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, boş zamanlarını arkadaşarıyla geçirmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Boş zamanlarımda kardeşlerimle alışverişe giderdik.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %7'si kesinlikle katılıyorum, %45'i katılıyorum, %18'i kararsızım, %24'ü katılmıyorum, %6'sı kesinlikle katılmıyorum. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu boş zamanlarında kardeşleri ile alışverişe gitmekten keyif aldığını belirtmektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Boş zamanlarımı annem ve babamla geçirmekten keyif alırım.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %35'i kesinlikle katılıyorum, %45'i katılıyorum, %14'ü kararsızım. %5'i katılmıyorum ve %1'i kesinlikle katılmıyorum.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Boş zamanlarımda sosyal sorumluluk projelerine katılırdım.” cümlesine katılma oranları: %15'i kesinlikle katılıyorum, %37'si katılıyorum, %27'si kararsızım, %16'sı katılmıyorum ve %5'i kesinlikle katılmıyorumdur.

Araştırma katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye'ye gelmeden önce; boş zamanlarında ailelerine yardım etmekte, kardeşleriyle ve arkadaşarıyla vakit geçirmekte ve anne - babalarıyla vakit geçirmekten keyif almaktadır.

Mülakat katılımcıların; Türkiye'ye gelmeden önce boş zamanlarını değerlendirme durumları, ülkeden ülkeye değişmektedir. Arap yarım adasında yaşayan özellikle kadın

öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri alanlar kısıtlı hatta yok denecek kadar sınırlıdır. Tek sosyal alan ev ve okul olarak belirtilmiştir. Afrika ülkelerinde ise genel olarak sosyal faaliyetler arkadaş ortamında yapılmaktadır. Aile ile etkinlik yapılmamaktadır.

“... Kitap okurdum, ev işi yapardım ya da uyurdum. Etkinlik yok.” K2,

“... Arkadaşlarla gezeriz, konuşuruz, piknik yaparız. Ailemle piknik yapmıyoruz. Alışveriş imkanımız da yok. Somali, gerek sosyal faaliyet açısından gerek ekonomik açıdan gelişmiş bir ülke değil.” K7.

“... Genellikle film ve dizi izliyordum. Savaştan dolayı Suriye’den Arabistan’a taşındık. Arabistan’da tek başıma bir yere çıkamıyorum çünkü Arabistan’da kadınlar araba kullanamıyor, ancak babam evde olduğu zamanlarda dışarı çıkabiliyoruz. Sosyal ortamım ev ve okul. Okulda atölyelerde etkinlik yapıyorduk.” K3.

“... Sosyal bir insanım. Yemen’de üniversitede asistan olarak çalıştım ve Arabistan’da da mimarlık ofisinde çalıştım. Alışveriş yapardım. İnternet kullanırdım. Film izlerdim.” K4.

“...Türkmenistan’da Türk dili ve matematik kurslarına giderdim. Alışveriş ve piknik yapardım. Liseyi bitirdikten sonra ailemden uzakta bir işte çalıştım. Arkadaşlarla toplanırdık, şarkı söylerdim, şiir yazardım. Yazarlarla toplanıp kendimizi geliştirirdik. Kıyafet olarak pek alışveriş yapmazdım kendi kıyafetlerimi kendim dikerdim. Ülkemde yiyecek ucuz ama kıyafet çok pahalı olduğu için. Ailemle ise misafir çağırırdık sohbet ederdik. Annemle yemek yapmaktan çok hoşlanırdım.” K1.

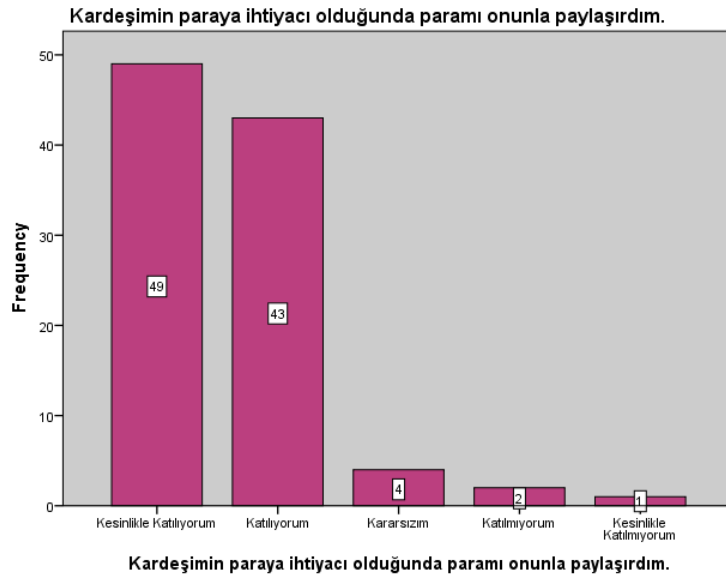
Aile, Kardeş, Arkadaş Ve Sosyal Çevre İle Olan İletişim

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Erkek- kız arkadaşımı ailemle rahatlıkla tanıştırebilirim.” cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %17’si kesinlikle katılıyorum, %41’i katılıyorum, %13’ü kararsızım, %19’u katılmıyorum ve %9’u kesinlikle katılmıyorumdur. Erkek- kız arkadaşımı ailemle rahatlıkla tanıştırebilirim, cümlesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı ise şu şekildedir.

Araştırmaya katılan 26 kadın öğrenciden 4'ü kesinlikle katılıyorum, 11'i katılıyorum, 2'si kararsızım, 6'sı katılmıyorum,2'si kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir.1 kişi de cevap vermemiştir. 74 erkek öğrencinin ise; 13'ü kesinlikle katılıyorum, 30'u katılıyorum, 11'i kararsızım, 13'ü katılmıyorum ve 9'u kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin cinsiyete göre kız- erkek arkadaşını aile ile tanıştırma konusundaki genel kanı arkadaşlarımı ailemle rahatlıkla tanıştırebilirim yönündedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ailemin onaylamadığı biriyle arkadaş olmam.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %16'sı kesinlikle katılıyorum, %24'ü katılıyorum, %27'si kararsızım, %18'i katılmıyorum ve %13'ü kesinlikle katılmıyorum.

Kardeşlerle Olan İletişim

Grafik : Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeşinin paraya ihtiyacı olduğunda paylaşma durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “kardeşimin paraya ihtiyacı olduğunda paramı onunla paylaştım.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %49'u kesinlikle katılıyorum, %43'ü katılıyorum, %4'ü kararsızım, %2'si katılmıyorum ve %1'i kesinlikle katılmıyorum.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Kardeşime her şeyi rahatlıkla anlatabilirdim.” cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %32'si kesinlikle katılıyorum, %38'i katılıyorum, %17'si kararsızım, %11'i katılmıyorum ve %'i kesinlikle katılmıyorum.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Kardeşimle kavga ettiğimizde aramızı kendimiz düzeltiriz.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %36’sı kesinlikle katılıyorum, %46’sı katılıyorum, %14’ü kararsızım ve %3’ü katılmıyorum.

Mülakata katılan öğrencilerin kardeşleri ile iletişimi samimi bir şekildedir. Eşya, kıyafet veya özel bilgilerini kardeşleriyle paylaşmaktadırlar. Trabzon’a geldikten sonra ise telefonda anne ve babadan çok kardeşlerle konuşulduğu belirtilmiştir. Kendinden büyük ya da yaş farkı az olan kardeşlerle anlaşmanın daha kolay olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca öğrencilerin Trabzon’daki kişisel problemlerinden pek bahsetmedikleri belirtilmiştir. Buradaki sıkıntılarından bahsettikleri zaman ailelerinin üzülmelerinden korkmaktadırlar.

“... Kardeşlerim arasında en büyük benim, bu yüzden onlara örnek olmam gerekir. Onlar küçük oldukları için bana saygı duyarlardı. Özel bilgilerimi ve eşyalarımı kız kardeşimle paylaştım...” K1.

“... Kıyafet hayır ama para paylaştım. Burada pek sıkıntı yaşamadım bu yüzden pek bir şey de anlatmadım...” K8.

Aile İçi İletişim

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ailemizde oluşan problemleri hemen çözmeye çalışırız.” cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %40’ı kesinlikle katılıyorum, %49’u katılıyorum, %9’u kararsızım ve %2’si katılmıyorum. Buradaki genel kanı, olası bir problemde ailelerin sorunlarını hemen çözmekte olduklarıdır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “aile içinde olası bir problemde herkesin eşit söz hakkı vardır.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %26’sı kesinlikle katılıyorum, %48’i katılıyorum, %17’si kararsızım, %8’i katılmıyorum ve %1’i kesinlikle katılmıyorum. Katılımcıların genel kanısı, aile içinde olası bir problem durumunda herkesin eşit söz hakkı olduğu yönündedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Evde en son kararı babam verir.” cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %29’u kesinlikle katılıyorum, %38’i katılıyorum, %18’i kararsızım, %13’ü katılmıyorum ve %2’si kesinlikle katılmıyorum. Genel kanı evde en son kararı babam verir yönündedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ Babamla kavga ettiğimizde bunu önce annemle paylaşırım.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %16’sı kesinlikle katılıyorum, %37’si katılıyorum, %21’i kararsızım, %11’i katılmıyorum ve %15’i kesinlikle katılmıyorum. Yabancı uyruklu öğrencilerin verdikleri bu cevaba göre genel kanı, anneleri ile iletişimi babaları ile olan iletişimlerine göre daha iyi boyuttadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Üzgün olduğumda ailem bana nedenini sorar.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %43’ü kesinlikle katılıyorum, %45’i katılıyorum, %6’sı kararsızım, %4’ü katılmıyorum ve %2’si kesinlikle katılmıyorum. Burada katılımcıların ailelerinin evlatlarıyla ilgilendikleri her hangi bir sorun yaşadıklarında onlara nedenini sordukları kanısına varılmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Dışarıda yaşadığım problemleri ailemle paylaştım.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %14’ü kesinlikle katılıyorum, %28’i katılıyorum, %21’i kararsızım, %26’sı katılmıyorum, %21’i kesinlikle katılmıyorum.

TÜRKİYE’YE GELDİKTEN SONRAKİ (ŞİMDİKİ) DURUM

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Gece geç saatte dışarı çıktığımda ailem beni merak eder.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %19’u kesinlikle katılıyorum, %38’i katılıyorum, %9’u kararsızım, %26’sı katılmıyorum ve %8’i kesinlikle katılmıyorum.

Araştırmaya katılan 26 kadın yabancı öğrenci, gece geç saatte dışarı çıktığımda ailem beni merak eder, cümlesine yanıt dağılımı şu şekildedir. Öğrencilerin; 9’u kesinlikle katılıyorum, 9’u katılıyorum, 2’si kararsızım, 5’i katılmıyorum, 1’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde işaretlemiştir. Erkek öğrencilerin yanıt dağılımı ise şu şekildedir. Araştırmaya 74 erkek öğrenci katılmıştır. Bunlardan 10’u kesinlikle katılıyorum, 29’u katılıyorum, 7’si kararsızım, 21’i katılmıyorum, 7’si kesinlikle katılmıyorum şeklindedir.

Aile İle Olan İletişim

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ailemle sürekli telefonda konuşuruz.” Cümlesine katılım oranı şu şekildedir: %26’sı kesinlikle katılıyorum, %41’i katılıyorum, %5’i kararsızım, %23’ü katılmıyorum ve %5’i kesinlikle katılmıyorum.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ ailemle sürekli görüntülü konuşuruz.” Cümlesine katılım oranı şu şekildedir: %16’sı kesinlikle katılıyorum, %46’sı katılıyorum, %11’i kararsızım, %24’ü katılmıyorum, %3’ü ise kesinlikle katılmıyorum.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Ailemle arkadaşlarım hakkında konuşuruz.” Cümlesine katılım oranı şu şekildedir: %10 kesinlikle katılıyorum, %48’i katılıyorum, %19’u kararsızım, %21’i katılmıyorum ve %2’si kesinlikle katılmıyorum.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Ailem bana sürekli güvendiklerini söylerler.” Cümlesine katılım oranı şu şekildedir: %43’ü kesinlikle katılıyorum, %46’sı katılıyorum, %7’si kararsızım, %3’ü katılmıyorum ve %1’i kesinlikle katılmıyorum.

Katılımcılara ailelerine anlatamayacakları şeyler sorulduğunda alınan yanıtlarda çoğunluğun kanaatine göre; buradaki problemler (%20), hastalık durumu (%16), özel hayat (%23), alttan dersler (%21) ve para durumu (%14) şeklindedir.

Mülakat katılımcıları, “iletişim” kelimesinin net bir tanımını yapmakta zorlanmışlardır. Genel olarak, en az iki kişi arasında geçen sözlü veya yazılı olarak konuşma biçimi olarak tanımlanmıştır. Araştırma grubundaki öğrenciler, Türkiye’ye gelmeden önce aileleri ile aynı evde yaşamaktadırlar ve çoğunlukla yüz yüze iletişim kurmaktadırlar. Türkiye’ye geldiklerinde ise daha çok telefon ya da internet aracılığıyla iletişime geçtikleri belirtilmiştir. Katılımcıların arkadaşlarıyla ve çevre ile iletişimleri ise cinsiyete ve yaşadıkları ülkeye göre değişmektedir. Çoğunlukla eski arkadaşlarla araya mesafe girdiği için eskisi gibi yakın olmadıkları ve çok fazla iletişim kurmadıkları belirtilmiştir.

“... Evdeyken genellikle yüz yüze konuşuyoruz. Farklı düşünce yapısına sahip olduğumuz için bazen sorunlar yaşayabiliyoruz. Kardeşlerimle iletişimim iyi. Arkadaşlarımla da iletişimim iyi ama önceden daha samimiydik şimdi araya mesafe girdiği için pek konuşamıyoruz bu da uzaklaşmalara neden oluyor.” K2.

“... Ailem ile iletişimim çok iyi ama araya mesafe girdiği için ailem beni çok merak ediyor. Ülkemde yeterli alanda wifi yok. Wifi olan yerlerde ise internet sınırı var. Sadece belirli günlerde internet iyi çalışıyor ama o zaman da çok pahalı oluyor. Kardeşlerimle iyiyiz, hatta biri Türkiye’de okuyor. Arkadaşlarımla aram her zaman iyi olmuştur, buradakilerle de çok iyi. Trabzon’da arkadaş çevrem çok genişledi. Arkadaş

seçimimde ülke ayrımı yapmam benim için samimi olması yeterlidir. Arkadaşlarımın hepsi beni seviyor. Benim kendime ilke edindiğim bir anlayışım var: Karşıdakine gülümsersen o da sana gülümser, sen nasıl bir insan olursan çevrende öyle olur.” K1.

Türkiye’deki Problemleri Aile ile Paylaşma Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ Burada herhangi bir problemim olduğunda bunu anne-babama söylemem.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %21’i kesinlikle katılıyorum, %35’i katılıyorum. %13’ü kararsızım, %22’si katılmıyorum ve %9’u kesinlikle katılmıyorum.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ Burada herhangi bir problemim olduğunda bunu kardeşimle paylaşırım.” Cümlesine katılım oranı şu şekildedir: %11’i kesinlikle katılıyorum, %42’si katılıyorum, %21’i kararsızım, %18’i katılmıyorum ve %7’si kesinlikle katılmıyorum.

Araştırma katılımcıları, Türkiye’de herhangi bir problem yaşadığında bunu aileleri ile paylaşmak istememektedirler. Eğer paylaşırlarsa, ailelerin korumacı tutumu ve ailelere mesafenin verdiği merak duygusu yüzünden, ailelerinin çok üzüleceğini düşünmektedirler.

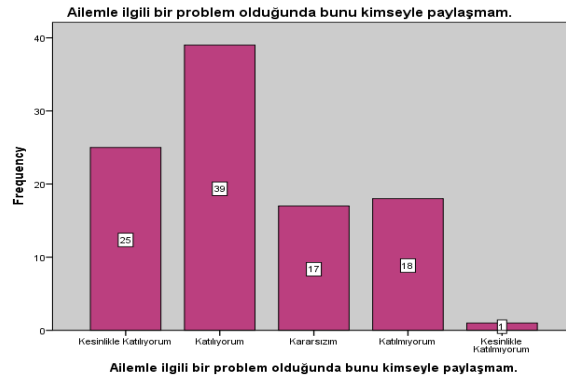
Katılımcıların Ailelerine Anlatamayacakları Şeyler

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerine anlatamayacağı şeyler ve dağılımları şu şekildedir: %2’si ahlaken uygun olmayan şeyleri, %3’ü stresli olduğunu, %2’si Türklerin yabancılara kötü davrandığını, %14’ü para durumunu, %4’ü kötü alışkanlıklarını, %21’i alttan derslerini, %16’sı hastalık durumunu, %2’si kendini yalnız hissettiğini, %20’si Türkiye’deki problemlerini, %2’si az yemek yediğini, %23’ü özel hayatını. Katılımcıların %19’u ise aileme anlatamayacağım bir şey yok demiştir.

Katılımcıların Anne ve Babalarının, Onlara Eskisi Gibi Davranmama Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ Annem-babam bana eskisi gibi yakın davranmıyor.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %8’i kesinlikle katılıyorum, %13’ü katılıyorum, %14’ü kararsızım, %31’i katılmıyorum ve %34’ü kesinlikle katılmıyorum. Katılımcıların büyük çoğunluğunun kanaati anne ve babalarının kendilerine olan davranışlarında herhangi bir değişim olmadığı yönündedir.

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailevi Problemlerini ve Özel Bilgilerini Çevreleriyle Paylaşma Durumu

Grafik : Araştırmaya katılan öğrencilerin ailevi problemlerini kimseyle paylaşmama durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Ailem ile bir problemim olduğunda bunu kimseyle paylaşmam.” Cümlesine katılım oranları şu şekildedir: %25’i kesinlikle katılıyorum, %39’u katılıyorum, %17’si kararsızım, %18’i katılmıyorum ve %1’i kesinlikle katılmıyorum.

Katılımcılar, ailevi problemlerini çevreleriyle paylaşmamaktadırlar. Mülakat katılımcılarından alınan ayrıntılı bilgilerde genel kanaat, bunun özel bir konu olduğu ve kimsenin aile yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmasına gerek olmadığı yönündedir.

Katılımcıların Bir Yere Gezmeye Giderken Ailelerinden İzin İsteme Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Bir yere gezmeye giderken ailemden mutlaka izin isterim.” Cümlesine verdikleri cevap oranı şu şekildedir: %43’ü evet, %57’si hayır. Katılımcıların yarısından fazlası gittikleri her yeri ailelerine bildirmemektedirler.

Katılımcıların Evlerinde İnternet Olma Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Ailemin evinde internet var.” Başlığına cevap oranları şu şekildedir: %76’sı evet, %24’ü hayır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun evinde internet bulunmaktadır.

Önceden ve Şuan Aile ile Olan İletişim Sıklığı, Yolu ve Boyutu

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Ailenizle telefonda görüşme sıklığınız nedir?” sorusuna verdikleri yanıtların oranı dağılımı şu şekildedir: %25’i hergün, %26’sı haftada 2 kez, %25’i haftada 1 kez ve %24’ü 2 hafta ve daha fazlası.

Katılımcıların Aileleri İle Telefonda Görüşme Sıklığının Cinsiyete Göre Dağılımı

Ailelerin telefonda sesli görüşme sıklığı ile cinsiyete göre verilen cevapların ilişkisi şu şekildedir: kadın katılımcıların %42,2’si hergün, %23,2’si haftada 2 kez, %23,2’si haftada bir kez ve %11,5’i 2 hafta ve daha fazlası sürededir. Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin; %18,9’u her gün, %27’si haftada 2 kez, %25,6’sı haftada 1 kez ve %29.5’i 2 hafta ve daha fazlası sürede aileleri ile sesli görüşme yapmaktadırlar.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Ailenizle telefonda yazılı mesaj yoluyla görüşme sıklığınız nedir?” sorusuna verdikleri yanıt oranı dağılımı şu şekildedir: %47’si her gün, %21’i haftada 2 kez, %16’sı haftada 1 kez, %15’i 2 hafta ve daha fazlası.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ Ailenizle internetten görüntülü görüşme sıklığınız nedir?” sorusuna verdikleri yanıt oranı dağılımı şu şekildedir: %22’si her gün, %15’i haftada iki kez, %25’i haftada bir kez, %35’i 2 hafta ve daha fazlası.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “Ailenizle mektup yoluyla görüşme sıklığınız nedir?” sorusuna verdikleri yanıt dağılımı oranı şu şekildedir: %54’ü hiç mektuplaşmıyoruz, %4’ü her gün mektuplaşıyoruz, %5’i haftada 2 kez mektuplaşıyoruz, %4’ü haftada bir kez mektuplaşıyoruz, %33’ü 2 hafta ve daha fazlası sürede mektuplaşıyoruz.

Araştırmaya katılan öğrencilerin, “ Ailenizle e- mail yoluyla görüşme sıklığınız nedir?” sorusuna verdikleri yanıt dağılımı oranı şu şekildedir: %33’ü hiç, %12’si her gün, %5’i haftada 2 kez, %4’ü haftada 1 kez, %46’sı 2 hafta ve daha fazlası.

Katılımcıların yarısına yakını 2 hafta ve daha fazla sürede e-mail yoluyla iletişim kurmaktadır. %33’lük kısım ise azımsanmayacak oranla e-mail yoluyla iletişim

kurmamaktadırlar. E-mail yoluyla iletişimi resmi bulmakta ve aileleri ile iletişimlerinde bu resmiyete gerek duymadıklarını söylemektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aile iletişimindeki değişim çoğunlukla olumlu yönde olmuştur. Mesafenin ve yalnız yaşamın verdiği aileye özlem bağları kuvvetlendirmiştir. Katılımcılar kardeşleriyle her gün mesajlaşmakta ve anne babaları ile de her hafta mutlaka konuşmaktadırlar. Bu görüşmelerde arayan taraf genellikle aile olmaktadır.

“... Aile de en büyük olduğum için kardeşlerime saygı göstermeli örnek olmalıyım, bize bu şekilde öğretildi. Aramızda bir problem olduğu zaman annem ve babam sen affedeceksin, biz olsak da olmasak da sen kardeşlerinle ilgileneceksin, sen ne yaparsan onlar da onu yapar derler. Bu yüzden hatalarımı kardeşlerime söylemiyorum. Onlara kötü örnek olmak istemiyorum. Buraya gelince ailemden para istemek zorunda kaldım. 22 yaşındayım ve bu yaşta onlardan para istemek zor geliyor. O yüzden kısıtlı kullanıyorum. Şuan ise genellikle ben arıyorum çünkü buradan aramak daha ucuz. Bana karşı davranışlarında bir değişim olmadı. Eskiden de şimdi de bana karşı güvenleri sonsuz... Kardeşlerimden büyük olduğum için kendi paramı kendim kazanmak isterim. Türkmenistan’da hep erkek olmak isterdim. Çünkü ülkemde kadınlara her şey kısıtlıdır. Kadınlar özgür değil. Kadın olduğumuz için istediğimiz her şeyi yapamıyorduk, ben ise her zaman her şeyi kendim yapabileceğime çok güvenirdim. Bu yüzden babam bana “oğlum” derdi. Bir şey için izin istediğimde izin vermezlerse kabul ettirmek için elimden geleni yapardım...” K1.

“... Eskiden babamla çok kavga ederdik, annemle ise çok iyi anlaşırđık. Şimdi tam tersi oldu, babamla daha iyi anlaşılıyor. Kurduğum şirketleri birlikte yönetiyoruz... Erkek olduğum için aileme karşı duygularımı pek belli edemiyorum. Genel olarak iletişimimizde bir sıkıntı olmuyor.” K6.

Eğitim için Türkiye’yi Seçme Nedenleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin, eğitim için Türkiye’yi seçme nedenlerinin başında şunlar gelmektedir: buradan burs kazanmaları, kaliteli eğitim verilmesi, farklı kültürleri öğrenme istekleri, mesafe yakınlığı ve Müslüman ülke olması.

Katılımcıların Türk Kültürüne Alışma Durumu

Araştırmaya katılan öğrencilerin en çok sıkıntı çektikleri şeyler dil öğrenmek ve Türk yemeklerine alışmak olmuştur. Türkmenlere göre, Türk yemekleri çok acıdır fakat Arap Yarım Adasından gelen öğrencilere göre ise tatsız, tuzsuz ve baharatsız olduğu söylenmektedir. Müslüman ve Türkmen olan öğrencilerin Türk kültürüne alışmalarında sıkıntı olamamıştır. Benzer kültürler olduğu belirtilmiştir. Arabistan bölgesinden gelen öğrenciler, benzer kültürler olduğunu fakat kendi ülkelerinin daha dindar olduğunu belirtmişlerdir.

“... Burada yemek sıkıntılıydı ne yiyeceğimi bilemedim. Her şey çok acı geldi. Bizim çayımız ve buradaki çay çok farklı, biz yeşil çay içeriz bu çayı ilk kez denedim. İlk içtiğimde pek beğenmemiştim ama şimdi çok alıştım. Ülkeme götürmeyi düşünüyorum.” K1.

Şimdiki Durumunuzla İlk Geldiğiniz Durumunuz Kıyasladığınızda Ne Gibi Değişimler Oldu?

Araştırmaya katılan öğrenciler ilk geldiği zamanla şimdiki zamanı kıyasladıklarında, artık Türkçeyi öğrendiklerini ve eskisi gibi sıkıntı çekmediklerini söylemişlerdir. Davranışların da küçük değişimler olduğu fakat aile iletişimlerinde pek bir değişim olmadığını belirtmişlerdir. Siyahi öğrenciler ilk geldikleri zamanlarda Türklerin onlara bakmasından rahatsız olmaktadır fakat zamanla buna da alıştıklarını belirtmişlerdir.

“... İlk geldiğimde burada kalabileceğimi zannetmiyordum ama alıştım. Fikirlerim değişti. Artık Türkler gibi olduğumu düşünüyorum...” K7.

“... Türkçe konuşamıyordum, şimdi Türkçe konuşabiliyorum. İnsanlar bana çok bakıyorlardı, halen bakıyorlar ama okadar bakmıyorlar. O zaman çok rahatsız oluyordum. Şimdi hmm böyle onlar bakıyorlar baksınlar, alıştım...” K8.

“... Pek bir şey değişmedi. Fikirlerim ülkemdekilere göre daha açık fikirlere sahiptim. Ülkemde de burda da özgür düşünce var. Burada daha güçlü eğitim almak için geldim...” K4.

“... ilk geldiğim zamanlarda Trabzon'un çok gelişmiş bir yer olduğunu düşünüyordum. Eğitim olarak burası çok zor... Trabzon'da insanlar çok yaşlı, farklılıklara açık değiller, ilk geldiğimde sınıftakilerden yaş olarak büyük olduğum

için sıkıntı çekerim zannetmişim ama öyle olmadı... Ailem değiştiğimi düşünmüyor, ama oradaki arkadaşlarım çok değiştiğimi düşünüyorlar...” K1.

Katılımcıların Türkiye’deki Arkadaşları Ve Ortamı

Katılımcıların büyük çoğunluğu, kendileri gibi başka ülkelerden gelen öğrencilerle aynı durumda oldukları için onlarla daha iyi anlaşmaktadırlar. Aynı sıkıntıları ve aynı özlemi yaşadıkları için birbirlerini daha iyi anladıklarını düşünmektedirler. Sosyal aktivitelere birlikte katılmakta ve kendi yemek kültürlerini, müzik kültürlerini, dans kültürlerini... arkadaşlarına anlatmaktadırlar.

“... En çok yabancılar ile arkadaşım. Film izleriz, gezeriz. Türkiye’ye gelirken aynı durumdayız, sıkıntılarımız ortak bu yüzden nlarla daha yakınım.” K4.

“... Sinemaya gidiyoruz. Farklı ülkelerden gelen arkadaşlar çok fazla, onlarla ülkelerimiz hakkında konuşuyoruz. Onların kültürlerini öğreniyoruz, onlara kültürümüzü öğretiyoruz. Farklılıklar hoşumuza gidiyor. Her kesimden arkadaşım var ayırım yapmıyorum ama en çok yabancılarla birlikteyiz çünkü aynı şeyleri yaşıyoruz... en mutsuz günüm de ülkemden buraya geldiğim zaman ailemden ayrıldığı zaman, ailemden birirleri hastalandığı zaman üzülüyorum...” K3.

SONUÇ

Küreselleşme, son yıllarda sıklıkla kullanılan kavramlardan biridir. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle önemli bir ivme kazanmıştır. Küreselleşme olgusu ekonomik bir içerik yanında, üst yapı kurumlarına yansıyan kültürel, sosyal ve politik bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik, politik, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesidir. Farklı toplumsal kültürlerin inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen ancak birbirleri ile bağlantılı olguları içerdiği bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına gelmektedir. Günümüzde ülkelerin; ekonomik, sosyal ve teknolojik alanda birbirlerine yaklaşımları aralarındaki işbirliğini güçlendirmiştir. İlaveten ortak hareket etme zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Dünyadaki ülkelerle birlikte

ortak hareket etme ve dünyadaki eğilimlere uygun davranma zorunluluğu, küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşme çok uzun yıllardır mevcut olan bir süreci ifade etmektedir. Fakat küreselleşmenin kimliği tahrip eden değişimlerle birlikte yeni bir aşamaya geçildiği ve bunun daha hızlı ve büyük olduğu değerlendirilmektedir. Yeni teknolojiler ve yeni örgütlenme biçimleri, kısa ömürlü popüler ürünleri ve tüketim biçimleriyle sermayenin hızla akışı ve yer değiştirmesi, ulusal ekonomilerin ayakta kalma koşullarının değişmesi küreselleşmenin bugünkü görünümünü anlatmaktadır. İçinde yaşadığımız bilgi toplumu döneminde iş gücü hareketliliğinin yanı sıra öğrenci ve öğretim elemanlarının da hareketliliğini arttırmıştır.

İnsanoğlu; aklını kullanabilmesi, duygu ve düşüncelerini başkalarına da aktarabilme yetisine sahip olması özelliğiyle diğer canlılardan ayrılır. Bu özellikleri gerçekleştirirken başvurdukları tek yol; iletişimdir. Yüzyıllar boyu kurmuş oldukları iletişim sayesinde birbirlerini etkileyerek, çabalarını, emeklerini, düşüncelerini, kültür ve uygarlıklarını geliştirerek, bugünkü uygarlık düzeyine ulaşmış oldukları görülmektedir. İnsan için iletişim, her şeyden önce organizma olarak var olmasında, ardından psikolojik ve kültürel bir varlık olarak toplumsal ve kültürel çevreyi kavrayıp kendine bu çevre içinde uygun bir yer bulmasında temel bir vazifeye ve öneme sahiptir.

Türkiye'ye dış ülkelerden göç eden ya da Türkiye dışında yetişmiş ve öğreniminin devamını Türkiye'de geçirmek isteyen öğrencilere yabancı öğrenci demekteyiz. Üniversite yaşamı genelde ülkemizde ve diğer ülkelerde kaygı stres üretecek bir ortamın niteliğini taşımakta ve birey olarak gelişimsel sorunları üzerinde barındırmaktadır.

K.T.Ü.'deki yabancı uyruklu öğrencilerin **Türkiye'ye gelmeden önce** normal bir aile yaşantıları olduğu saptanmıştır. Ülkelerinde; aileleriyle, arkadaşlarıyla ve çevreleriyle iletişimleri iyi düzeydedir. Katılımcıların boş zamanlarını değerlendirmeleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte cinsiyet farkından da kaynaklanan değişiklikler oluşmaktadır. Genel olarak, boş zamanlarını aile ve arkadaşlarıyla geçirmektedirler. Türkmen öğrencilerden kadın olanlar ülkelerinde her yönden özgür olmadıklarını bunun da hareketlerini kısıtladığını belirtmektedirler. Türkmen erkek öğrencilerin ise kadınlara karşı saygılı ve anlayışlı davrandıkları gözlemlenmiştir. Ülkelerinde iç karışıklık ya da savaş olan öğrenciler ise ev ve okulda sosyalleşmektedirler.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar açısından düşünüldüğünde;

Temel hipotezimiz; “Karadeniz Teknik Üniversitesi’ndeki yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışı deneyimleri onları; Türk kültürüne alışmaları yönünden olumlu, aile içi iletişim yönünden de olumsuz etkilemiştir.” doğrulanmıştır. Katılımcıların **yurtdışı deneyimleri sonucunda** Türk kültürüne alıştıkları belirtilmiştir. İlk geldiği zamanlarda pek çok sıkıntı çekmişler fakat zamanla Türk kültürüne ayak uydurmuşlardır. Kendi ülkelerine gittiklerinde oradaki davranışları yadırgar hale gelmişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğunun kanaati aile iletişimlerinde değişim olmadığı yönündedir. Fakat sosyal çevreleri ile olan iletişimlerinde zayıflamalar olduğu düşüncesindedir. Türkiye’deki yaşantılarında günlerinin çok yoğun geçtiği bu yüzden eski arkadaşlarıyla iletişim kopukluğu yaşadıklarını belirtmektedirler. Her ne kadar aileleri ile olan iletişimlerinde değişim meydana gelmediğini söyleseler de aileleri ile olan iletişim sıklıkları bize doğru cevabı vermektedir. Araştırma grubu anne ve babaları ile olan iletişim sıklığını çok uzatmaktadır. Türkiye’de yaşadıkları hayatı, gün içindeki etkinliklerini ve özellikle psikolojik durumlarını aileleri ile paylaşmamaktadırlar. Bu nedenle birinci hipotezimiz olan, “K.T.Ü’ deki yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışı eğitim deneyimi aile içi iletişimlerini olumsuz yönde etkilemiştir.” de doğrulanmıştır.

İkinci hipotezimiz, “K.T.Ü’ deki yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışı deneyimleri, anne ve babaları ile olan iletişimlerini olumsuz etkilemiştir.” ve “K.T.Ü’deki yabancı uyruklu öğrencilerin yurtdışı deneyimleri, kardeşleri ile olan iletişimlerini olumlu yönde etkilemiştir.” Şeklindeki üçüncü hipotezimiz doğrulanmıştır. Araştırma grubunun, ailelerin %76’sının evinde internet olmasına rağmen çoğunluğun görüntülü görüşme sıklıkları iki hafta ve daha fazla süredir. Katılımcılar ailelerine özlemlerini belirtmektedirler fakat görüşme sıklıkları sadece kardeşlerle yoğun anne ve baba ile seyrek. Katılımcılar herhangi bir problemleri olduğunda bunu aileleri ile paylaşmamaktadırlar onların yerine kardeşleri ile paylaşmaktadırlar.

Dördüncü hipotezimiz, “K.T.Ü’deki yabancı uyruklu öğrenciler, Türkiye’deki problemlerini ailelerine anlatamamaktadırlar.” doğrulanmıştır. Katılımcıların yarısından fazlası ailevi problemlerini Türkiye’deki arkadaşlarıyla paylaşmak istememektedirler. Türkiye’deki problemlerini ise anne veya babalarıyla paylaşmak yerine kardeşleriyle paylaşmaktadırlar. Ailelerin yarısından fazlası deneklere düzenli olarak para göndermemektedirler. Kendi

imkanları doğrultusunda herhangi bir işte çalışmalarına izin vermektedirler. Ailelerin %89'u deneklere, onlara güvendiklerini söylemektedirler. Katılımcılar, aileleri ile olan bağlarında özlemden dolayı kuvvetlenme olduğunu söylemektedirler. Fakat herhangi bir problemlerini onlarla paylaşmamaktadırlar. Deneklere, ailelerine anlatamayacakları şeyler sorulduğunda ilk olarak çoğunluğun anlatamayacağı durum özel hayat olarak belirlenmiştir. İkinci olarak alttan dersler ve üçüncü olarak da buradaki problemler yazılmıştır.

Deneklerin %60'ı boş zamanlarını yurttan veya evde geçirmektedirler. Vakitlerinin çoğunu internet başında geçirmektedirler. Küreselleşmenin hızlanması ve kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinde iletişim ve bilgisayar teknolojilerinin önem kazanması, interneti küresel sistemin kültürel mecrası haline getirmiştir. Geleneksel kitle iletişim araçlarının önüne geçen internet, gündelik hayatı ve kültürel alanı hızlı bir şekilde dönüştürmektedir. Artık gündelik hayatın örgütlenmesinde internet dolayısıyla gerçekleşen toplumsal etkileşim daha ağırlık kazanmaktadır. İnternet diğer kitle iletişim teknolojileriyle birlikte, küreselleşmeyle gelen başat kültürel değerlerin temel taşıyıcısı ve dağıtıcısı konumundadır. Kısaca, internet küresel sistemin hegemonyasını kurduğu ve yaydığı en temel mecradır.

Genel olarak; Günümüzün sanal ortam kullanıcıları tarafından bir alışkanlık haline gelen sosyal medya kullanımı, her kültürden ve her kesimden geniş kitlelerin, sosyal taleplerine yanıt verirken; aynı zamanda bu ortamı eleştirenlerin odak noktasında yer almaktadır. Yeni iletişim ortamlarının gelişmesi, her kesimden bilgi iletişim teknolojilerine olan ilginin artması, sosyal medyanın gücünü arttırmakta, sosyalleşme kavramına da yeni bir boyut kazandırmaktadır. İnsanlar her günün birbirleri ile sanal iletişim kurarak geçirmektedirler. İnsanlar ailelerine anlatamayacakları şeyleri başka insanlarla paylaşmaktadırlar. Birincil ilişkiler ikincil ilişkilere dönüşmekte, ikincil ilişkiler de birincil ilişkilere dönüşmektedir. Ailelerin evinde internet olmasına rağmen çoğunluğun görüntülü görüşme sıklıkları iki hafta ve daha fazla sürededir. Katılımcılar ailelerine özlemlerini belirtmektedirler fakat görüşme sıklıkları sadece kardeşlerle yoğun anne ve baba ile seyrekir.

KAYNAKÇA

- ASLAN, Kadir (2004). *Küreselleşmenin Eğitim Boyutu*, Ege Eğitim Dergisi 5.1.
- ATAN, A. (2016). *Aile iletişim becerileri psikoeğitim programının ebeveynlerin iletişim becerilerine, çift uyumuna, evlilik doyumuna ve 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumuna etkisi* (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- BALDİNİ, M., BATUŞ, G. (2000). *İletişim Tarihi*, Avcıol Basım Yayın.
- BEŞİRLİ, Hayati (2011b). *Türkiye'ye Yüksek Öğrenim Görmeye Gelen Yabancı Uyruklu Öğrenciler Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*, Ankara: Ekinoks Yayın.
- BEŞİRLİ, Hayati(2011a). *Erkal'a göre Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Çokkültürlülük ve Kimlik*, Sosyoloji Konferansları 43: 145
- CASTELLS, M. (2008). *Ağ Toplumunun Yükselişi*, (çev. Ebru Kılıç) İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları, 2. Basım
- CIRIK, İLKER (2008). *Çok Kültürlü Eğitim ve Yansımaları*, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 34.34.
- ÇAM, Tezcan (2006). *Küreselleşme ve Eğitim 1980 Sonrası Neoliberal Eğitim Politikalarının Türk Eğitim Sistemine Etkisi*, İzmir, (Yükseklisans Tezi)
- ÇELİK, Hüseyin (2012). *Küreselleşme Sürecinde Kimlik Tartışmaları ve Medyanın Rolü: Kosova Örneği*.
- ÇİFTÇİ, Ü. (2008). *İlköğretim Okulları Öğretmenleri Arasındaki İletişim Sorunları*, Beykent Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- DAĞLI, Abidin(2007). *Küreselleşme Karşısında Türk Eğitim Sistemi*, D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 9, Diyarbakır, s.3
- DOĞAN, E. (2002). *Eğitimde Küreselleşme*, Eğitim Araştırmaları Dergisi, S.6
- ERÖZ, M., GÜLER, A. (1998). *Türk Ailesi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- GIDDENS, Anthony (2005). *Sosyoloji*, haz. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi
- GÜZEL, M. (2006). *Küreselleşme, İnternet Ve Gençlik Kültürü*, Küresel İletişim Dergisi, 1(1), 1-16.
- İLHAN, Halil İbrahim (2009). *Küreselleşmenin Eğitime Yansımaları S.6,7* (Yükseklisans Tezi), Ankara Ü. SBE.
- İŞERİ, A. (2005). *Avrupa birliği giriş sürecinde Erasmus programı uygulamasına ilişkin uzman görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri, EPÖ.

KARADUMAN, Sibel (2010). *Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü*, Journal of Yasar Universty, 17(5), 2886-2899.

KONAKAY, G., AKDEMİR, A., ERGEN, B. (2015). Üniversite öğrencilerinin akademisyen ve ebeveyn etkileşimleri ışığında liderlik modeli belirlenmesinde karizma ve entelektualite etkisinin araştırılması.

MCQUAİL, D., & WINDAHL, S. (2010). *İletişim Modelleri: Kitle İletişim Çalışmalarında*, Çeviren: Konca Yumlu. Ankara: İmge Kitabevi. 3. baskı.

MORA, Necla (2008a). *Medya Çalışmaları*. Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim, İstanbul: Alt Kitap.

MORA, Necla (2008b). *Medya ve Kültürel Kimlik*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(1), 1-14.

NİRÜN, Nihat (1994). *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile Ve Kültür*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını- Sayı:73, s.

ORTA, A. Z. (2009). *Etkili iletişim sürecinde kişilerarası iletişim becerileri ve yaratıcı drama uygulama örneği* (Doctoral dissertation, İstanbul Kültür Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Dinler Tarihi Anabilim Dalı).

ÖZBEY, Çetin (2011). *İletişim Yetersizliği Olan Bireylere İletişim Becerilerini Kazandırmada “Resim Değiş- Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi” ile Yapılan Öğretimin Etkililiği*, T.C. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi. İstanbul.

ŞAHİN, C. (2001). *Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme*, GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2), 63-64.

ŞİMŞEK, U., ILGAZ, S. (2007). *Küreselleşme ve Ulusal Kimlik*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(1).

TALAS, Mustafa; KAYA, Yaşar (2007). *Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları*, Türklük Bilimi Araştırmaları 22.22.

TEİCHLER, U. (1996). *ERASMUS Çerçevesinde Öğrenci Hareketliliği: Bir Değerlendirme Çalışmasının Bulguları*, Avrupa Eğitim Dergisi , 31 (2), 153-179.

THOMPSON, J. B., & Öztürk, S. (2008). *Medya ve modernite*. Kırmızı Yayınları.

TUTKUN, Ö. F. (2006). *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesindeki Türkiyeli Öğrencilerin Uyum Sorunları*. Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 15, s.259

ÜSTÜN, B. (2005). *Çünkü İletişim Çok Şeyi Değiştirir*, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2, 88-94.

VURAL, Z., BAT, M. (2010). *Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma*, Journal of Yasar University, 5(20).

Elektronik Kaynaklar

Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜYÖS): <http://yos.ktu.edu.tr/?s=1>

DİN GÖREVLİLERİNİN DÜNYA, DÜNYALIK ve EKONOMİK KAZANÇ ALGISI:**TRABZON ÖRNEĞİ*****Nükhet ERDEN******ÖZET**

Din ve iktisat ilişkisi sosyolojinin ve sosyal hayatın önemli konularından birisidir. Sosyal hayat içerisinde dinin mi yoksa ekonominin mi başat rol oynadığı yine sosyolojinin ve özellikle de din sosyolojisinin önemli ilgi alanları arasında yer almaktadır. Bu çalışma din-ekonomi ilişkileri çerçevesinde yaşanan ekonomik olumsuzlukların din algısı üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Bu bağlamda betimleyici bir modelle alan araştırması olarak gerçekleştirilen çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda konunun teorik boyutu izah edilmeye çalışılmaktadır. Araştırmanın uygulama bölümünde veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Anket formu evreni temsil ettiği düşünülen 100 kişiden oluşan bir örneklem üzerinde uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre; din ve dindarlığın, ekonomik alanda istismar aracı olarak kullanılması, dini kişilik, değer, sembol ve yapıların güvenilirliğini tartışılır kılmaktadır. Bu sorunların toplumsal dokuda kısa zamanda onarılması mümkün olmamaktadır. Bu çalışmanın amacı Trabzon'da din görevlilerinin dini, toplumsal ve ekonomik duygu, düşünce, algı, tutum ve davranışlarını anlamak ve çözümlenektir.

Anahtar Kelimeler: Din, ekonomi, dindarlık, Trabzon'da dindarlık, meslek, zihniyet,

PERCEPTION OF WORLD, WEALTH AND ECONOMIC INCOME OF RELIGIOUS OFFICIALS: TRABZON CASE**ABSTRACT**

Relation between religion and economics is one of the important issues of sociology and social life. Whether religion or economy plays a dominant role in social life is also an important area of interest in sociology and in particular sociology of religion. This study investigates the effects of economic negativities on religion perception within the framework of religion-economy relations. In this context, the study as a field research with a descriptive model consists of two parts. In the first part, the theoretical dimension of the subject is tried to be explained. In the application part of the study, a questionnaire was used as a data collection tool. The questionnaire was applied to a sample of 100 people who were thought to represent the universe. According to the results of the research; The use of religion and religiosity as a means of exploitation in the economic sphere makes the credibility of religious personality, value, symbols and structures questionable. These problems cannot be repaired in a short time in the social fabric. The aim of this study is to understand and analyze the religious, social and economic feelings, thoughts, perceptions, attitudes and behaviors of religious officials in Trabzon.

Key Words: Religion, Economy, Religiousness, Religiousness in Trabzon, Occupation, Mentality.

* Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Doç. Dr. M. Yavuz Alptekin'in danışmanlığında Bitirme Tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın, makale formatına dönüştürülmesinde yine büyük emeği geçen Doç. Dr. Musa Yavuz Alptekin'e şükranlarımı sunarım.

** Sosyolog.

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu din ve ekonomi arasındaki ilişkinin analizi oluşturmaktadır. Bu nedenle din ve ekonomi kavramlarının niye ifade ettiğini açıklamak gerekmektedir. Türkçe iktisat literatüründe ekonomi ve iktisat sözcükleri aynı anlamda kullanılmaktadır. Arapça kökenli olan iktisat sözcüğü tutumluluk ve tasarruf etme, anlamlarında kullanılmaktadır. Ekonomi ya da iktisat metodik bir tarzda insanın sınırsız ihtiyaçlarını tatmine varan vasıtalardan en uygun bir şekilde yararlanmak ve onları yönetmek olarak tarif edildiği gibi, genel itibarıyla sınırsız olan insan ihtiyaçlarını sınırlı olan kaynaklarla en iyi nasıl karşılanacağını inceleyen bir bilim dalı şeklinde tanımlanabilir. Bütün toplumların bir ekonomi kuruma sahip oldukları fakat ekonomi kurumlarının teşekkülü ve işleyişinin kültürün ve toplumun organizasyon yoğunluğuna mevcut kaynakların teknoloji ve servetin dağılımına göre toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Sosyal hayatın en önemli ve en temel kurumlardan biri olan din ile ekonomi ilişkisi sosyolojinin inceleme alanı dışında düşünülemez. Ekonominin toplumu tek başına yönlendirmek için yeterli olmamakla birlikte ekonomi kurumunu toplumun diğer kurumlarıyla etkileşim içerisinde olduğu özellikle de din kurumunu ne şekilde etkilediği ele alınmaktadır. Toplumumuzda dini inanç ve ahlak yapısının toplumun ekonomik gelişmesini etkilediği ekonomik işleyişinde karşılıklı olarak dini tutum davranışlar ve ahlaka tesir ettiği kabul edilmektedir.

Çalışmanın odağında yer alan Trabzon dini yaşam bakımından diğer şehirler arasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Trabzon'un özellikle dini konularda varlığını hissettirdiği gözlenmekte ve şehir bu bağlamda önemli bir özelliğe sahip olmaktadır. Trabzon'un dini konulardaki hassasiyeti din görevlilerine yönelik araştırma yapma adına önem arz etmektedir. Bu nedenle bu çalışma dinin ekonomi ile olan ilişkisi çerçevesinde Trabzon'da yaşayan din adamlarına yönelik durum tespiti özelliği taşımaktadır. Çalışmanın teorik kısmını oluşturan birinci bölümde konunun ana eksenini din- ekonomi ilişkisi olduğu için geleneksel dönemde günümüze din- ekonomi ilişkisine değinilmiş, dini tutum ve davranışların ekonomik ahlak davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Daha sonra İslam toplumlarında ekonomik hayat ve din ekonomi ilişkileri analiz edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Batı menşeli

olan meslek kavramının Türkiye'ye ve özellikle de Trabzon'da bulunan din görevlileri için ne anlam ifade ettiği, zihniyet ve meslek anlayışlarına farklı bakış açılarının oluşması açısından önemli olarak Trabzon'da dini yaşam ve ekonomi üzerinde durulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, değişen ekonomik şartlara bağlı olarak din görevlilerinin konu hakkındaki reflekslerinin ölçülmesine yönelik saha çalışması yer almaktadır. Saha çalışması kapsamında ulaşılan bulgular genel anlamda Trabzon'da din görevlilerinin düşüncesine yönelik ekonomi ile ilişkilendirmek adına bu değerlere ve çalışmanın birinci bölümünde aktarılan din ve ekonomi ilişkisinin temel parametrelerinin Trabzon'da bulunan din görevlileri ile örtüşme durumunu saptamaya ilişkin veriler sorularla elde edilmiştir.

Din-Ekonomi İlişkisi

“Din-ekonomi ilişkisi çalışmaları, 18.yy'dan beri sosyal bilimlerin, özellikle sosyologların ilgi odağındadır. Bu çalışmalar, genellikle iki yaklaşımla yapılmaktadır. Din, bağımlı değişken olarak alındığında, ekonomik gelişme ve diğer kurumların dinsel inanç ve yaşayışa nasıl etkide bulunduğu araştırılmakta, din bağımsız değişken olarak alındığında ise, bireysel dindarlığın yansımaları olarak, iş ahlâkı, dürüstlük, tasarruf gibi olguların, ekonomik performans üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmaktadır” (Küçükşen, 2011: 20).

Din-ekonomi ilişkileri konusunda önemli çalışmalara sahip düşünürler İbn-i Haldun, Karl Marx ve Max Weber'dir. İbn-i Haldun dinle ekonomiyi birbirinden ayırmaz. Çiftçilik ve diğer zanaatler ile ilgili bilgi ve hüneler Allah tarafından, peygamberler vasıtasıyla insanlara öğretilmiş ve böylece ekonomik faaliyetler kutsal bir nitelik kazanmaktadır. Dini her bireyin kendi vicdanında yaşadığı özel bir mesele olarak gören Marx, ekonomik üretim tarzının dini yapıyı belirlediği kanaatindedir. Weber ise; Protestan Ahlâkı ve Kapitalizmin Ruhu adlı eserinde inançtan kaynaklanan ahlâki düzen ile ekonomik faaliyetler arasındaki pozitif ilişkiyi ve bu ilişkinin daha sonra nasıl sekülerleşerek tarihi ve ahlâki bağlarından sıyrıldığını ele almaktadır (Küçükşen, 2011: 20).

“Karmaşık bir yapıya sahip olan toplumsal ilişkilerin çözümlenmesinde din ve ekonomi çok önemli bir yere sahiptir. Sosyolojik çerçevede din ve ekonomi alanındaki çalışmaların öncülerinden kabul edilen Max Weber, dinlerin günlük hayatta yapılan faaliyetler ile ilgi ve

çıkarların meşrulaştırılmasında oynadığı rolleri araştırırken, teologların anladığı dil ile ilgilenmek yerine, toplum içindeki dini düşünceler ve yorumlar ile diğer insani davranışlar arasındaki ilişkiler, özellikle insani davranışın ekonomik özellikleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Ona göre, din ve dünya arasındaki gerginlik en açık haliyle ekonomik alanda görülmektedir” (Ekinci, 2005: 1).

Din ve ekonomik ilişkide dini, ekonomik davranışın önemli güdümlenici, belirleyicisi olarak gören Weber’in de ifade ettiği gibi, tarihi süreçte dinin de belli tarihsel ve toplumsal şartlarda ekonomi üzerinde etkisi olduğu açıktır. O zaman din ve ekonomi arasında karşılıklı bir etkileşimin varlığından söz etmek yerinde bir yaklaşımdır (Ekinci, 2005: 2-3).

İslam ve Ekonomik Sorunlar

Din ve Ekonomi ilişkileri, din ve dünya ikiliği olarak özetlenebilir ve birçok uyumsuzluk söz konusudur. “İslam dini, kapitalist sistemin ürünü olan sınırsız şartsız ve gayrimeşru mülkiyet ve sermaye anlayışının beraberinde gelen sorumsuz ve mutlak serbestiye ve bireyin aşırılık ve mütecaviz sorumsuzlukları karşısında toplumun müdahale hakkı ve gücü bulunmamasına karşıdır ve toplumu sermaye sahibi birey karşısında önemli ölçüde görmezden gelen kapitalist sistemin aksine, bireye değer verdiği gibi topluma da değer verir ama bu arada bireyin bağımsızlık ve hürriyetinin iptali demek olan ferdi olan mülkiyet hakkının iptaline de karşı çıkar” (Bendiderya, 2001: 200).

İslam yaşama biçimine göre, insana ve y-topluma ne ekonomik nede sosyal fayda sağlamayan Mekruhat (mekruh olan şeyler) ve Muharremat (yasaklanan) dallarında harcama yapılmaz ise saptırılmış harcamalar yapılmaz ise gelirler zorunlu ve yararlı harcamaları dengelemeye yeterli hale gelebilir. Zaten İslam üretim biçimi diyebileceğimiz üretim ve tüketim biçiminde topluma ve insana yararlı olmayan alkol, afyon gibi aşırı lüksü ve gösterişe dönük üretimin yapılmasına izin verilmemektedir (Hamitoğulları, 1987: 33).

İslam kapitalizmin iddia ettiği gibi problemin bir tabii problem ve ya tabii kaynaklarının azlığı meselesi olduğuna inanmamaktadır. Çünkü İslam tabiatın karşılanmaması durumunda insan hayatında gerçek bir problemin ortaya çıkmasına yola açan hayati problemlerin

karşılanmasını garantileyecek güce sahip olduğuna inanmaktadır. İslamiyet marksizmin iddia ettiği gibi problemin üretim şekilleri ile dağıtım şekilleri arasındaki çelişme meselesi olduğunu da kabul etmez İslam'a göre bu problem her şeyden önce insanın kendi nefsinin problemidir (Bakır Sadr, 1979: 343)

“İslam hem komünist hem de sosyalist ekonomiden ayrılmaktadır. İslamiyet komünizmin; bireyin emeği ile emeğinin ürünü arasındaki ilişkisinin kesmesine tüm bireylerin emeklerinin ürününün yegane sahibi olması niteliği ile bu hakkı topluma mal etmesine tamamen karşıdır. Çünkü İslam toplumu, bireylerin ardında gizlenen büyük bir varlık olarak kabul edilmemektedir” (Bakır Sadr, 1979: 347).

ZİHNIYET, MESLEK, DİN ve İKTİSAT AHLAKI

Zihniyet

Zihniyet, toplumsal alışkanlıkların gündelik yaşama yansımasıdır. “Ortak ruh hali bilinçlenme zihinsel alet kutusu gibi birçok kavram ile aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Durkheim’in toplumdaki müşterek tasavvurların toplamı olarak tanımladığı kolektif şuur kavramı da bu bakış içerisinde değerlendirilebilir. Zihniyet içinde yaşadığımız toplumun görünen yüzüdür. Diğer bir deyişle zihinsel yapılarla toplumsal yapılar bağdaşıktırlar; hem birbirlerini destekler hem de gene birbirlerini doğururlar (Aygün, 2014: 36-44).

“‘Kapitalist Zihniyet’ Max Weber’e göre, bir çoklarının sandığı gibi hudutsuz bir kazanma ve sömürme hırsı demek değildir (öylesi tarihin her devrinde görülmüştür). Batı kapitalizmi için yeni olan, düzenli bir "meslek" çatısı altında rasyonel-metodik çalışmayı kendine, vazgeçilmez bir hayat ilkesi ve felsefesi haline getirmiş, tüketim ve gösterişten çok tutum ve hesaplılık tarafına yatkın vazife ve iş adamıdır. Weber bir yandaki bu düzenli yaşama tutkusu ile öbür yanda Protestanlığın (Luther kolu hariç) metodik-riyâzetçi kanadı olan kalvanizm ve onunla bir çizgide olmak üzere pürüanizm (kısmen Hollanda ve İngiltere ile Kuzey Amerika) arasındaki yakınlık üstünde durur (Ülgener, 2006: 5)

“Weber ve Sombart’ın çalışmalarında özellikle üstünde durulmuş olan din olgusudur. Her iki düşünürde de kapitalizmin ortaya çıkış ve gelişme sürecini dine dayandırmıştır. Ulaşılan

sonuçlar farklı olsa da, söz konusu olan gerçeklik; din toplum ve ekonomi arasındaki diyalektik bir ilişkinin varlığıdır. Gündelik yaşamda din, kurumları şekillendirerek değerleri etkileyerek ve ilişkilere tesir ederek sosyal fenomenler üzerinde güçlü bir belirleyiciliğe sahip olabilmektedir” (Aygün, 2014: 45).

Bugün sürekli ve hızlı değişim, kısa vadelilik, geçicilik, mevcut ana odaklılık, yüzer gezerlik, yersiz-yurtsuzluk gibi özelliklerle somutlayan yeni/geç ya da esnek kapitalizm, her alanda “uzun vadeli zihniyetin yerine “kısa vadeli zihniyeti ikame etmektedir. Böylelikle eskinin kararlı yapılarını süratle çözerek toplumsal alanda derinlikli ve kapsamlı bir deformasyona sebebiyet vermekte, çalışma/iş hayatını bütünüyle esneklik üzerine inşa etmektedir. uzun vadeli zihniyetin yerine geçen kısa vadeli zihniyetin toplumsal alanda ortaya çıkardığı yıkıcı sonuçlara değinmekte ve kapitalizmin “uzun vade yok” sloganının gündelik yaşamda, aile hayatında, sosyal ilişkilerde ölümcül vakaların yaşanmasına sebebiyet verebildiğini vurgulamaktadır (İlhan 2008:318-319).

İktisat ahlâkı hiç bir zaman yalnız din ile tayin edilmiş değildir; bilâkis ekonomik-coğrafi faktörlere ve tarihi olgulara geniş ölçüde bağlı olmak üzere kendine has bir kuruluşa sahiptir ve bu haliyle insanın dini veya diğer türlü manevi etkenlerle dünyaya karşı takındığı tavır ve davranıştan ayrı ve bağımsız bir varlık sürdürdüğü söylenebilir. Ama yine de: İktisat ahlâkının determinantlarından biri dikkat edilsin: ancak biri yaşama tarzını düzenleyen dini motiflerdir (Ülgener, 2005: 10).

“Kapitalist zihniyetin kaynaklarından biri de din olgusudur. Aslında en önemli unsurlarından biri olduğu da iddia edilebilir. Öyle ki dinin toplumsal fonksiyonlarından biri bireye dünya görüşü kazandırmasıdır. Karl Marx, Max Weber, Wernert Sombart, Sabri Ülgener ve daha birçok düşünür, din-iktisat ilişkisi üzerinde çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Kapitalist zihniyetin oluşumun da genel olarak dini faktörün önemi daha 19.yüzyılın ortalarında, üstelik maddecilikle ün yapan Karl Marx tarafından çok belirgin bir biçimde dile getirilmiştir” (Aygün, 2014: 82).

Ülgener’in din ve iktisat ahlakı açısından önemli çalışmalarından biri “iktisat ahlakı” ile “iktisat zihniyeti” kavramlarını birbirinden ayırmış olmasıdır. O’na göre, İktisat ahlakı ve

iktisat zihniyeti, biri uyulması istenen normların ve hareket kurallarının toplam ifadesi, öbürü gerçek davranışında kişinin sürdürdüğü değer ve inançların toplamıdır. Dinin faiz yasağı iktisat ahlakını oluştururken, faiz yasağı karşısında inananın takındığı tavır iktisadî zihniyeti oluşturmaktadır” (Öz, 2013; 23).

Protestan ahlakı Kapitalizmin gelişmesini etkileyen en önemli faktör olmaktadır. Protestanlık ve onun kolları olan Calvinizm ve Prütenizm rasyonalizme, teşebbüse, tasarrufa dünyada çok çalışıp başarılı olmaya çok önem vermektedir. Bu faktörler zihniyet kapitalizmin ve sanayileşmenin gelişmesini ön görmektedir. İktisadi gelişmenin ve servet temelinde din ve zihniyet yatmaktadır. Toplumlardaki iktisadi davranışları ve sosyal değişmeyi şekillendiren zihniyet meselesidir (Atalay, 1987:71).

“Ülgener’e göre İslam’ın ekonomik modeli birbirinin içine geçmiş, biri diğeri için var olan ve dengelenmiş son derece insani iki boyuta dayanmaktadır. İnsan çalışma ve kazanç yanı ile piyasa göstergelerine, harcama yanı ile infak’a dayalı toplumsal dayanışmayı pekiştirecek bir zorlama içindedir. İslamiyet özel mülkiyete karşı değildir. Fakat servete dayalı bir bireysel zenginlik, kibir ve gurur meta haline getirilmişse işte o zaman İslamiyet o insanın karşısına dikilir, verilen ruhsatı geri alır” (Öz, 2013; 24-25).

Din Görevlisi ve Cami Algısı

Din görevliliğinin, İslam dünyasında bir meslek olarak görülmemesi ve daha çok manevi bir karşılık gözetilerek yapılması, onun uzun bir süre meslekler içinde ele alınmasını önlemektedir. Ancak bu; din görevliliği vazifesini yapanlarda belli bir bilincin ya da ahlak kurallarının oluşmaması anlamında ele alınmamalıdır. Dini hizmetlerin yerine getirilmesi vazifesi, belli tutum ve davranışların oluşumuna imkân vermektedir. Bu süreçte, uzun bir zaman diliminden sonra uzmanlaşmaya gidildiği ve bu hizmetleri yerine getirmenin, bir meslek gibi algılandığı dikkat çekmektedir (Yıldız, 1999 :3).

İslam’da dini emir ve yasaklar dini görevliler hiçbir ayırım yapılmadan insanların hepsine sunulmakta olup, tüm insanlar dini bakımdan aynı haklara sahip ve aynı dini görevlerle mükelleftirler. Dini bakımdan hiç kimsenin diğerlerine karşı bir üstünlüğü olmamaktadır,

üstünlük yalnızca takva ile mümkün olmaktadır. İslam tarihine bakıldığı zaman dini inanç ve esasların uygulanması, yaşatılması, dinin korunması ve yayılmasında kısaca din hizmetlerinin yürütülmesinde çeşitli zamanlarda halife, müctehid, ulema, şeyh, müderris, kadı, müftü, gibi dini önderlerin olduğu görülmektedir (Buyrukçu, 2005:55-56).

“Cami de diğer sosyal kurumlar gibi toplumsal bir ihtiyaçtan doğmuş, toplumsal hayata ilişkin bazı fonksiyonlar icra eden belirli bir sürekliliği sahip, içinde bulunduğu toplumun sosyal yapısını oluşturan sosyal kurumlardan biridir” (İnce, 2014; 434).

“Dine hizmet etme düşüncesinin birçok unsurdan üstün görülmesi, meslekteki tatmin noktası hakkında bir fikir verebilmektedir. Böyle bir düşünce, İslam dininin emirlerinin yaşanması ve yayılması faaliyeti ile yakından bağlantılıdır. Dini alanda hizmet vermenin “Peygamber mesleği” olarak ele alınması, birçok problemin görmezden gelinmesi ve din görevliliğine olumlu bir değer atfedilmesi sonucunu doğurabilir. Din görevlilerinin bu bilinçte olmaları, onların, hizmet verdikleri cemaate karşı hoşgörülü davranmaları hususunda bir fikir verebilir” (Yıldız,2013: 4).

Diyanet İşleri Başkanlığının gerçekleştirdiği din hizmetlerinin en büyük alanını cami merkezli hizmetler oluşturmaktadır. Camiler ibadet yeri olma özelliğinin yanında, din eğitiminin temel konuları olan iman, ibadet, ahlak gibi konularda eğitim yapılan birer yaygın eğitim kurumudur. Toplumun dini ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, kendi alanında zengin bilgi ve kültür birikimine sahip, şahsiyet ve karakter sahibi aydın din görevlilerine ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir (Kaya, Küçük, 2015:14-15).

Dini inanışların konumuz açısından önemi, din hizmetlerinin muhatap kitlesinin halk olmasıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca verilen yaygın din hizmetleri, çoğunlukla halk kesimine yönelik verilmektedir. Burada hedef kitle halk olmaktadır. Diyanet teşkilatında topluma yaygın din hizmeti veren görevliler, çoğunlukla halk kesimi ile karşı karşıya kalmakta ve dolayısıyla halk arasındaki yaygın olan farklı inanışlarla da karşılaşmaktadırlar (Arslan, 2008:216).

“Türkiye özelinde “din adamı” dendiğinde öncelikle diyanetin din hizmeti sunmakla görevlendirdiği kişiler, özellikle de imam ve müezzinler anlaşılmaktadır. Bulut çalışmasında diyanetin din hizmeti sunan personeli yanında din eğitimi sunan personeline genel bir terim olarak din görevlisi kavramını kullanmış, ancak din görevlisi anlamında din adamı kavramının kullanıldığını da belirtmiştir” (Bulut’dan akt. İnce, 2014; 434).

Toplumda mesleğin işlevine göre verilen değer değişebilmektedir. Mesleği icra edenler de toplumun o mesleğe verdiği değere göre bir toplumsal statü elde etmektedir. Din adamlarına verilen değer öncelikle dinden kaynaklanırken, görevlilerin meslekteki tutumu da itibarın oluşması ve sürdürülmesinde etkili olmaktadır. Din adamlarına verilen değer bazen dine verilen önemle ilgili olabilmektedir (Yıldız’dan akt. İnce, 2014; 435-436).

Diyanet hizmetlerinde görev yapanların (müftü, vaiz, imam ve müezzin) büyük çoğunluğu halka yönelik din hizmeti vermektedir. Bu görevliler, toplumun dini anlayış ve yaşantılarının şekillenmesinde önemli işlevler görmekte, dini ibadetlerin ifasında ve temel dini bilgilerin öğretilmesinde halka rehberlik görevi yapmaktadırlar. Dolayısıyla ister vaiz-müftü gibi üst birimde, ister imam-müezzin gibi alt birimlerde olsunlar, din hizmetlerinde görev alan insanların dini ihtiyaçlarını karşılama noktasında önem arz etmektedirler (Arslan,2008:216).

Trabzon’un Dini Hayatına Tarihi-Sosyolojik Bir Bakış

“Osmanlı Dönemi’inde çok da büyük olmayan şehirlerde Pazar yeri yanında kurulan cami, han ılıca gibi yapılar şehirlerin canlanmasında etkili olan kurumlardı. Şehirlerde cami mektep, medrese kütüphane imaret, misafirhane, darüşşifa çeşme sebil vb. yapılar topluma hizmet veren başlıca müesseseler olarak göze çarpardı. Bu kuruluşlara gelir temin etmek için de han, hamam, bedesten çarşı, dükkan gibi iş yerleri ve konaklar inşa edilmiştir. Böylece şehirler kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan zenginleşiyor ve tipik Türk- İslam şehri haline geliyordu” (Öksüz, 2006: 62-63).

Trabzon şehri, XVII. yüzyılda önemli bir liman şehri ve savaşlar için bir üs olmakta, ayrıca ticaret, sanayi konusundaki başarılarını devam ettiren ve Türk-İslam karakteristiğini öne çıkaran bir şehir konumuna geldiği görülmektedir. Şehrin Müslüman Türk kimliğini öne çıkarmasında ihtidanın önemli bir rolünün olmadığı, aksine Hıristiyanların sahil kesiminden

Gümüşhane bölgesine ve diğer yerlere göç etmelerinin ve şehre yönelik devam eden Müslüman nüfus göçünün büyük bir etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır (Bostan, 2015: 684).

“Dinî hassasiyetleri ve yüklendiği misyon açısından bu konuda en dikkat çeken illerimiz arasında Trabzon gelmektedir. Zira dinî hayat açısından oldukça sıkıntılı geçen “yasaklı dönem”de, özellikle Trabzon yöresinde dinî faaliyetlerin hız kesmeden devam ettiği, hatta bu ilin din eğitimi açısından lokomotif görevi üstlendiği anlaşılmaktadır. Bölgedeki dinen alim ve okumuş kabul edilen büyüklerin din eğitimi konusunda halka hizmet etmenin yanı sıra yaşanan her türlü adli ve idari ihtilafları çözmeye muktedir bir güce ve itibara sahip oldukları hatıratlarda sıkça dile getirilen hususlar arasındadır” (Özcan, 2015: 805).

“XVIII. yüzyılda Trabzon şehrinin Müslüman mahalleleri ve Müslüman nüfusu hakkında bilgi veren Kefalet (Nezir) defterleri 1752 ve 1795 tarihlerini taşımaktadır. 1752 yılında Müslüman nüfusu 31 mahallede 1285 hane, 1795 yılında da 32 mahallede toplam 1349 hane olduğu görülmektedir⁸⁷. Bu haneler 1752 tarihinde yaklaşık 6500, 1795 yılında da yaklaşık 7000 kişiden oluşan bir nüfusa tekabül etmekteydi” (Bostan, 2015: 676).

Trabzon’un Türkleşmesi ve İslamlaşması, Osmanlı’nın bölgeyi fethinden sonra gerçekleşmekte olup hala devam etmektedir. Bölgenin İslamlaşmasında etkili olan unsurları; İslam âlimlerinin çalışmaları özellikle medrese eğitimi, Osmanlı iskân politikası sonucu bölgeye yerleştirilen Müslüman Türkler, fakat bölgedeki göçleri sadece iskân politikasına bağlamak mümkün görünmemektedir. Tarihi süreçte Trabzon bölgesinde Müslümanlarla gayrimüslimler barış içerisinde yaşamış, tarihi süreçte Trabzon etnik ve dini çeşitliliği yansıtan bir şehir olmuştur (İnce,2015: 894).

Trabzon yöresinde dinî hayatı canlı tutma noktasında kendi başının çaresine bakan ve halkın bu konuda hiçbir fedakârlıktan çekinmediği görülmektedir. Zira halkın özellikle Ramazan aylarında mukabele okutmak üzere hafızlara “diş kirası” adıyla para verdikleri ve her türlü ihtiyacını giderdikleri anlatılanlar arasındadır. Ayrıca Ramazan ayı dışında da sürekli imamı bulunmayan camilere yine kendi imkânlarıyla imam görevlendirdikleri ve maaşını yine kendilerinin verdikleri ifade edilmektedir (Özcan, 2015:806).

Geçmişten günümüze dinî hassasiyetleri ve etkinlikleriyle üzerinde yoğunlaşmayı hak eden Trabzon ili bu noktada önem arz etmektedir. Çünkü özellikle Hacı Hasan Efendi Medresesi gibi bölgede eğitim veren medreseler, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş döneminde mükemmel bir köprü vazifesi görerek İslami ilimlerin ve yeni bir neslin yetişmesine muvaffak olmuş ve dinin entelektüel boyutunun inkişafı adına büyük hizmetlerde bulunmaktadır (Özcan, 2015: 807).

Araştırmanın Konusu, Kapsamı ve Metodu

Bu çalışmanın temel konusu bizler için oldukça hassas bir konu olan din olgusunun ve bu olgunun ekonomi ile olan ilişki değerlendirilmesi ve bu amaçla da din görevlilerinin bu konudaki tutum ve davranışlarını ölçmeyi amaçlamak ve din görevlilerinin dini vecibelerini yerine getirirken ekonomiye ne kadar bağımlı veya bağımsız olduklarını analiz etmek amacıyla yürütülmüş bir çalışmayı kapsamaktadır.

Bu çalışma, Trabzon'da din görevlilerinin din ve ekonomi ile ilgili tutum ve davranışları incelenerek bu duruma ilişkin reflekslerin ölçülmesi dini buyruklarla ilişkilendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Din ve Ekonomi ilişkisi teorideki temalar ile Trabzon'da din görevlilerinin yaklaşımları çerçevesinde bu ilişkiyi ölçmeyi amaçlayan bu araştırma Trabzon'da yapılacak durum tespiti açısından oldukça önem taşımaktadır.

Nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada katılımcıların belirlenmesinde basit rasgele örnekleme, verilerin toplanmasında survey yöntemlerinin anket tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın evreni farklı memleketten olup fakat Trabzon'da yaşayan din görevlileri; örneklem grubu ise Trabzon'da yaşayan 26-51 yaş ve üzeri din görevlilerinin kapsayan (100 kişi) Trabzon'da yaşayan din görevlisidir. Örneklemin 100'ünü de erkek din görevlileri oluşturmaktadır.

Trabzon'da din görevlilerinin din ve ekonomi ilişkisini ölçmek için hazırlanan ankette 34 soru mevcuttur. Anketteki 1,2,3 ve 4'üncü sorular katılımcıların kişisel bilgilerini ölçmeye

yönelik hazırlanmış sorulardır. Geriye kalan diğer sorular ise din ile ekonomi ilişkisine yönelik önermeler ve bu önermelere verilen refleksleri ölçmeyi amaçlayan likert ölçekli sorulardır.

Araştırmanın sonunda elde edilen veriler SPSS adı verilen bilgisayar programına geçirilmiş ve elde edilen sonuçlar SPSS programının analiz özelliğine göre yorumlanmıştır. Bu bilgilerin yorumlanması esnasında frekans analizi istatistik teknikleri kullanılmıştır.

Bu araştırma Trabzon’da din görevlilerinin değişen sosyal ve ekonomik durumlara göre değişik biçimler alabildiği varsayımı üzerinden gerçekleştirilmiş ve bu anlamda araştırma ile bir durum tespitinin yapılması amaçlanmıştır.

Araştırma Trabzon’da yaşayan ve ankete katılan 26- 51 yaş ve üzerini, gerek mali ve gerekse de zaman açısından Trabzon merkezde yaşayan imamlarla sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Bulguları ve Tabloların Yorumu

Araştırmaya katılan 100 din görevlisinin 100’ü de erkektir. Kişisel bilgiler çerçevesinde yöneltilen anket sorularında örneklem yaş açısından katılımcıların 4’ünün 26-35 yaş aralığında, 42’ünün 36-45 aralığında, 36’sının 46-50 aralığında, 17’sininde 51 yaş ve üstüdür.

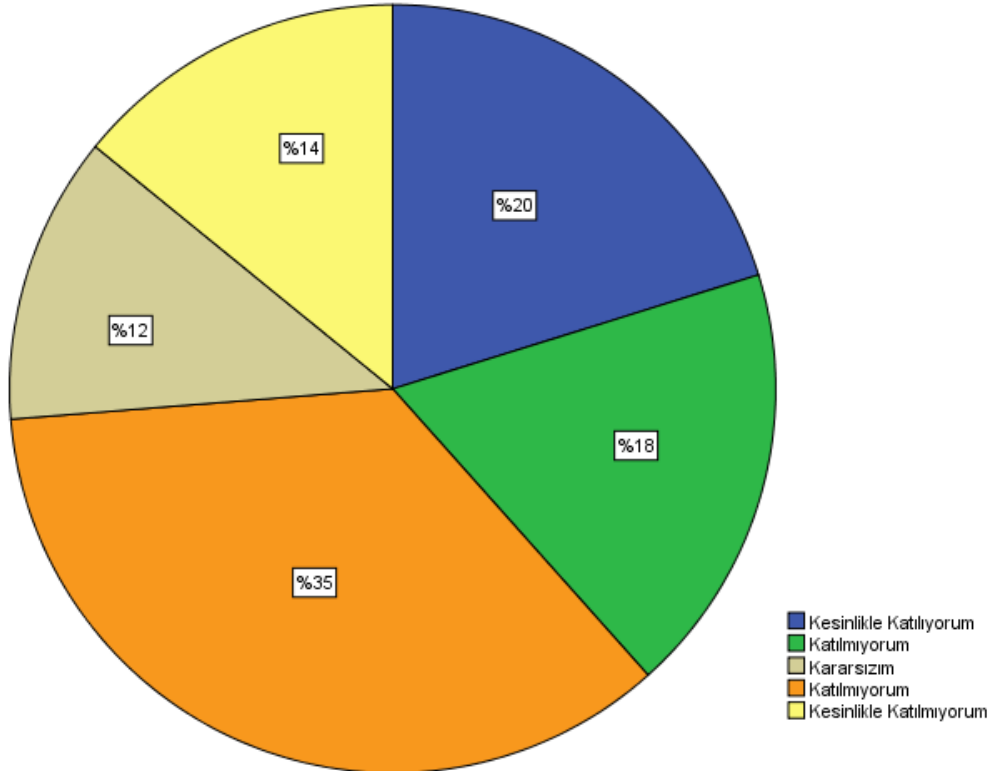
Gelir durumları açısından bakıldığında 8 kişi 1301-2300 aralığında, 81 kişi 2301-3300 aralığında, 10 kişi 3301-4300 aralığında ve geriye kalan 1 kişi de 4301 ve üstünde bir gelire sahiptir.

Anket çalışmasına katılan deneklere “Mesleğinizi (imamlık) seçmenizde etkili olan faktörler nelerdir?” şeklinde sorulan soruya verilen yanıtlar şu şekildedir: % 22’sinin aile tarafından yönlendirildiklerini, %3’ünün çevrenin etkisi altında kaldığını, %75’inin kendi isteği sonucu mesleğini tercih ettiklerini ifade etmektedirler. Trabzon’da yapılan bu çalışmanın sonuçları gösteriyor ki imamlık mesleğinin kendi isteği sonucu tercih edilme oranının bir hayli yüksek olduğu ve bunun yanında kısmen de olsa diğer faktörlerin de etkisinin söz konusu olduğu bulgular sonucu elde edilmektedir. Din görevlilerinin imamlık mesleğini kendi istekleri

sonucu tercih etmeleri, Trabzon’da yaşayan din görevlilerinin dini konuları anlatmakta ve insanlara faydalı olma adına çabaladıkları sonucuna varılmaktadır.

Anket çalışmasına katılan deneklere “İmamlıktan önce başka bir meslek yaptınız mı”? Şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar şu şekildedir: %25’inin bu soruya “Evet” %72’sinin “Hayır” ve ilk defa bu mesleği yaptığını, %3’ünün diğer seçeneğini işaretledikleri tespit edilmektedir. Deneklere sorulan bu soruya imamlıktan önce başka bir meslek yaptığını iddia edenlerin çok farklı mesleklerde gelir elde ettikleri ve bunların belirtilmesinin istenmesi halinde %25’lik gibi bir kesimin ; mobilya, esnaf, tekstil, ticaret, inşaat, güvenlik, tersane, gibi alanlarda 3 ile 10yıl gibi zaman dilimlerinde çalıştıkları bulgular sonucu elde edilmektedir. Çalışmaya katılan din görevlilerinin herhangi bir meslekle ilgilenmedikleri oranının da oldukça yüksek olduğu tespit edilmektedir.

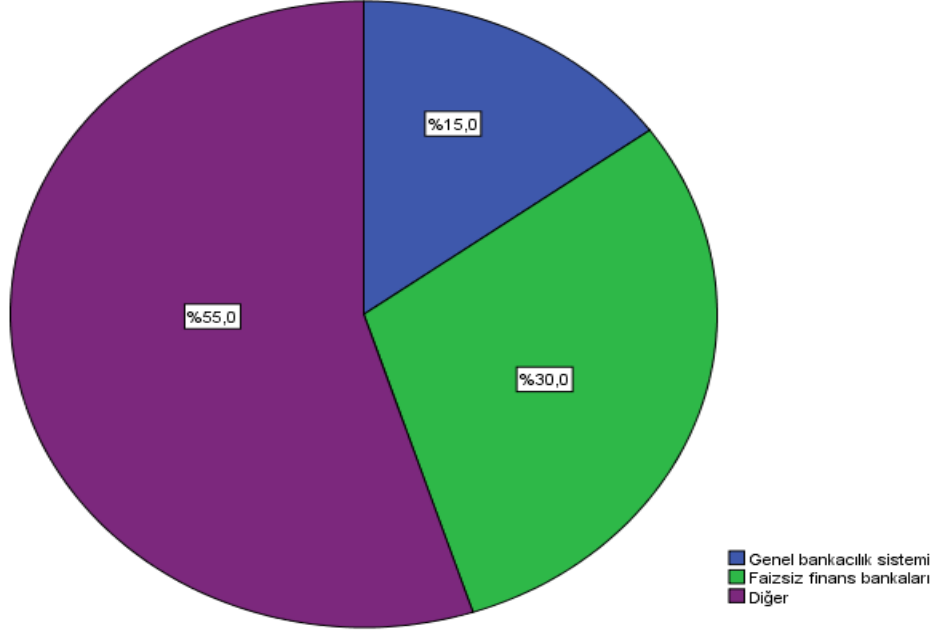
Grafik:3 Bir lokma bir hırka

Deneklerin bu önerme karşısında verdikleri yanıtlar şu şekilde değerlendirilebilir. Deneklerin %20'sinin kesinlikle katıldığı, %19'unun katıldığı, %12'sinin kararsız olduğu, %35'inin katılmadığı, %16'sının kesinlikle katılmadığı, ve %1'ininde bu önermeyi cevaplandırmadığı çalışma sonucunda elde edilmektedir. Din görevlileri arasında bu önermeyi olumsuz olarak değerlendirenlerin oranının bir hayli yüksek olduğu çalışmanın sonucuna yansıyan bir başka özellik olmaktadır. Öncelikle “Bir lokma bir hırka” düşüncesinin İslam dinindeki önemini ele almak gerekirse bir Hadiste Allah Resülü şöyle buyurmaktadır. “Şu üç şey müstesna kıyamet günü her şeyden sorulacaksınız. Sırtınızı örtecek bir hırka, açlığınızı giderecek bir kaç lokma, ve soğuk sıcaktan ayıracak bir yuva (bk. İlbn. Hanbel). Tekkeleri ve camileri dervişlerin ve müminlerin evi sayarsak hadise göre insanın asli ihtiyacı olarak bir lokma ve bir hırka kalıyor. Sofiler “bir lokma bir hırka” ölçüsünü infak için koymuşlardır. Bu değerlendirmeden hareketle çalışmada yer alan din görevlilerinin dini konularda farklı özelliklere sahip oldukları sonucu elde edilmektedir.

“Azıcık aşım kaygısız başım.” Önermesine çalışmaya katılan deneklerin verdikleri likert yanıtlar şu yöndedir: Deneklerin %23'ünün kesinlikle katıldığı, % 27'sinin katıldığı, % 8'inin kararsız olduğu, %25'inin katılmadığı, %16'sının kesinlikle katılmadığı ve %1'inin de bu önermeyi yanıtızsız bıraktığı bulgular sonucunda elde edilmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde de deneklerin bu önermeye katılma ve katılmama oranlarının birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. %27'sinin olumlu baktığı bu önermeye deneklere göre aşırı bir zenginlik yaşamaktansa sakın ve gösterişten uzak bir yaşamı arzuladıkları ifade edilmektedir. Öte yandan %25'inin olumsuz baktığı bu önerme için sürekli çalışmanın ve rahat bir yaşam sürdürememenin sıkıntısı dile getirilmektedir. Azıcık aşım kaygısız başım önermesi şunu gösteriyor ki: aralıksız çalışarak çeşitli sıkıntılara katlanarak amansız zorluklara göğüs gererek zenginlere özgü bir hayat yaşamaktansa didişmelerden ve çelişkilerden uzak gösterişsiz bir hayat sürdürmenin olabileceği anlamını taşımaktadır. Bu anlam çerçevesinde deneklerin bu önermeye olumlu yaklaşımları rahat ve sıkıntılardan uzak bir yaşam istedikleri sonucuna varılabilir.

Grafik:5 Birikimlerinizi değerlendirmek ve mali finansal faaliyetlerinizi değerlendirmek için aşağıdaki kurumlardan hangisinden yararlanıyorsunuz?

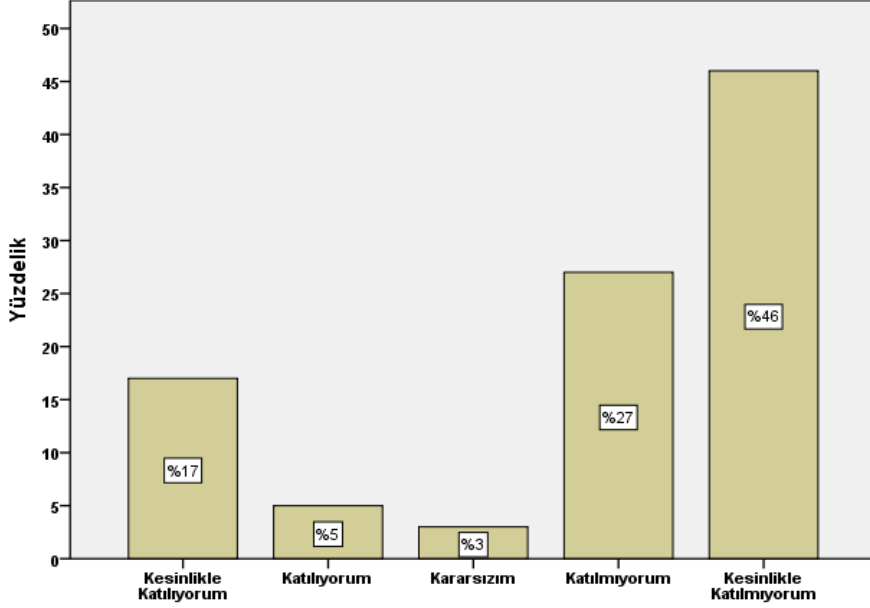
Ankete katılan deneklerin “Birikimlerinizi değerlendirmek ve mali finansal faaliyetleriyle ölçülmek istenen bu soruya ilişkin olarak alınan yanıtlar şekilde tespit edilmektedir. % 15’inin genel bankacılık sisteminden yararlandığını, %30’unun faizsiz finans bankasından yararlandığını, ve % 55’inin ise diğer seçeneğini işaretlediği tespit edilmektedir. Araştırma sonucunda belirtildiği gibi diğer seçeneğinin oranının bir hayli yüksek olduğu bulgular sonucu tespit edilmektedir. Din görevlilerinin büyük çoğunluğunun genel bankacılık ve faizsiz finans bankası dışında birikimlerini; eşinin BAĞ-KUR’unun yatırıldığı, herhangi bir banka kullanılmadığı, birikim yapabilecek kadar kazanılmadığı, gayri menkulden yararlanıldığı, Ziraat Bankası kullanıldığı, alınan maaşın birikim yapabilecek yeterlilikte olunmadığı, birikimlerin altın yapılarak yastık altında saklanıldığı, denekler tarafından araştırma kapsamında belirtilmektedir. Çalışmada yer alan deneklerin birikim noktasında büyük bir çoğunluk tarafından dile getirilmek istenen imamlık mesleğinden birikim yapılabilecek kadar kazanılmadığı şeklinde denekler tarafından belirtilmektedir.

Tablo sonuçlarına yansıyan “Allah indin de veren el alan elden üstündür.” Şeklindeki önermeden hareketle İslam dinin de ihtiyaç sahibi olan kişilerin başkalarından bir şey

istenilmesini yasaklamaz. Bununla birlikte ahlakı bakımdan bu durumun çok fazla tasvip de edilmez ancak büyük zarüretler halinde istenilmesine müsaade etmektedir. İslam dini yapılan hayırların ve iyiliklerin birine bir şey verilmesi halinde alan kişiden daha da üstün olmaktadır. Kişinin bu üstünlüğü yaptığı iyilikten ve yardımdan kaynaklanmaktadır şeklinde buyrulmaktadır. Diğer taraftan yapılan bu yardımların gösteriş amaçlı olunmaması gerektiği öyle ki sağ elin verdiği sol elin dahi bilmemesini buyrulmaktadır. Ankette yer alan bu önermeye deneklerin verdikleri yanıtlar şu şekildedir: %75'inin kesinlikle katıldığı, %18'inin katıldığı, %2'sinin katılmadığı, %4'ünün de kesinlikle katılmadığı, %1'inin de bu önermeyi boş bıraktığı çalışma sonucu elde edilmektedir. Bu önermeye olumlu bakan deneklerin oranının bir hayli yüksek olduğu bulgular sonucu elde edilmekte olup yardım ve hayırların gizli olunanın daha makbul olduğu denekler tarafından belirtilmektedir.

Tablo bulguların da ifade edildiği üzere deneklerin “Cenaze ya da Defin işlemlerinden ücret alıyor musunuz”? Şeklinde yöneltilen soruya verdikleri yanıtlar şu şekilde dile getirilmektedir; %10'unun evet, %79'unun hayır bunu sadece Allah rızası için yaptığını, %11'inde herhangi bir ücret talep etmediği fakat kendilerine hediye ve ya ikramlıkların takdim edilmesi halinde kabul ettikleri çalışma esnasında denekler tarafından dile getirilmektedir. Araştırmamın amacı ve teorik kısmı göz önünde bulundurulduğunda deneklerin cenaze ya da defin merasimlerinde herhangi bir ücret talep etmedikleri ve görevlerin sadece Yüce Allah'ın rızasını kazanmak adına yaptıkları belirtilirken bu oranının da bir hayli yüksek olduğu tablo sonucuna yansıyan bir başka özelliktir.

Grafik:8 Ar dünyası değil kar dünyası.

Anket çalışmasına katılan deneklere “Ar dünyası değil kar dünyası” şeklinde yöneltilen önermeye verilen yanıtlar şu şekilde ifade edilmektedir: %17’sinin kesinlikle katıldığı, %5’inin katıldığı, %3’ünün kararsız olduğu, %27’sinin katılmadığı, %46’sının kesinlikle katılmadığı ve %2’sinin de bu önermeyi cevaplamadığı bulgular sonucunda elde edilmektedir. Bu önermeye tablodan da anlaşılacağı üzere kesinlikle katılmayanların oranının bir hayli yüksek olduğu tespit edilmektedir. Din görevlilerine yöneltilen bu önerme şunu ifade etmektedir: Kimi insanlar kazanmak için her yolu mubah sayarlar. İnsanları ölçülü davranmaya sevk eden en büyük etken utanma duygusu, yani ardır. Utanmayan insan için her yol geçerlidir. Bundan dolayı bazı kimseler, arı bırak kara bak diyecek kadar bencil olabilmektedir. İnsanların bir kısmı arlı ve namuslu kimselere fazla değer vermez iken, onların gözünde işi bilen yöntemleri ne olursa olsun para kazanan kimseler daha değerli olmaktadır. Bu çerçevede çalışmaya katılan deneklerin %46 gibi oldukça yüksek bir kesimin bu önermeye olumsuz yaklaşıtları bulgular sonucu elde edilmektedir.

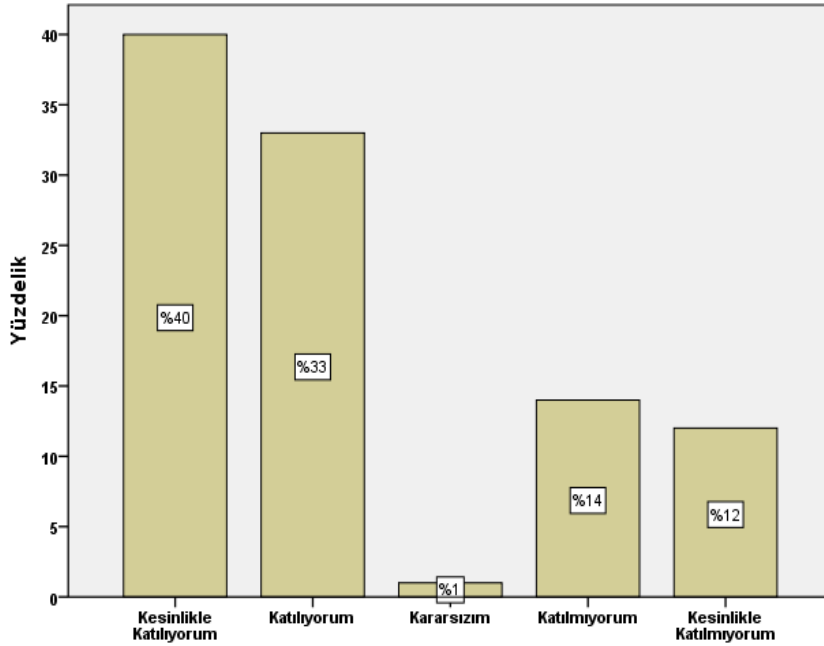
Ankete katılan deneklerin “İslam zenginliği değil, lüksü, israfı ve şatafatı olumsuz görür.” Yöneltilen soru karşısında verdikleri yanıtlar şu şekilde elde edilmektedir. Deneklerin %79’unun kesinlikle katıldığı, %13’unun katıldığı, %2’sinin kararsız olduğu, %1’inin

katılmadığı, % 5'inin ise kesinlikle katılmadığı yapılan araştırma sonucu elde edilmektedir. Araştırma sonucundan hareketle deneklerin kesinlikle katıldıkları oranının oldukça fazla olduğu tespit edilmekte olup öte yandan İslam dininin lüks, israf ve gösterişten uzak durulmasını buyrulmaktadır. Hadisi Şeriflerde de ifade edildiği gibi: “Yiyiniz içiniz fakat israf etmeyiniz”. Görüldüğü israfın lüksün gösterişin İslam dininde çok da kabul görülmediği sonucu elde edilmektedir. İslam'ın zenginliği değil lüksü ve israfın olumsuz görür şeklindeki önermeden hareketle %11lik gibi bir kesimin de İslam dininde lüksün ve şatafatın bulunabileceğini ve bu nedenle bu önermeye olumsuz yaklaştığı araştırmalar sonucu elde edilmektedir.

Tablo sonuçlarından da görüldüğü gibi “Bu dünya çalışma ve her anlamda üretme yeridir.” İslam dinin de ifade olunduğu gibi Allah çalışana ve helal kazanç için mücadele edene verir. İslam dini insanlara hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olmanın yollarını tarif etmektedir. Bu nedenle her iki dünya içinde çalışmak, Müslüman birinin görevi olmaktadır. Diğer taraftan sadece ahiret için değil dünya için de çalışıp kazanmak dinen buyrulmaktadır. İslam dini çalışmaya büyük önem vermekte olup ve helal kazanç sağlamak adına çalışmayı ibadet görmektedir. İslam'ın beş şartından ikisi olan zekat ve hac; zengin Müslümanların yapması gerekenler arasında yer almaktadır. Bu açıdan çalışan insan hayırlı insandır. Çünkü çalışan insan hem kendisine hem ailesine hem de milletine yararlı olabilmektedir. Tüm bu açıklamalar çerçevesinde anket çalışmasına katılan deneklerin yöneltilen soruya verdikleri yanıtlar şu şekilde ifade edilmektedir: %80'inin kesinlikle katıldığı, %17'sinin katıldığı, %2'sinin kararsız olduğu, %1'inin de kesinlikle katılmadığı çalışma sonucu elde edilmektedir. Tablonun bulgularından hareketle %80 gibi büyük bir oranın kesinlikle katıldığı ve deneklerin büyük çoğunluğunun olumlu baktığı bu soruda ifade edilen çalışmanın ve üretmenin dinin emri ve ibadet hükmü özelliği taşıması deneklerin bu çerçeveden baktıklarını göstermektedir. Diğer taraftan çalışmanın sadece İslam dinine özgü bir özellik olmayıp hemen hemen bütün dinlerde önem arz eden bir misyon olmaktadır. Bu duruma verebileceğimiz ve diğer dinlerde oldukça yankı uyandıran Max Weber'in ortaya koyduğu Kapitalizmin Ruhu ve Protestan Ahlakı bu konuda oldukça önemli bir çalışma olmaktadır. Görüldüğü üzere çalışmayı ve üretmeyi sadece İslam dini değil diğer dinlerde desteklemektedir.

Çalışmaya katılan deneklere anket soruları kapsamında sorulan “Hatim ya da Kur’an okumaktan ücret alıyor musunuz? Sorulara verilen yanıtlar şu şekilde ifade edilmektedir. Deneklerin %6’sının evet, %87’sinin hayır diyerek bu işi sadece Allah rızasını gözeterek yaptığı, %7’sinin ise ücret almadığı fakat kendilerine herhangi bir hediyein takdim edilmesi halinde geri çevirmedikleri ankete katılan denekler tarafından verilen cevaplar arasında yer almaktadır. Hatim ve Kur’an okumaktan ücret talep etmeyenlerin sayısının oldukça fazla olduğu gözlenmekle birlikte hayır seçeneğini işaretleyen deneklerin ücret talep edenlere karşı çok sert bir ifadeyle imamlık görevinin ücret talep edilmesinin de yanlışlığına vurgu yapmakta olup din görevlilerinin bu konuda daha duyarlı olunması noktasında da açıklamalar da bulunmuş olmaları çalışmamızda dikkat çeken diğer bir önemli nokta olmaktadır.

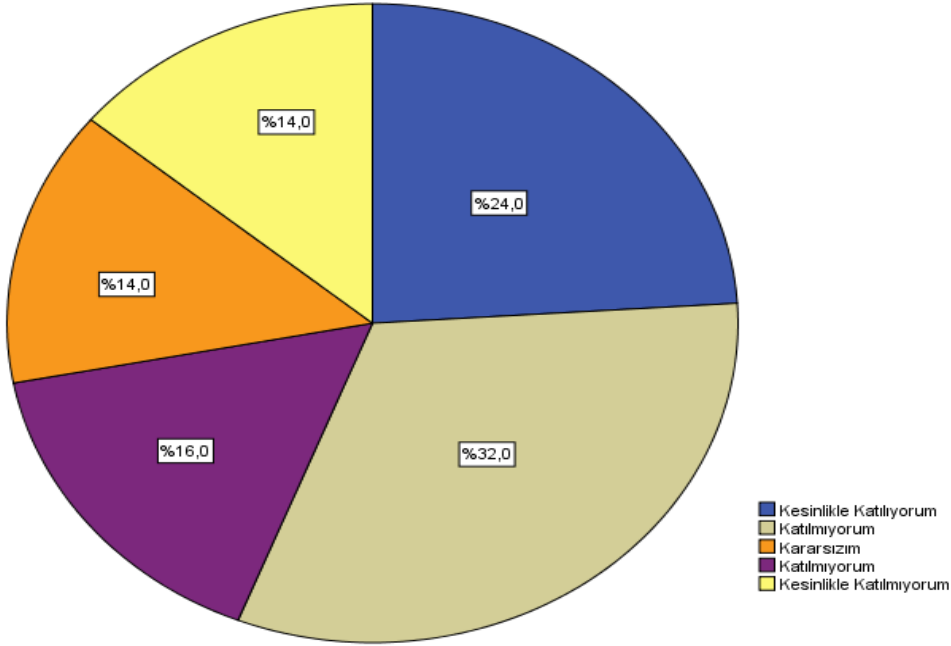
Grafik:12 Müslüman zengin olmalıdır.

Tablo sonuçlarından da görüldüğü “Müslüman zengin olmalıdır.” şeklindeki önermeye verilen cevaplar şu yöndedir: %40’ının kesinlikle katıldığı, % 33’ünün katıldığı, % 1’bu önerme karşısında kararsız kaldığı, %14’ünün katılmadığı, %12’sinin de kesinlikle katılmadığı çalışma sonucu tespit edilmektedir. Sonuçlardan hareketle bu önerme karşısında deneklerin kesinlikle katılma oranının oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır. İslam dininin

ekonomiye bakışı değerlendirildiğinde “Kişiler zengin olmak ister fakat bunu isterken dinin gerektirdiği şekilde yapmak zorundadırlar. Bu durumda İslamiyet’e hizmet amacıyla zengin olmak istemek gayet normal fakat öte yandan nefsin hilesine kapılarak sadece başkalarını kıskandırmak ve ya hırs için zengin olmak isteyen kimse bir lokma dahi haram yemek en büyük fakirlik olarak görülmektedir. İslam dininde sadece dünya malına dayanan geçici ve yok olucu olan zenginliği değil belki de buradan kastı gönül zenginliğidir.” Denekler tarafından yapılan açıklamalar çerçevesinde İslam dininde zengin olanın fakir olana ne şekilde yardım etmesi belirtilmekte olup zengin kişilerden malının ALLAH yolunda harcaması istenmektedir.

Grafik:13 Çok laf yalansız çok mal haramsız olmaz

Anket çalışmasında yer alan “Çok laf yalansız çok, mal haramsız olmaz.” Şeklinde deneklere yöneltilen atasözünün ne anlam ifade ettiğini değerlendirecek olursak; insanın gevezelik edip boş boş konuşmaması gerektiği çünkü çok konuşan insanın sözleri arasında muhtemelen yalanın bulunabileceği, haksız yollardan bol kazancın içinde yasadışı elde

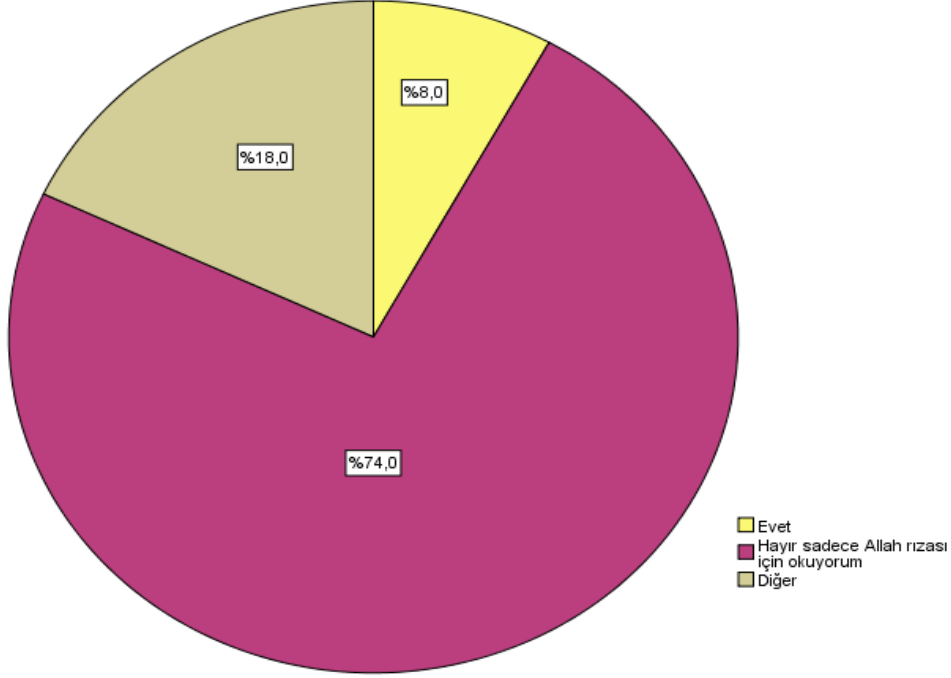
edilmiş para bulunabileceği gibi, İnsanın para hırsına kapılması halinde haram helal demeden kazanç için her yola yönelebilmektedir. Çalışmaya katılan deneklerin verdikleri yanıtlar dikkate alındığında %24'ünün kesinlikle katıldığı, % 32'sinin katıldığı, % 14'ünün kararsız olduğu, %16'sının katılmadığı, %14'ünün kesinlikle katılmadığı sonuçlara yansımıştır. Bu atasözüne olumlu yaklaşanların oranının yüksek olduğu anket sonucunda görülmektedir. Diğer taraftan bu atasözüne katılmayanların oranının da azda olsa fazla olması sebebiyle her konuşulan lafın yalan taşımadığı ve her malında haram olamayacağı anket çalışmasına yansıyan diğer bir bulgu sonucu olmaktadır.

Tablo verilerinden de anlaşılacağı üzere anket çalışmasına katılan deneklerin bu önerme karşısında verdikleri yanıtlar şu şekildedir: deneklerin %14'ünün kesinlikle katıldığı, % 21'inin katıldığı, % 11'inin kararsız olduğu, %34'ünün katılmadığı, %19'unun kesinlikle katılmadığı ve %1'ininde bu önermeyi cevaplamadığı tespit edilmektedir. Önermeye olumlu yaklaşan deneklerin oranını bir hayli yüksek olduğu çalışma sonucunda elde edilmektedir. Öte yandan din görevlilerinin sadece namaz vakitlerinde camileri açma kapatma ile sorumlu olunmadığı namaz vakitleri dışında da insanlara faydalı olunması gerektiği belirtilmektedir. Araştırmalar çerçevesinde teorik kısmında yer alan ifadeler dikkate alındığında imamlığın ne anlam ifade ettiğini belirtmekte fayda vardır: İmam tam olarak Arapça kökenli olup İslam dinine ait bir terim olmaktadır. Genel anlamda önder, lider, devlet başkanı anlamlarına da gelmektedir. İslami bir terim olarak da cemaate namaz kıldırın ve diğer dini görevleri yerine getiren kişileri ifade etmektedir. İmamlık görevini yerine getirmeye ise “imamet” denilmektedir. İmamlığın bir mescide atanması Emevi Devleti döneminde meydana gelmektedir. Abbasiler döneminde ise imamlık bir devlet memuru haline getirilmektedir. İmamların atanmasını bizzat devlet başkanları yapmaktadır. Diğer taraftan imamlığın sadece namaz vakitlerinde görevli olduğu söylemine katılan imamlarımızın oranının da oldukça yüksek olduğu göze çarpan başka bir değerlendirmedir.

Tablo verilerinden hareketle “Görevinizden alacağınız ücret ailenizi geçindirecek kadar olmalı ne eksik ne de fazla olmalıdır”. Ankete katılan deneklerin verdikleri yanıtlar şu şekilde ifade edilmektedir: deneklerin %16'sının kesinlikle katıldığı, %28'inin katıldığı, %10'unun kararsız kaldığı, %34'ünün katılmadığı, %11'inin kesinlikle katılmadığı, ve % 1

'inin de bu önermeyi cevaplamadığı araştırmalar sonucu elde edilmektedir. Sorulan soru karşısında deneklerin verdikleri cevapların hem olumlu hem de olumsuz yaklaşımların oranlarının birbirine yakın olduğu sonuçlara yansımaktadır. Olumsuz yaklaşan din görevlilerinin büyük çoğunluğunun “alınan ücretin sadece aileyi geçindirecek kadar kazanılmaması gerektiği görevini hakkıyla yerine getirdikten sonra yani helal olduğuna inanıldıktan sonra daha fazlada kazanılabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle önemli olan kazanılan paranın hakkını veriyor olabilmektir.” Şeklinde ifadelerde buldukları tespit edilmektedir.

Grafik:16 Mevlit okumaktan ücret alıyorsunuzuz?

Ankete katılan deneklere ankette yer alan “Mevlit okumaktan ücret alıyorsunuzuz? Şeklinde yöneltilen sorudan hareketle deneklerin verdikleri yanıtlar şu şekilde ifade edilmektedir: % 8’inin evet diyerek aldığı, %74’ünün hayır diyerek ve bunu sadece Allah rızasını kazanmak adına yaptığı, %18’ininde diğer seçeneğini işaretledikleri analiz edilmektedir . % 18’lik gibi bir kısmın diğer seçeneğini işaretleyerek ücret dışında hediye, ikramlık ve ya herhangi bir şeyin takdim edilmesi halinde geri çevirmedikleri tespit

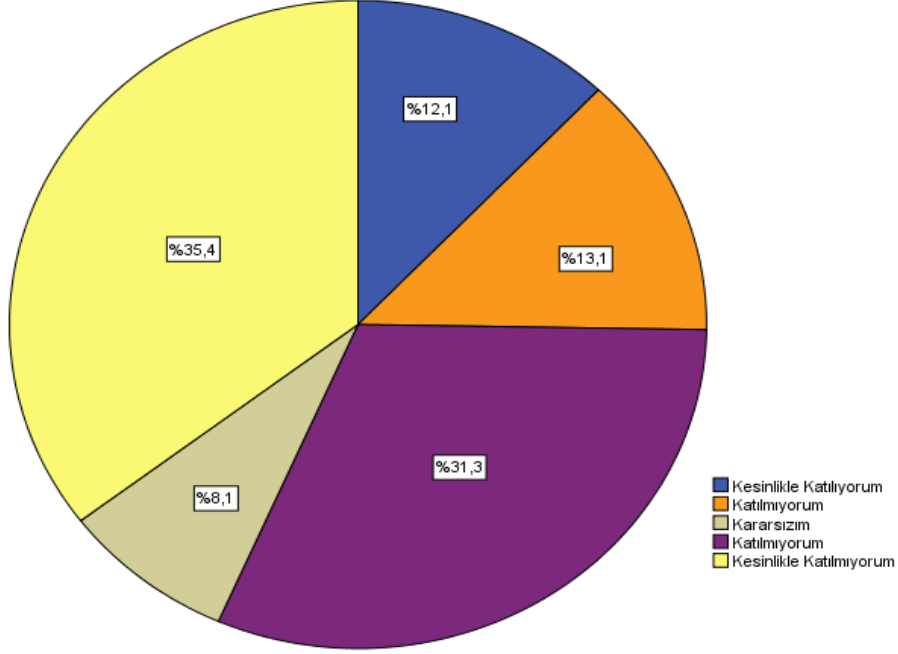
edilmektedir. Tablo sonuçlarından yola çıkarak din-ekonomi ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde din görevlilerinin mevlit okumaktan ücret talep etmedikleri ve bunun sadece Allah'ın rızasını gözeterek yaptıklarını ayrıca dinin bu şekilde ekonomi çıkarlar gözetilerek anlatılmaması gerektiği çalışmaya katılan denekler tarafından dile getirilmektedir.

“Müslüman için en kutsal kazanç kendi emeğiyle elde ettiğidir.” Şeklindeki önermeye deneklerin verdikleri yanıtlar şu şekilde belirtilmektedir: bu önerme karşısında deneklerin %88'inin kesinlikle katıldığı, %9'unun bu önermeye katıldığı, %1'inin kararsız olduğunu, %1'nin katılmadığı, ve %1'inin ise kesinlik katılmadığı tespit edilmektedir. Trabzon'da yaşayan din görevlilerinin “alın teri en helal kazançtır” şeklinde açıklamalarda bulunduğu çalışma sonucu elde edilmektedir. Ayrıca bu önermeye kesinlikle katıldığını ifade eden deneklerin dinin başkalarına muhtaç olmadan yaşamayı uygun görmesi halinde kendi çabalarıyla elde edilen kazancın daha helal olduğunu ifade etmektedirler. İslam dininde gücü ve imkanı olan herkesin geçimini başkaların sırtından değil, kendi bilek gücü ile çalışması gerektiği, ve böylesi helal kazancın kutsallığı önemi belirtilmektedir. Kişinin kazancı kendi emek ve gayreti, bilgi sanatıyla doğrudan ya da dolaylı olarak elde ettikleri ile emek dışı fakat meşru ve helal yoldan elde ettikleridir. İslam dinine göre emek kutsal olduğu gibi kazanç da kutsal sayılmaktadır. Ancak kazancın kutsal olabilmesi için meşru ve helal yollardan bilek gücü ve el emeği sonucu elde edilmesi gerekmektedir.

“Fakir olup kıt kanat geçinmektense, zengin olup daha fazla zekat vermek ve daha çok hayır yapmak makbuldür.” Önermesinden hareketle tablodan da anlaşılacağı üzere ankete katılan deneklerin yanıtları ve yüzdeler dilimleri şu şekilde belirtilmektedir: %22'sinin kesinlikle katıldığı, % 30'unun katıldığı, %6'sının kararsız olduğu, %26'sının katılmadığı, %14'ünün kesinlikle katılmadığı ve %2'sinin de bu soruya cevap vermediği tespit edilmektedir. Tablo verilerinden yola çıkılarak yüzdeler dilimlerin birbirine çok yakın olduğu, büyük çoğunluğun ise bu önermeye katıldığının bunun yanı sıra katılmayanların oranında bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Araştırmanın kapsamı gereği dinin ekonomi ile ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesi istenen bu soruya %26 gibi bir kesimin katılmıyorum şeklinde verdikleri yanıt doğrultusunda deneklerin “Allah rızkı kime ve ne şekilde vereceğini herkesten daha iyi bilendir. Bu nedenle bu tür söylemler ne fakirin dinini eksik yaşayacağını nede zenginin

dinini fazla yaşayacağını göstermemektedir. Buradan hareketle bu önermeye katılmayan imamlarımızın öne sürdüğü bu gerekçelerinin anketimize farklı bir zenginlik kattığı görülmektedir.

Grafik:19 İki kat daha fazla ücret verilirse mesleğimi değiştirebilirim.

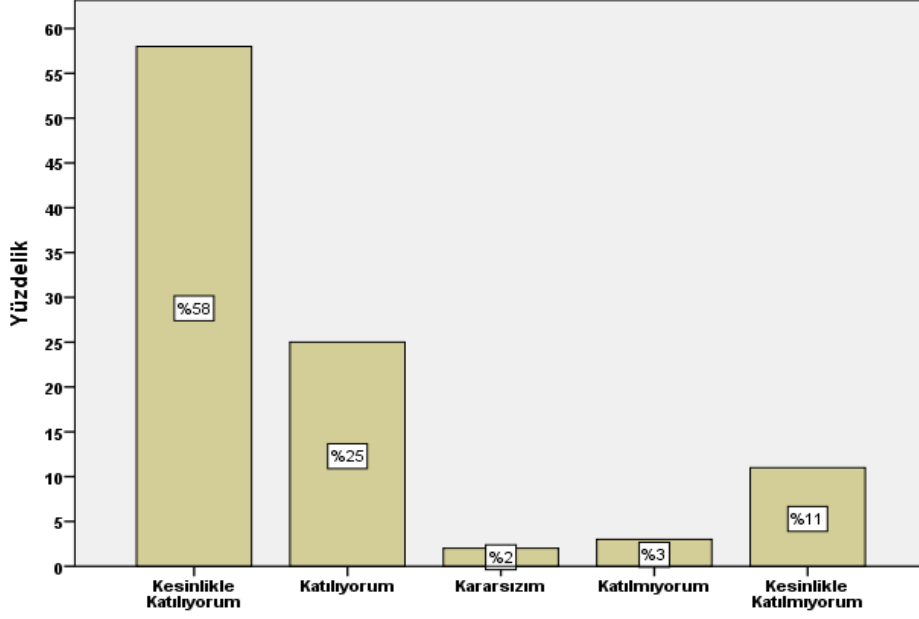

Çalışmada yer alan ve tablodan da anlaşılacağı üzere “İki kat daha fazla ücret verilmesi halinde mesleğimi değiştirebilirim” şeklinde yöneltilen sorudan hareketle deneklerin mesleklerine yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlanan bu soru kapsamında deneklerin verdikleri yanıtlar şu şekilde belirtilmektedir: %12’sinin kesinlikle katıldığı, % 13’ünün katıldığı, %8’inin kararsız kaldığı, %31’inin katılmadığı, %35’inin kesinlikle katılmadığı ve %1’inin de bu soruya cevap vermediği bıraktığı bulgular sonucu elde edilmektedir. Tablo sonuçları dikkate alındığında deneklerin bu önermeye %35 gibi bir oranın olumsuz karşıladığı bulgular sonucunda elde edilmektedir. Bu sonuçlardan hareketle olumsuz olarak gören deneklerin mesleklerinden oldukça memnun oldukları ve yaptıkları mesleğin paradan ziyade kutsal bir görev olduğu şeklinde tanımladıkları ve mesleklerini bir dava olarak gördüklerini anket çalışmasında dile getirmektedir. Tablo sonuçlarından da anlaşılacağı

üzere din görevlilerinin mesleklerinin öncelik amacının ekonomi çıkarlar olmadığı ve bu nedenle mesleki değişimin mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Öte yandan denekler arasında %13'lük gibi bir kesimin de iki kat daha fazla ücret verilmesi halinde mesleğini değiştirebileceğini ifade etmektedir. Bu durum tespitinde şöyle bir sonuca ulaşmak mümkün: diğer mesleklerin seçiminde etkili olmanın yanı sıra imamlık mesleği dahil olmak üzere paranın kısmen de olsa din görevlilerine mesleklerine yönelik tercihlerinde etkili olduğu sonucuna varılmaktadır.

İşbölümünün arttığı günümüz toplumlarında insanların dini ihtiyaçlarının giderilmesi adına görevlendirilen din görevlilerinin İslam-i kurallar çerçevesinde dini anlatmak ve insanlara doğrunun gösterilmesi, bunun sonucunda belli bir ücretin talep edilmemesinin normal olduğu İslam dininde yerini almaktadır. Öte yandan dinin sadece para kazanmak için anlatılmasının uygun olmadığı dini kaynaklar da belirtilmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında "İş bölümü ve uzmanlaşmanın olduğu mesleklerin teşekkül ettiği bir dünya da imamlığın meslek haline gelmesi ve namaz kıldırmak dini anlatmaktan maaş alınması normal ve caizdir! Şeklinde yöneltilen sorudan hareketle çalışmaya katılan deneklerin verdikleri cevaplar şu şekilde tespit edilmektedir. Deneklerin %34'ünün bu önermeye kesinlikle katıldığı, %43'ünün katıldığı, %3'ünün kararsız olduğu, %11'inin katılmadığı, % 3' ünün kesinlikle katılmadığı ve % 6'sının da bu önerme karşısında cevap vermediği sonuçlara yansımaktadır. Tablonun verilerinden de anlaşılacağı üzere kesinlikle katılan ve katılanların oranını bir hayli fazla olduğu anlaşılmaktadır. Din görevlilerinin günümüz değişen toplumsal koşullarda mesleklerine ilişkin ve mesleklerinin ekonomik boyutunu dikkate almaları noktasında ölçmeye çalışılan bu önermeye katılan deneklerin dini vecibeleri yerine getirirken imamlığın diğer meslekler gibi maaş alınmasının normal bir durum ve olması gerektiğinin de altını çizilerek vurgulanmaktadır . Öte yandan imamlık mesleğinin devlete bağlı bir kurum olduğu ve her meslekte olduğu gibi imamlık mesleğinin de dikkat gerektiren bir meslek olduğu belirtilmektedir. İmamlık mesleği hakkıyla yapıldığı takdirde meslek olarak algılanmakta dikkat edilmemesi halinde de meslek kategorisinde yer almaktadır.

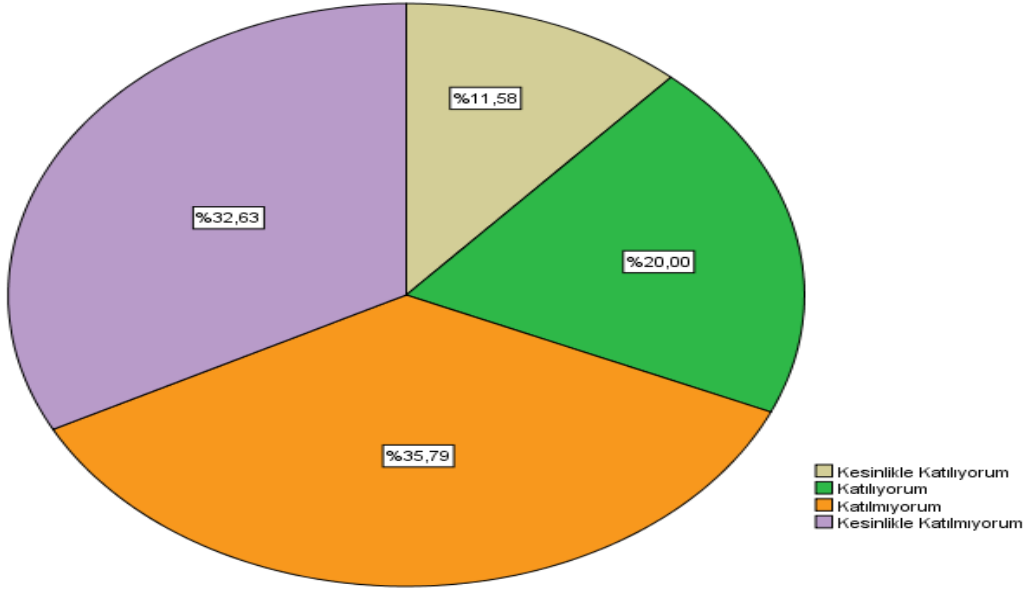
Grafik: 21 En kötü insan dini dünya malına alet edendir(ibn-i Asakir).

Tablo sonuçlarında görüldüğü üzere deneklerin %58'inin kesinlikle katıldığı, %25'inin katıldığı, %2'sinin kararsız olduğu, %3'ünün katılmadığı, %11'inin kesinlikle katılmadığı, ve %1'inin de bu soruyu yanıtızsız bıraktığı tespit edilmektedir. Çalışmaya katılan deneklerin bu söze büyük bir çoğunluğunun olumlu yaklaştığı göz önünde bulundurulduğunda, dinin dünya malına heba edilemeyeceği sonucuna varılabilmektedir. Diğer taraftan araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar çerçevesinde ve teorik kısımda da ifade edildiği gibi dinin dünya malı için kullanımının büyük bir vebalin gerektirdiği ifade edilebilir. İslam dini özel çıkarlar için dinin kullanılmasını günah olarak görmektedir. Dinin politikaya alet etmek yahut başka zararlı maksatlar için kullanmak, bir takım cahilleri, din ismi altında tahrik etmek çok büyük bir günahdır. Allahü Teala Hazretleri en çok bunu kötülerdir. Hadisi Şeriflerde de buyruldu ki: "Yazıklar olsun ilmini ticarete alet ilim sahibi kötü kimselere ki devlet adamlarına yaklaşır, ve kazanç temin ederler" (Hakim). Bu açıklamalar doğrultusunda din görevlilerinin %56'lık gibi büyük bir oranın bu sözü olumlu yaklaştığı tespit edilirken diğer taraftan %13 gibi bir oranında bu söz karşısında kesinlikle katılmadığı dikkati çeken diğer bir sonuç olmaktadır. Buradan hareketle deneklerin verdikleri yanıtlar dikkate alındığında din görevlilerinin dini konulardaki düşünceleri farklılık arz etmektedir.

Ankete katılan deneklere “Cenaze ve Sala vermektan ücret alınıp alınmadığına yönelik ölçölmek istenen soru karşısında deneklerin %4’unun evet diyerek aldıkları, %92’unun almadığı ve almayı da düşünmediği, %3’ünün de ücret dışımda hediye ikramlık gibi diğere seçenekleri kabul ettikleri tespit edilmektedir. Soruyu cevaplandıran deneklerin herhangi bir ücret talep etmediklerinin oranının oldukça yüksek olduğu bulgusu elde edilmektedir. Diğere taraftan %92’lik gibi oldukça yüksek olan bu oranın cenaze törenleri esnasında okunan saladan ve diğere yürütölen işlemler adına cenaze sahibinden herhangi bir talepte bulunmadığı ve bunun sadece Allah rızasının gözetilerek yapıldığı denekler tarafından çalışmanın bulgularına yansımaktadır. Fakat cenaze sahiplerinin kendilerine herhangi bir hediye takdim edilmesi halinde kabul edildiği denekler tarafından belirtilmektedir.

Grafik:23 Fakirin dini hayatı bile eksik kalır

Anket çalışması kapsamında ele alınan sorudan hareketle Her şeyin ekonomi ile şekillendiği dünya da dinin buyruklarını tam olarak yerine getirmek adına gerek zekat gerek hac ve gerekse de filtrenin dini vecibelerin yerine getirilmesi halinde tam olarak dinin gereklerinin yerine getirilmiş olunamayacağı bunun yanı sıra dinin emir ve buyruklarının tam anlamıyla

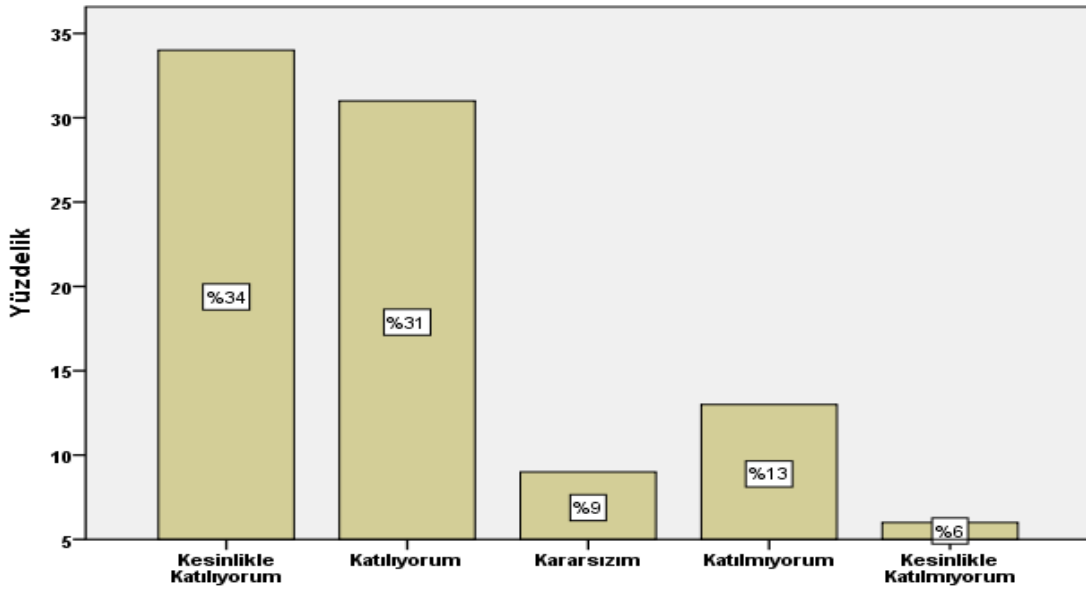
benimsenilmesi ve uygulanması emrolunmaktadır. Öte yandan “ Fakirin dini hayatı bile eksik kalır.” Önermesinden hareketle anket çalışmasına katılan deneklerin verdikleri yanıtlar şu şekilde belirtilmektedir: deneklerin % 11’inin kesinlikle katıldığı, % 20’sinin katıldığı, %35’inin katılmadığı, %32’sinin ise kesinlikle katılmadığı ve %2’inin de bu konu hakkında bilgisinin olmadığı sonucu elde edilmektedir. Ankete katılan din görevlilerinin bu önermeye %35’lik gibi oldukça yüksek bir yüzdeliğin söz konusu olduğu ve buradan hareketle fakirin hiçbir zaman dinini eksik yaşamadığı ve yaşamayacağı buna en iyi örneğinde İslam Peygamberi Hz. Muhammed (S.A.S)’in tarafından yansıtıldığı ve günümüzde de dini konuların ekonomi ile bu kadar bağdaştırılmasının yanlış bir algı olduğu soruya olumsuz yaklaşan denekler tarafından ifade edilmektedir. Buradan hareketle çok az bir kısmında bu önermeye kesinlikle katıldığını belirtmesi dini konular noktasında din görevlilerinin de farklı bakış açılarına sahip olduğu sonucu elde edilebilmektedir.

Anket çalışmasında yer alan sorudan hareketle İslam dininin buyruklarına göre “Her zengin Müslümanlığın gerektirdiği şekilde yaşamamaktadır. Çünkü asıl zenginlik, malını Allah yolunda harcayan kimse için geçerli olmaktadır. Zenginlik bazı dini sorumlulukları gerektirir. Bunlar zekat, hac, kurban, hayır ve hasenat gibi ibadetler zenginler tarafından yapılmakta fakat bunlara uyan çok az zengin söz konusudur. Bu nedenle her zengin Müslümanlığı tam anlamıyla yaşar dinilmemektedir. Buradaki açıklamalar çerçevesinde dinimizde yüce ALLAH servetin sadece zenginler arasında dolaşan dar bir mülkiyet haline gelmemesini bunun içinde zenginlere zekat sadaka gibi hayırları emretmektedir. Bu açıdan “Müslümanlığın bile iyisini zenginler yapar ve yaşar.” Anlayışı doğrultusunda deneklere yöneltilen anket sorusundan hareketle verilen yanıtlar şu şekilde belirtilmektedir : deneklerin %9’unun kesinlikle katıldığı, %11’inin katıldığı, %2’sinin bu önerme karşısında kararsız kaldığı, %46’sının katılmadığı, %31’inin de kesinlikle katılmadığı ve %1’inin de yanıtız bıraktığı sonucuna varılmaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere deneklerin önermeye olumsuz yaklaşma oranının oldukça yüksek bir sonuçta olduğu bulgulara yansımaktadır.

Anket çalışmasına katılan deneklere çalışma kapsamında yöneltilen “ Fakirlik ateşten gömlek giymektir.” Şeklindeki atasözüne katılıp katılmadığına yönelik düşüncelerinin ve tutumlarının ölçülmesinin amaçlandığı bu soru için deneklerin %8’inin kesinlikle katıldığı,

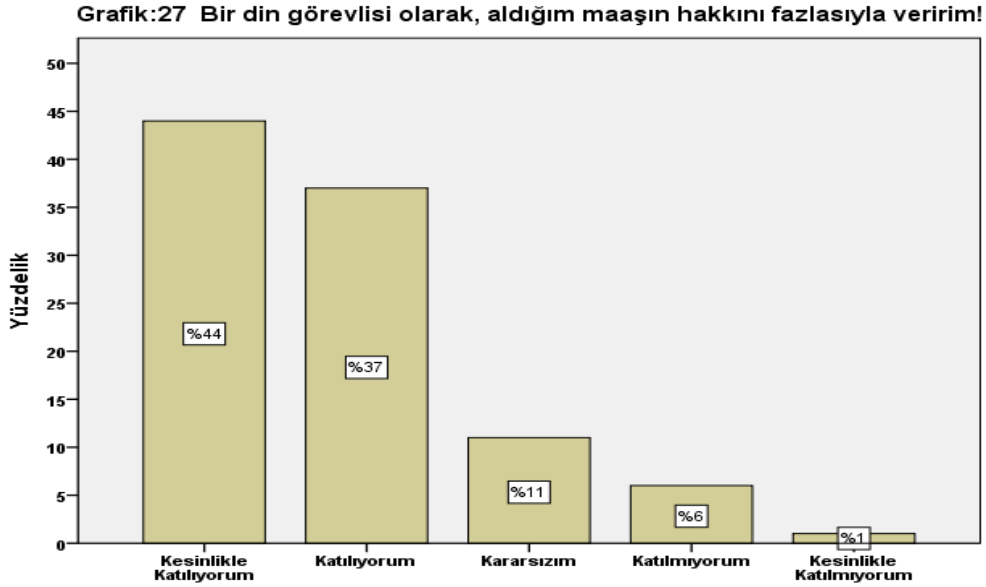
%18'inin katıldığını, % 7'sinin kararsız olduğu, % 38'inin katılmadığı, % 29'unun da kesinlikle katılmadığı ankete verilen cevaplar sonucu elde edilmektedir. Verilerin sonuçlarından hareketle atasözüne olumsuz yaklaşanların oranının bir hayli yüksek olduğu ve denekler tarafından fakirliğin sabredilmesi gereken bir durum olduğu, fakir hayatın gayet normal bir durum olduğu belirtilmektedir. Bu noktada Hz. Muhammed (S.A.S)'in yaşantısının en iyi örnek teşkil ettiği denekler tarafından dile getirilmektedir.

Grafik:26 Sizden herhangi bir ücret istemeyenlere uyun, onlardır güzeli ve doğruyu bulanlar (Yasin Süresi 21.Ayet) bu ayetten hareketle dini vecibeler para karşılığına yapılmamalı/anlatılmamalıdır denebilir mi?

Ankete yer alan ve Yüce kitap Kur'an-ı Kerim'de de buyrulduğu üzere "Dini anlatmaktan herhangi bir ücret talep etmeyin çünkü sizin ücretiniz Allah'ın katındadır". Bu ayetten hareketle deneklerin din ve ekonomi ilişkisini ne düzeyde yürüttüklerini ölçmek amacıyla yöneltilen "Sizden herhangi bir ücret istemeyenlere uyun onlardır güzeli ve doğruyu bulanlar (Yasin Suresi 21.Ayet) bu ayetten hareketle dini vecibeler para karşılığında yapılmamalı, anlatılmamalı denebilir mi? şeklinde sorulan soruya denekler tarafından verilen cevaplar şu şekilde olduğu tespit edilmektedir : % 34'ünün kesinlikle katıldığı, % 31'inin katıldığı, % 9'unun kararsız kaldığı, % 13'ünün katılmadığı, % 6'sının kesinlikle katılmadığı ve %7'sinin de yöneltilen ayet karşısında yanıt vermek istemediği tespit edilmektedir. Yöneltilen

ayete olumlu yaklaşan deneklerin büyük çoğunluğunun dini vecibelerin para karşılığında anlatılmasının dine aykırı olduğunu ifade edilmektedir. Bu nedenle deneklerin %34 gibi büyük bir oranla ayete katıldıkları tespit edilirken diğer taraftan % 12’lik gibi bir kesiminde bu ayetin dini konularda bilgisinin yetersiz olduğu, dini ekonomik çıkarlar adına kullanan ve para kazanmak adına ekran başında boy gösteren din görevlilerine uygun olduğu denekler tarafından belirtilmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda her deneğin farklı bakış açılarına sahip oldukları sonucuna varılmaktadır. Yöneltilen bu ayetten hareketle amaçlanmak istenen deneklerin mesleki tutumlarının ekonomik boyutu karşısında takındıkları tavrın ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Anket çalışmasına katılan deneklere yöneltilen “ Bir din görevlisi olarak aldığım maaşın hakkını fazlasıyla veririm”. Şeklinde ifade edilen ve denekler tarafından alınan yanıtlar doğrultusunda değerlendirmek gerekirse yanıtların şu şekilde dağılımı gösterilmektedir. %44’ünün kesinlikle katıldığı, %37’sinin katıldığı, %11’inin kararsız olduğu, %6’sının katılmadığı, %1’inin kesinlikle katılmadığı ve %1 gibi bir oranında cevap vermediği sonucu elde edilmektedir. Her meslekte olduğu gibi kazanılan paranın helal olunabilmesi için mesleğin hakkının fazlasıyla verilmesi gerekmektedir. Buradan hareketle insanlara dini

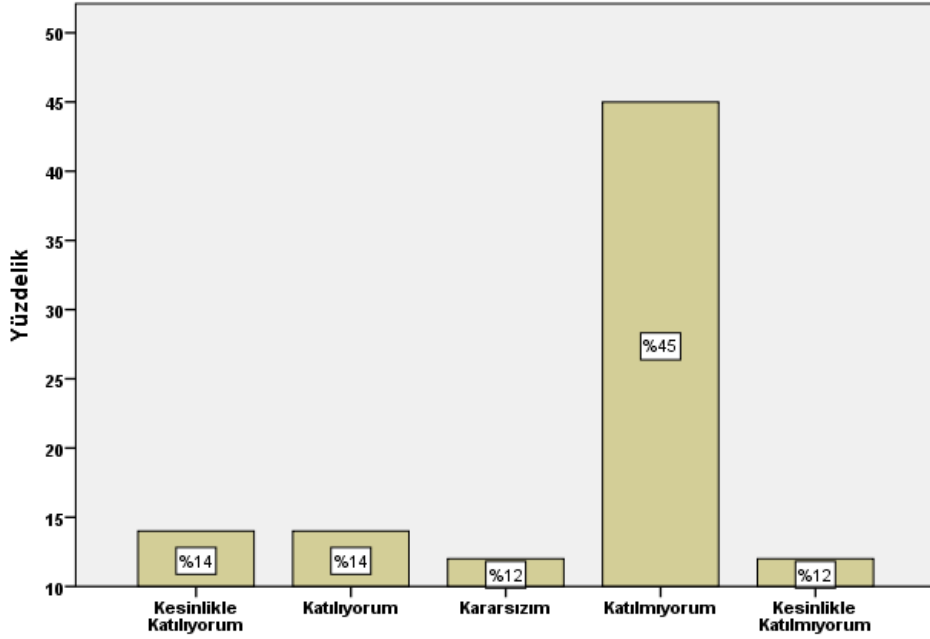
anlatmakla görevlendirilen din görevlilerinin de elde ettiği kazancın helal olunabilmesi için görevini hakkıyla yerine getirilmesi gerekmektedir. Buradan hareketle çalışmaya katılan deneklerin çok büyük bir çoğunluğunun bu konuda olumlu olduğu bulgular sonucunda elde edilirken diğer taraftan %11 gibi bir denek grubunun bu önerme karşısında olumsuz bir tutum sergiledikleri sonuçlara yansıyan diğer bir özellik olmaktadır.

Araştırmamın teorik kısmında da ifade edildiği üzere deneklere yöneltilen önermeye ilişkin olarak deneklerin mesleki tutumların ölçmeye yönelik yapılan çalışmanın sonuçlarından hareketle denekler tarafından yapılan görevlerden çok daha fazla bir ücretin talep edilmesinin yanı sıra ayrıca günümüzde din olgusu çıkar aracı olarak kullanılması ve para kazanılmasının yanlışlığına dikkat çekmek amaçlanmaktadır. Deneklerin aldıkları maaşın hakkını verememeleri halinde ve mesleklerinin sadece maddi boyutunu gözetmeleri durumunda insanların dine olan bakışını da olumsuz etkilemektedir. Çünkü din görevlisi diğer mesleklere oranla fazlasıyla dikkat gerektiren bir meslek olmaktadır. Bu nedenle toplumu oluşturan insanların, dini sadece maddi boyutunu baz alınarak anlatılması halinde hem dini değerlere karşı hem de din görevlilerine karşı olumsuz bir tavır sergilemelerinde etkili olmaktadır. Bu açıdan anket çalışmasına katılan deneklere “İmamlar için gerekli olan maaş almamak değil maaşın hakkını fazlasıyla vermektir.” İfadesinde olduğu gibi yöneltilen önermeden hareketle denekler tarafından verilen cevaplar şu şekilde olduğu tespit edilmektedir: %63’unun kesinlikle katıldığı, %28’inin katıldığı, %3’ünün kararsız olduğu, %1’inin katılmadığı, %4’ünün kesinlikle katılmadığı, ve %1’inin de bu önermeyi yanıt vermek istemediği bulgular sonucu elde edilmektedir. Tablonun sonuçlarından da anlaşılacağı üzere deneklerin yöneltilen soruya olumlu yaklaştığı ve bu oranında bir hayli yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo değerlendirilmelerinden de anlaşılacağı üzere “Bugün buldum bu güne yarına Allah kerim” önermesinden hareketle denekler tarafından verilen yanıtlar şu yönde belirtilmektedir: %16’sının kesinlikle katıldığı, % 19’unun katıldığı, % 8’inin kararsız kaldığı, %34’unun katılmadığı, %21’inin kesinlikle katılmadığı ve % 2’sinin de bu önermeye yanıt vermek istemediği bulgular sonucu elde edilmektedir. Elde edilen verilerin sonuçlarından hareketle %34 gibi oldukça fazla olan oranın denekler tarafından olumsuz olarak ele alındığı bulgular sonucu elde edilmektedir. Buradan hareketle % 16 gibi bir denek grubunun da olumlu

karşılıdığı, bir önerme karşısında şükür anlamında azla yetinilebileceği ifade edilirken olumsuz değerlendiren deneklerin ise çalışarak yarınının da düşünülmesinin gerektiği konusunda ifadelerde bulunmaktadır. Bu açıklamalar çerçevesinde değerlendirmek gerekirse İslam dininin bugünü düşünmekle birlikte yarın içinde çalışılması gerektiği buyrulmaktadır.

Grafik:30 İmam Gazali'nin "imamlar maaş almamalıdır"(ihya) sözüne katılıyor musunuz?

Deneklere çalışma kapsamında ve İhya’da yer alan “İmam Gazali’nin imamlar maaş almamalıdır.” Sözüne katılıp katılmalarına yönelik sorulan soruya denekler tarafından alınan cevaplar şu şekilde gösterilmektedir: deneklerin %14’ünün kesinlikle katıldığı, %14’ünün katıldığı, %12’sinin kararsız olduğu, %45’inin katılmadığı, %12’sininde kesinlikle katılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Deneklerin büyük bir çoğunluğun olumsuz olarak değerlendirdiği bu söz karşısında “İmam Gazali’nin yaşamış olması halinde kendisinin maaş almadan çalışması denekler tarafından belirtilmektedir. Araştırmalar çerçevesinde İslam dininde din üzerinden insanlara bilginin aktarılması ve bunun sonucu olarak da para kazanmanın hoş karşılanmadığı belirtilmektedir. İnsanların dini duygularının kullanılarak para kazanılması ve bunun çok büyük bir günah teşkil ettiği İslam Alimleri tarafından ve

çeşitli din kaynaklarında açıkça ifade edilmektedir. Araştırmanın diğer bir önemli sonucu olarak bir kısım denek grubunun maaş alınmaması konusuna katıldıkları da tespit edilmektedir. Büyük çoğunluğun olumlu yaklaştığı bu duruma deneklerin yapılan meslekte ekonomik çıkarların göz önünde bulundurulmasından ziyade dini konuların bu konuların insanlara aktarılması ve insanların memnuniyet duymuş olmaları deneklerin üzerinde durduğu ve bu konuda kendilerini daha mutlu hissedecekleri belirtilmektedir.

SONUÇ

Günümüz değişen toplumsal ilişkiler ağında toplumda cereyan eden sosyal olay ve olguların dini hayat ve inançlar, düşünce tutum ve davranışların cemaat üzerindeki etkilerini belirleyebilmek için bilimsel verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizin son yıllarında ekonomi-din ilişkisi çerçevesinde din görevlilerinin dini tutum ve davranışları üzerindeki etkileri ve bunun yansımaları araştırılmaktadır.

Din, toplumsal hayatın en önemli unsuru olmaktadır. Bir taraftan insanın zihniyet dünyasını oluşturarak, hayata bakışına önemli derecede etki ederken bir taraftan da oluşturduğu kurumlar aracılığıyla etkisini göstermektedir. Ahlâki değer ve prensipler için temel teşkil eden din, insanın tutum ve davranışlarının belirlenmesinde, insanlar arası ilişkilerin düzenlenmesinde önemli işlevleri olan temel kurumlardan biri olmaktadır. Din bir yandan insanın manevi dünyasını kuşatıp ona şekil ve yön verirken, bir yandan da insanın sosyal ilişkilerine olumlu bir işlerlik kazandırmaktadır. Ekonomi ise sınırsız insan ihtiyaçlarının kıt kaynaklarla karşılanması olarak tanımlanan iktisadın sosyoloji ile olan münasebeti iktisadi gereklilik ile başladığı kabul edilmekle birlikte esas münasebeti özellikle sanayileşme ile birlikte başlamaktadır. İnsanlar sanayi inkılabı ile birlikte sadece mevcut durum için değil aynı zamanda gelecek içinde çalışmaya, kazanmaya, biriktirmeye başlamaktadır. Toplumsal hayatın ve sosyolojinin vazgeçilmez ilgi alanlarından birisi olan dinin iktisat ile olan münasebeti, ve bu konuda Ülgener'in iktisadi ahlaka göre özellikle büyük semavi dinlerde büyük farklılık göstermemekle birlikte iktisadi zihniyet bakımından farklılaştığını görmekteyiz. Bu nedenle İslam dünyasında hakim olan mistik oluşumların etkisiyle dünyadan

soyutlanmış ve kapitalist ahiret mutluluğun önünde engel olarak gören bir Müslüman portresi ile yıllardır devam edegelen fütuhatların İslam dünyasında ticari hayatın önüne geçmiş olduğu hususudur.

Bu çalışma Trabzon’da din ekonomi ilişkileri çerçevesinde yaşanan ve din görevlilerinin dinin tutum ve davranışları üzerindeki etkilerini ölçmeyi amaçlamayı gerçekleştirmektedir. Ekonomik olguların insanlar tarafından gerçekleştirilmesi ve insanların bu nedenle dini tutum ve davranışların ekonomik faaliyetler üzerinde önemli rol oynadığı bilinmektedir. Ekonomik yaşamda meydana gelen olumsuzlukların dini yaşam üzerinde ne gibi değişimlere yol açabileceği bu çalışma ile araştırılmakta olup önemli bulgulara ulaşılmaktadır. Çalışma kapsamında ortaya konan verilerden hareketle Trabzon’da din görevlilerinin “Dünya Dünyalık Ekonomik Kazanç Algısı” çerçevesinde din görevlilerine yüklenen misyonun oluşmasında başta ekonomi olmak üzere çeşitli unsurların etkili olduğu ve bu nedenle din görevlilerinin de bu konudaki görüşleri ve mesleklerinin hassasiyet gerektirdiği görülmektedir. Bu anlamda din görevlilerinin sadece temel dini vecibelerin yerine getirilmesi ve ibadet mekânlarının yönetilmesine öncülük eden kişilerin değil aynı zamanda toplumsal birçok fonksiyonu olan kimseler olarak görülmektedir. Trabzon’da din görevlilerinin ekonomik bakış açılarını ölçmek amacıyla yürütülen saha çalışmasında elde edilen sonuçlar doğrultusunda din görevlilerinin maaş almaması gerektiği şekilde verilen önermeye deneklerin % 46’sının olumsuz bir tutum sergilediği araştırma sonucunda elde edilmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, Kürşad Haldun (2012), *Max Weber’in Yorumunda Mesleki Ahlakı Olarak Dünyevi Asketizm*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, İçinde Sayı,2

Arslan, Mustafa (2007), *Din Hizmetleri Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.

Atalay, Beşir (1987), *Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi İktisadi Kalkınma ve İslam*, İstanbul: İlmî Neşriyat Yayınları.

Aydın, Derya Güler (2010), *Kapitalizmde Bireyin Sorgulanması: Yabancılaşma ve Demir Kafes*, Amme İdaresi Dergisi İçinde Sayı:2

- Aydın, Mustafa (2013), *Kurumlar Sosyolojisi*, İstanbul: Açılım Kitap Evi.
- Bakır Sadr, Muhammed (1979), *İslam Ekonomi Doktrini*, Hicret Yayınları.
- Bendiderya, İsmail (2011), *İslam ve Batı Medeniyeti*, İran: Seyyid Muçteba Musevi Lari Yayınları
- Bostan, Hanefi (2015), **Dini ve Sosyal Hayat**, Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu, İçinde Sayfa: 684
- Çelik, Celaleddin (2003), *İslam İktisat Ahlakına Dair Birbirini Tamamlayan Bakış Açıları Weber ve Ülgener Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, İslami Araştırma Dergisi İçinde, Sayı 4
- Eskicioğlu, Osman (1999), *İslam ve Ekonomi*, İzmir: Çağlayan Maatba.
- Gül, Muammer (2014), *İslam İktisadi Gelişmesinin Tarihi ve Dini Dinamikleri*, Tarih Okulu Dergisi, İçinde Sayı 17
- Gürata, Zeynep (1999), *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, Ankara: Ayraç Yayın Evi.
- Hamitoğulları, Beşir (1987) *Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi İktisadi Kalkınma ve İslam*, İstanbul: İlmi Neşriyat Yayınları.
- Hanioğlu, Şükrü (2005), *Max Weber ve İslami Kalvenistler*, İslami Araştırmalar Dergisi, Sayı:4
- İlhan, Süleyman (2008), *Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, İçinde Sayı,21
- İnce, Abdullah (2014), *Din Hizmetleri Sunumu Bağlamında Elli ve Üzeri Yaş Grubunun Cami ve Din Adamı Algısı*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- İnce, Abdullah (2015), *Dini ve Sosyal Hayat*, Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu, içinde Sayı: 894
- Karahöyük, Mustafa (2013), *Din ve Ekonomi İlişkisi*, Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, İçinde, Sayı:16.
- Kaya, Mevlüt, ve Küçük Nurettin, (2015) *Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlilikleri: Safranbolu'da Görev Yapan Din Görevlileri Üzerine Bir Araştırma*, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, İçinde, Sayı 1
- Küçükşen, Kübra (2011), *Din Motivasyonlu Ekonomik Organizasyonlarda, Yaşanan Olumsuz Tecrübelerin Din Algısı Üzerindeki Etkileri*, Konya: Doktora Tezi.
- Öksüz, Melek (2006), *On sekizinci Yüzyıl'ın İkinci Yarısında Trabzon*, Trabzon: Serander Yayınevi.

Öz, Satılmış (2013), *Çok Ortaklı Şirketlerin Dini ve Toplumsal Temelleri*, Erzurum: Doktora Tezi.

Özcan, Zeynep (2015), *Dini ve Sosyal Hayat*, Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu, İçinde Sayfa: 805

Ramazan, Buyrukçu (2005), *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Rodinson, Maxime (1996), *İslam ve Kapitalizm*, (Çev. Topaçoğlu, Fevzi), İstanbul: Isparta Küs Yayınları.

Tabakoğlu, Ahmet (1987), *İslam ve Ekonomik Hayat*, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Tabakoğlu, Ahmet (1987), *Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi İktisadi Kalkınma ve İslam*, İstanbul: İlmi Neşriyat Yayınları.

Tatar, Taner (2010), *Sanayi Sosyolojisi Ders Notları*.

Torun, İshak (2003), *Max Weber'e Göre İktisadi Zihniyetin Rasyonalizasyonu*, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, İçinde Sayı 1

Ülgener, Sabri F. (2006), *Zihniyet ve Din, İslam Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisadi Ahlakı*, İstanbul: Derin Yayınları.

Yıldız, Cengiz (1999), *Din Görevlilerinin Sorunları ve Beklentileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, Elazığ Uygulaması

Yılmaz, Hüseyin (2014), *Din ve Dindarlık*, İstanbul: Hikmetevi Yayınları.

EK:

İmgelem Dergisi'nin 2. Sayısında (2018, Haziran, ss. 81-98) yayımlanan *Kampüsteki Yabancıların Sosyal Medya Aracılığıyla Bir Araya Gelişi "KTÜ İtiraf" Adlı İnternet Sitesi Üzerine Bir İçerik Analizi* adlı makalenin 3. sayfasında literatür tarama kısmında Gülsüm Çalışır'ın (2015, ss. 116-144) makalesi zikredilmiştir. Bu atıf kaynakçada sehven gösterilmemiş olup tam hali şöyledir:

Çalışır, Gülsüm. 2015. "Kişilerarası İletişimde Bir Araç Olarak Sosyal Medya: Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", *Humanities Sciences*, 3. Sayı